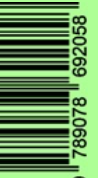

LOVING GEOPOLITICS — MAGAZINE —

Jaargang 3

NR 6

winter 2024/25 9 789078 692058

Wat kunnen we maken van een wereld in verwarring?

Met bijdragen van
Erik van den Bergh, Catherine van
Beuningen, Annelies Boutellier, Jan-
Willem van den Braak, Hanke Drop, Astrid
Elburg, Nelly van der Geest, Ine Gevers,
Willem de Haan, Giep Hagoort, Yosé
Höhne Sparborth, John Huige, Karel
Janssen, Jacqueline de Jongh - Moolenaar,
Maria van Leeuwe, Clyde A. Missier,
Gerardo Neugovsen, Rami Ramou, Jo
van Saase, Sandra Schruijer, Rutger W.
Weemhoff, Habtom Yohannes –
Loving Geopolitics Young:
Emin Batman, Aayush
Goenka, Simmo
Petersen

Waarin opgenomen de **Hannah Arendt Rubriek**

Winter 2024/25:

Aan de lezer – 3

Thema: Wereldburgerschap: een pleidooi voor hoop – 4

Tweegesprek tussen Nelly van der Geest en Catherine van Beuningen

Hoop Literair

Erik van den Bergh – 7
Ingeborg Bachmann – 7
Philipp Blom – 17
Bertolt Brecht – 25
Erasmus – 35
Stefan Hertmans – 39
Michael Ignatieff – 39
Dominique Moïsi – 43
Nafiss Nia – 43
Fernando Pessoa – 47
Varlam Sjalamov – 47

Thema: De betekenis van verwarring: Over strijd, leren en verzet – 8

Sandra Schruijer

Thema: UIT JE BUBBEL – 10

Ine Gevers

Column

Thema: Verlost van het gehate Bashar al-Assad regime – 13

Rami Ramou

Amerika als ons voorland? – 15

Jan-Willem van den Braak

Rubriek Hannah Arendt

Thema: Ach liefste, hoe somber is de wereld – 18

Het gepassioneerde leven van Hannah Arendt – 19

Podcast: Wij vluchtelingen – 20

Hanke Drop

Thema: Van betekenis zijn – 21

Astrid Elburg

Thema: CPN: Culturele Patriotten Nederland, verenigt u! – 23

Rutger W. Weemhoff

Thema: Alleen aandeelhouders van wapenfabrieken worden beter van oorlog – 25

Yosé Höhne Sparborth

Rubriek YOUNG

Jongeren in een Wereld van Verandering – 27

Simmo Petersen

Verbindende Kracht in de Maand van Verdeeldheid – 27

Simmo Petersen - 4 november: in gesprek met kunstenaar **Emin Batman**

Concerned Conversations with My Friends Abroad – 29

Aayush Goenka

Thema: Ons Geopolitieke Zelf – 31

Giep Hagoort

Column

Thema: De taal van Vrede – 34

Willem de Haan

Column

Thema: Hoogste tijd om de dingen te gaan zien zoals ze zijn – 35

Annelies Boutellier

Een ondermaats WRR rapport Hooggeleerde koppen in het zand – 37

John Huige

Thema: Kansen zien – 40

Jacqueline de Jongh-Moolenaar

Thema: Vandaag beginnen – 42

Maria van Leeuwe

Thema: De kracht van schoonheid die de waanzin stopt – 44

Karel Janssen

Thema: Cordon sanitaire – 46

Jo van Saase

'NAMASTE TRUMP, HOWDY MODI' – 49

Clyde A. Missier

Waardecreatie vanuit Creatieve en Culturele Industrieën in Panama – 51

Gerardo Neugovsen

Column

Niet de asielzoekers maar de rijken ervaren een asielcrisis – 55

Habtom Yohannes

Your place – 56

Unknown geopolitician

Feuilleton - Eva ten Bruggelaer – 57

Giep Hagoort

De Peigies – 57

Actualiteiten

- Gestart: De Nieuwe Vredesbeweging – 7
- Art = Communication (and more) II – 17
- Verschenen: Het Vredeskompas – 33
- Reactie Rabobank op tweegesprek met bio-boer Rutger Hennipman – 36
- Gesignaleerd: kunstenaars Youssef Al Baddah en Hans Malschaert – 48
- Neokoloniaal denken over de Brics-bijeenkomst in Rusland – 54
- What am I, a European? – 58
- Thema komende zomernummer (nr.7) – 59

Colofon – 59

Aan de lezer

Deze wintereditie van Lovings Geopolitics Magazine vraagt om een ongebruikelijk begin.

We hebben namelijk een speciaal onderzoek aan jou als lezer.

Is het een idee dat je voor jezelf een antwoord geeft – in trefwoorden - op de vraag die we ook aan onze schrijvers stelden als het thema van deze wintereditie? Namelijk: *Wat maak jij van een wereld in verwarring?*

We werden blij verrast door de mooie en persoonlijke perspectieven die de schrijvers ons toesturen.

Wat valt jou op? Wat geeft hoop? Wat is onbenoemd gebleven in de veelheid van verhalen? Mocht je jouw antwoord tot een eigen verhaal willen uitwerken voor het komende nummer van ons magazine, dan voegen we jouw invalshoek graag toe. Laat het ons weten.

Er is geopolitiek nieuws te melden. Het tweegesprek met de per 1 september jl. op de leerstoel Wereldburgerschap en Tweetalig Onderwijs benoemde buitengewoon UvA-hoogleraar Catherine van Beuningen gaat over je verbinden met de wereld. Voelt zij zich een wereldburger? Lees haar antwoord in deze editie. De vijf vragen die de redactie stelde aan LGM mede-auteur Astrid Elburg raken aan de actualiteit. Zij is door het demissionaire kabinet op 14 juni benoemd tot voorzitter van het nieuwe Herdenkingscomité Slavernijverleden. Een betekenisvolle maar ook complexe functie binnen de politieke verhoudingen van dit moment, zo lezen we in haar antwoorden. Rami Ramou zet zijn columns over Syrië onder een geheel ander gesternte voort. De misdadige al-Assad is op 8 december verdreven. Welke verwachtingen heeft onze columnist van de nabije toekomst?

De bijdragen, zowel passend in het themakatern als algemeen, zijn van belang voor een halfjaarlijkse portie 'loving geopolitics'. Alom is er zeer grote bezorgdheid over de wereld om ons heen maar het persoonlijke in de bijdragen getuigt ook van een unieke, veerkrachtige verbeeldingskracht. Van een kritisch-creatieve ontleding van het begrip verwar-

ring tot de oproep om de verwarring te vergroten (want dan ontstaat de kans op verandering).

De rubriek Young heeft op geheel eigen en bijzondere wijze een antwoord gevonden op de vraag van ons thema. Lees de impressies over 'Amsterdam' en de wereldwijde reacties van jongeren op de verkiezingsoverwinning van Trump. Ook lanceert de redactie de nieuwe Hannah Arendt rubriek.

De bijdragen in ons magazine bieden een eigenzinnige bron in een geopolitieke denkwereld die al snel geneigd is het bestaande te verstevigen. We verkennen de mogelijkheden van verbeeldingskracht, hoop en verandering om de bakens te verzetten nu dit vanwege amor mundi noodzakelijk is.

De redactie wenst de lezer veel denk- en leesplezier en fijne feestdagen toe. Tot in het nieuwe jaar!

Erik van den Bergh, Hanke Drop, Nelly van der Geest, Giep Hagoort en Simmo Petersen

Toelichting bij de cover:

De Sterrennacht (detail) van Vincent van Gogh symboliseert chaos en schoonheid, een landschap waarin orde en wanorde verweven zijn. Dit kunstwerk weerspiegelt de huidige geopolitieke realiteit: een wereld in verwarring, vol onrust, maar ook met mogelijkheden voor vernieuwing. Zoals Van Gogh een turbulente hemel omvormde tot een tijdloos meesterwerk, roept dit nummer van Loving Geopolitics op tot reflectie over hoe we betekenis en richting kunnen vinden in deze complexe tijden.

**LEES ONLINE
EN GEBRUIK DE LINKS:**

REAGEER OP ARTIKEL

DELEN MET

NAAR INHOUDSOPGAVE

NAAR WEBSITE

ABONNEREN LINK

LICHTBLAUWE TEKST KAN
WORDEN AANGEKLIKT

Catherine van Beuningen is naast lector Taalontwikkeling en Meertaligheid aan de Hogeschool van Amsterdam sinds 1 september 2024 bijzonder hoogle-
raar Wereldburgerschap en Tweetalig Onderwijs aan de Universiteit van
Amsterdam, een leerstoel die door Nuffic wordt mogelijk gemaakt. Nuffic
richt zich op de internationalisering van het onderwijs. Voor onze redactie
aanleiding om met Van Beuningen contact te zoeken.
Hoe moeten we in deze tijd het begrip wereldburgerschap zien en welke rol
speelt (meer)taligheid daarbij? Namens de redactie reisde **Nelly van der Geest**
voor haar tweegesprek af naar Amsterdam.

Wereld- burgerschap: een pleidooi voor hoop

Wereldburger?

NG: Ik denk dat je deze vraag wel vaker krijgt: ben jij zelf een wereldburger?

CvB: Daar heb ik goed over nagedacht...

NG: Want dat vraagt iedereen?

CvB: Nee, gek genoeg heb ik die vraag niet eerder gekregen. Ik zou zeggen: ja en nee.

Ja, in de zin dat ik me bewust ben van de verbondenheid van wat ik doe met dingen die elders in de wereld gebeuren en van de impact van mijn keuzes op mensen die op andere plekken in de wereld wonen. Ook omdat ik in verbinding sta (alleen al professioneel) met mensen uit de hele wereld en omdat ik opensta voor andere perspectieven.

Maar ik twijfel toch omdat ik me realiseer dat ik in een geprivilegieerde bubbel zit van witte, hoogopgeleide talen- en onderwijsmensen.

NG: Kun jij een talenmens op het station herkennen?

CvB: Nee, dat niet. Het zijn mensen die geïnteresseerd zijn in hoe mensen met elkaar interacteren, en met cultuur: mensenmensen.

CvB [kaatst terug]: En jij? Ben jij een wereldburger?

NG: Nee, ik denk van niet. Niet dat ik me niet verdiep in de wereld om mij heen, maar ik voel me zo sterk gevormd door Nederlandse waarden zoals polderen, pragmatisme of de directheid van zeggen waarop het staat.

De wereld is er al

CvB: In mijn onderzoek naar meertaligheid gebruiken we een brede definitie van taal en meertaligheid. Talen zijn er in soorten en maten: nationale talen, maar ook dialecten, sociale variëteiten of vakregisters. Iedereen komt dus in haar dagelijks leven in aanraking met verschillende talen. Je hoeft die niet allemaal volledig of op een hoog niveau te beheersen. Op allerlei manieren ben je meertalig en zo leg ik dat uit aan studenten. Eigenlijk om te laten zien dat elke klas meertalig is en dat je daar, bijvoorbeeld als leraar, iets mee moet.

Maar als je aan mij vraagt "Ben jij meertalig?", dan merk ik dat er diep in mij een veel smallere definitie ingebakken zit. Dat ik niet durf te zeggen dat ik meertalig ben: ik spreek alleen Nederlands en Engels vloeiend en nog wat schoolfrans en -duits. Toch vind ik het belangrijk te benadrukken dat meertaligheid de regel en niet de uitzondering is. En met wereldburgerschap is het niet anders: je bent niet pas een wereldburger als je veel internationale ervaringen hebt.

Zoals mijn voorgangster Joana Duarte zegt: "De wereld is er al." We leven in een land waarin veel verschillende talen en culturen vertegenwoordigd zijn. We zijn al wereldburgers! Ik moet zelf dus ook het goede voorbeeld geven en normaliseren dat je jezelf meertalig of een wereldburger noemt.

Ongelijkheid

CvB: Ik ben in mijn denken over wereldburgerschap geïnspireerd door Aminata Cairo's boek *Holding Space*. Ze beschrijft daarin dat we ons altijd in processen van ongelijkheid bevinden waarin zowel een dominant perspectief en een perspectief van 'de ander' met elkaar verweven zijn. Die twee zijn niet los van elkaar te zien. En die rollen zijn niet statisch. Ze zijn tegelijkertijd in jezelf en in het proces aanwezig. In een historische context kun jij de vertegenwoordiger van het dominante perspectief zijn. In een andere omstandigheid kun je de ander zijn. Het is daarom belangrijk om ruimte te maken voor ieders verhaal. Het gaat om open luisteren, om 'holding space' voor het andere perspectief. Dat is de basis van wat wereldburgerschapsonderwijs is.

NG: Joana Duarte haalt in haar essay over wereld-

burgerschap Hannah Arendt aan: "As citizens we have to prevent wrongdoing, because the world in which we all live, wrong-doer, wrong sufferer, and spectator, is at stake." Kun jij de brug tussen Hannah Arendt en wereldburgerschap leggen?

CvB: Ja, dat is vergelijkbaar met wat Cairo zegt. Die rollen zijn niet fixed, alle drie niet. Uiteindelijk moeten we het samen doen. Als we alleen uitgaan van de *sufferer* en *wrongdoer*, het ene verhaal versus het andere, dan plaats je elkaar sneller in hokjes. Bij die discussie over de Maccabi-supporters bijvoorbeeld is er een polariserend narratief ontstaan. De rol van spectator kan een heel belangrijke zijn in het voorkomen van polarisatie. Je zou een mediator-rol kunnen nemen, mits je een actieve spectator bent, je kunt dan de dialoog versterken.

Kinderen en jongeren als mede onderzoeker

CvB: Aminata Cairo laat zien dat storytelling een methode is om zicht te krijgen op de verhalen van anderen. Dat is een methode die toenemend in onderzoek wordt ingezet om minder dominante perspectieven naar voren te brengen. Die route wil ik zelf ook graag verder verkennen: hoe kunnen we jongeren en kinderen meer een stem geven in onderzoek, wellicht zelfs als mede-onderzoekers? Ik wil niet meer alleen praten over jongeren.

NG: Wat zou jij een jongere willen vragen over wereldburgerschap?

CvB: Ik vind het sowieso belangrijk om vragen te stellen. Onderwijs kan nogal eens gesloten zijn: uitgaand van de leerstof of de doelen van de leraar. Vragen stellen is belangrijk om zicht te krijgen op percepties en overtuigingen van jongeren zelf, en op de kennis en vaardigheden die zij meebrengen. Mijn vraag aan een jongere is: wat heb jij nodig om gezien en begrepen te worden voor wie je bent en wat je kunt en wat zou je zelf kunnen doen om een ander zich gezien of begrepen te laten voelen?

Onderwijs in Wereldburgerschap

NG: Had onderwijs in inclusief wereldburgerschap de jongeren in Amsterdam die de confrontatie zochten met Maccabi-supporters andere handvatten kunnen geven om beter om te gaan met hun energie en ongenoegen?

CvB: Deze casus legde ik voor aan Ömer Demirözcan. Hij is docent en coördinator Wereldburgerschap aan het Metis Montessori Lyceum en docent Pedagogiek op de HvA. Op zijn school is wereldburgerschap al tien jaar stevig verankerd en ze zijn ook een Unesco-school. In de brugklas bieden ze wereldburgerschap als apart vak aan en in de andere jaren is het een geïntegreerd onderdeel van alle vakken. Door de schoolleiding wordt er regie op gevoerd dat het als een doorlopende leerlijn terugkomt en wereldburgerschaftscompetenties zijn ook ingebed in het aannamebeleid en in de evaluatiecyclus

van het personeel. Ömer vertelde dat vrede een thema is waar ze met leerlingen expliciet aan werken. Ze hebben al twaalf jaar een project 'Peace in the Middle East'. Het begint met lessen waarin de leerlingen kennis opdoen over de conflicten in het Midden-Oosten, dan gaan ze op bezoek bij een synagoge en een moskee. Daarna gaan de leerlingen in groepen werken aan een oplossingsrichting: dat is een creatieve opdracht, zodat ze met een heel zwaar thema op een relatief luchtige manier bezig zijn. Ömer vertelde me met wat voor mooie plannen leerlingen dan bezig zijn: bijvoorbeeld een kledinglijn met vredessymbolen, een studie-uitwisseling tussen conflictgebieden of het oprichten van een Universiteit voor Vredesstudies. Belangrijk is dat ze op basis van hun onderzoek iets *maken*. En dat product is dan weer een starter voor dialoog op school: het respectvol en open luisteren naar elkaar, verkennen van verschillende standpunten. Door dit soort projecten te organiseren en het gesprek met elkaar aan te gaan, leren leerlingen om te zien dat er altijd verschillende perspectieven zullen zijn, dat die soms botsen, maar dat jouw perspectief ertoe doet ook al is het anders dan dat van een ander. Dat is het tegenwicht voor escalatie.

Jongeren en Sociale Media

NG: Jongeren maken veel gebruik van sociale media, dat zijn bij uitstek internationale platforms. Draagt dat bij aan hun wereldburgerschap?

CvB: Ja en nee. Dat ze internationaal actief zijn, is geen garantie voor wereldburgerschapsvorming. Ik denk dat jongeren via sociale media heel snel in (internationale) echo-chambers terecht komen, door een homogene sociale-media-omgeving en de algoritmes die erachter zitten. Ik denk dat sociale media tegen het vormen van je wereldburgerschap in kunnen gaan als je je niet bewust bent van hoe die platforms werken en jij als gebruiker daarin geleid of verleid wordt. De ontwikkeling van kritische digitale geletterdheid is daarom zeker een belangrijk thema in wereldburgerschapsonderwijs.

Tegelijkertijd bieden sociale media ook heel veel kansen om juist het wereldburgerschap van jongeren te vergroten: ze kunnen via die technologie in contact komen met mensen in andere delen van de wereld en zo perspectieven van anderen meekrijgen.

Maken en wereldburgerschap

NG: Hebben creativiteit en wereldburgerschap iets met elkaar te maken?

CvB: Ik vind het spannend om iets over creativiteit te zeggen, nu ik tegenover jou zit. Ik denk wel dat talig uitdrukken soms een hobbel kan zijn. Niet alleen voor anderstalige leerlingen, maar voor iedereen. Je kunt misschien dicht bij je emoties of associaties bij bepaalde concepten komen door er op een andere manier uiting aan te geven dan via de

talige vorm die wij in het onderwijs zo gewend zijn. Als we denken aan een abstract begrip als Hoop bijvoorbeeld kan het best ingewikkeld zijn in taal uit te drukken wat dat voor je betekent. Ik heb me wat verdiept in de didactiek van de Hoop en daarin gebruiken ze veel verbeeldingsopdrachten, bijvoorbeeld om leerlingen mogelijke toekomstbeelden te laten ontwerpen. Om hen te laten ervaren dat er meerdere toekomsten denkbaar zijn, die niet allemaal apocalyptisch zijn, en hen na te laten denken over waar en hoe zij zelf invloed kunnen hebben op hoe de toekomst eruit zal zien. Het gaat dus niet alleen om verbeelden van dingen die er al wel zijn, maar juist ook om dingen die je nog niet weet of kunt zien.

Hoop

NG: In hoeveel talen ken jij woorden voor hoop?

CvB: Vijf: Hoop, Hope, Hoffnung, l'Espoir en Esperanza. Dat was het wel.

NG: En denk jij dat hoop in die verschillende talen een verschillende waarde of gevoel heeft?

CvB: Dat vind ik grappig. Niet inherent aan die talen maar in mijn gevoel hebben ze wel een verschillende waarde. Het Duitse, Nederlandse of Engelse Hoop zit in het persoonlijke, alledaagse domein: ik hoop dat het morgen een beetje mooi weer is. Alledaags en ook wat passief. De Romaanse hoop, en ik weet niet waardoor het komt, misschien omdat ik het alleen in de literatuur tegenkom en niet in het alledaagse gebruik, l'Espoir en Esperanza, heeft voor mij iets groots en meeslepends. Dat voelt meer als de hoop om de wereld te kunnen verbeteren, ook meer collectief.

NG: Ik had even nagevraagd bij mijn taalmaatje wat hoop in het Russisch is: Nadesha. En of dat anders is dan hoop in het Nederlands en zij zei dat voor haar Nadesha warmer is. "Het is een woord waarmee ik ben opgegroeid en dat ik ken vanuit mijn geloof (Jezidi) en het geeft me rust. Ik denk eerder "dat komt wel goed", meer dan bij het Nederlandse woord hoop."

CvB: Uiteindelijk is het doel van wereldburgerschapsonderwijs dat leerlingen weten en voelen hoe we met elkaar verbonden zijn, gezamenlijk de verantwoordelijkheid dragen om de wereld een leefbare plek te houden. En dat je daar zelf ook invloed op uit kan oefenen, dat je daar iets aan bij te dragen hebt. Dan moet er een individuele én collectieve hoopbeleving zijn.

Wereldburgerschapsonderwijs wil alle kinderen en jongeren toerusten om bewust en met zelfvertrouwen in de wereld te staan. Om alle kinderen het gevoel te geven dat hun stem ertoe doet, dat de samenleving ook op hen zit te wachten, om hun het vertrouwen te geven dat zij iets kunnen bijdra-

gen en iets kunnen veranderen. Nu worden nog niet alle leerlingen even goed gezien en gehoord. Met mijn onderzoek zou ik eraan willen bijdragen dat dat wél het geval is. Daar is hoop voor nodig en dat is dan - wat mij betreft - weer het doel van wereldburgerschap.

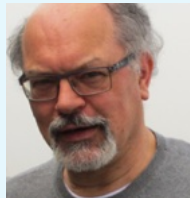

Nelly van der Geest is theatermaker en produceert onder meer mini-docu's waarin het verhaal theateraardig wordt verbeeld. Nelly is tevens lid van de redactie.

Naschrift NG: Na ons gesprek heb ik meteen Holding Space van Aminata Cairo besteld. Om twee redenen: ik voelde bij Catherine een gedeelde liefde voor brede open, - vaak slechter meetbare - doelen in het onderwijs. Dan heb je de kans om jongeren als mede-makers te betrekken. En ik ben - als theatermaker - nieuwsgierig hoe Cairo storytelling als methode van onderzoek inzet (<https://theaterinhetgroen.nl/over-ons/medemakers/>).

Thema

In alle verwarring over de huidige wereldorde duikt geregeld het begrip 'hoop' op. Dat geldt ook voor verschillende bijdragen in deze wintereditie van LGM. Na Europa literair, opgenomen in de zomereditie van dit jaar, heeft de redactie lid en historicus Erik van den Bergh gevraagd opnieuw belangwekkende literaire citaten bijeen te brengen. De redactie koos er tien uit. De lezer vindt ze verspreid in het magazine onder de titel Hoop literair.

Hoop Literair Ingeborg Bachmann

"De literatuur geeft ook stem aan datgene wat ons nog niet bewust is. (...) Juist omdat ze het onzegbare probeert te verwoorden, is ze ook de hoop voor de mensen. Literatuur is een voortdurende aansporing om verder te reizen en de onbekende plekken en schaduwzijden van je geschiedenis te verkennen." (blz. 243)

In: Joke J. Hermesen, **Onder een andere hemel. Over heimwee & vertepijn.**

Amsterdam: Prometheus. 2023. 318 blz.

Actualiteiten

Gestart: De Nieuwe Vredesbeweging

De Nieuwe Vredesbeweging, gestart in september van dit jaar, is een divers en meerstemmig platform voor mensen en organisaties die zich inzetten voor vrede. De beweging wil ruimte bieden voor verschillende visies en perspectieven die een overkoepelend doel van demilitarisatie en de-escalatie nastreven. In het manifest van de beweging zijn de

volgende punten uitgewerkt (de volledige tekst is op de website te raadplegen):

1. Zet in op diplomatie en de-escalatie
2. Verlaag militaire uitgaven
3. Investeer in een eerlijker toekomst
4. Schaf kernwapens af
5. Leg wapenexport aan banden
6. Voorkom herinvoering dienstplicht
7. Stop militarisering.

Onder meer de volgende organisaties hebben zich aangesloten bij De Nieuwe Vredesbeweging: Stop Wapenhandel, VredesMagazine, Kerk en Vrede, VM AMOK, Pais, The Hague Peace Projects, DiEM25, XR Justice, Transnational Institute, Aralez, Onkruid Vergaat Niet!, Stop de Oorlog Amsterdam, Peace SOS, Kairos-Sabeel Nederland en Platform Vrouwen & Duurzame Vrede.

Contact: www.nieuwevredesbeweging.nl
info@nieuwevredesbeweging.org

Thema

Sandra Schruijer pakt het niet-eenduidige begrip 'verwarring' uit en licht uit hoe de beide betekenissen 'mengsel' en 'war' (oorlog) nauw met elkaar samenhangen. Ze komt daarbij ook uit bij noties als de ruimte voor leren vergrotend, nuanceren, aangaan en verzetten. Hiermee geeft ze tegelijkertijd waardevolle, mogelijke handelingsperspectieven in deze wereld op drift.

Verwarrende tijden: Over strijd, leren en verzet

Sandra Schruijer

Er zijn van die termen die dubbele, ogenschijnlijk onverenigbare, betekenissen hebben, zoals ontroering. Ben je nu aangedaan als je ont- of juist geroerd bent? Ik kom er niet achter. Hetzelfde geldt voor de term ontwikkeling. Ontwikkeling houdt in dat iets ontvouwen wordt en minder gecompliceerd. Maar verwijst ontwikkeling nu juist niet naar verdergaande differentiatie en diepgang, dus complexiteit? Verwarrend dus. Zo ook met het begrip verwarring zelf.

De etymologie van het woord 'verwarring' is tweeledig: 'mengsel' ('confusion') en 'war' (oorlog). Bij mengen denk ik aan fusie, jezelf verliezen en opgaan in de massa. Voorbeelden te over. Denk aan de grootschalige rouw rond het overlijden van prinses Diana, gewelddadig gedrag van voetbalsupporters, of aan de sekte rond Jim Jones (Chidester, 2004); de ouders die in Jones hun grote leider zagen en hun kinderen vergiftigden waren zeker in de war, het was een collectieve waan.

De tweede betekenis is 'war', oorlog. Nou, dan is er veel verwarring in de wereld. Voorheen en nu. Letterlijk: oorlog, zoals de oorlog in Oekraïne en Gaza. Strijd en zorgwekkende politieke verschuivingen met extreem-rechts en populisme op zoveel plekken aan de macht. En dat terwijl klimaatopwarming het voortbestaan van de aarde bedreigt. Anne Applebaum (2024) beschrijft hoe in de hedendaagse wereld autocratie en kleptocratie hand in hand gaan. Autocratische leiders uit de meest diverse landen spelen elkaar de bal toe. Ten tijde van de Koude Oorlog uit de vorige eeuw, was dat op basis van een gedeelde ideologie. In tegenstelling tot nu – er is geen ideologie. En niet omdat de liberale democratie heeft gezegevierd (Fukuyama, 1992), tenzij we het vergaren van macht en rijkdom als ideologie bestempelen.

Het zijn zorgelijke tijden. Met vele polarisaties, gebiteerde stellingen, en diepe loopgraven. Helaas, "stelligheid is de vijand van universalisme... stelligheid is de vijand van tolerantie", zoals deken

Thomas Lawrence in de film Conclave (2024), na het overlijden van de heersende paus, de ruziënde en op macht beluste kardinalen tot rede tracht te brengen. Is het u trouwens opgevallen dat onze taal doorspekt is geraakt met woorden zoals 'absoluut', 'zeker', '100%', 'super', 'top', 'gegarandeerd'? Ruimte voor twijfel lijkt er niet te zijn of te mogen zijn. Stelligheid gaat gepaard met of-of denken. "If you are not with me you are against me". Waar hebben we dat eerder gehoord...?

Verwarring als ruimte

Hoe de betekenissen van 'mengsel' enerzijds en 'war' anderzijds te rijmen? Het eerste gaat toch over het teloorgaan van verschil en het tweede over het opblazen ervan? (even terzijde, mengsel kan natuurlijk ook integratie betekenen, maar waar integratie wordt gepropageerd is assimilatie vaak het doel). 'Mengsel' en 'war' zijn twee kanten van dezelfde medaille. Zo gaat het maken van een onderscheid tussen (leden van) de eigen groep ('ingroup')

en die van een relevante andere groep ('outgroup'), gepaard met het homogeniseren van de outgroup (bijvoorbeeld, 'ze lijken allemaal op elkaar') en van de ingroup (bijvoorbeeld, 'wij zijn allen superieur'). Meer dan eens wordt ook het verschil tussen beide groepen gemaximaliseerd. Deze fenomenen zijn sterker naarmate men zich meer met de eigen groep identificeert (zie de literatuur over intergroepsrelaties, e.g. Brown & Gaertner, 2003).

Maar er is nog een andere betekenis aan het begrip verwarring te onderscheiden, een waardevolle. Een toestand van verwarring, namelijk, is nodig om ontvankelijk te zijn voor het leren van iets nieuws (Weisbord, 1987), en is te relateren aan het concept van 'negative capability': "when a man is capable of being in uncertainties, mysteries, doubts, without any irritable reaching after fact and reason" (Keats, 1899), en, van 'not knowing', waarbij iemand met verwondering de complexiteit kan benaderen zonder te snel een fenomeen te reduceren tot bestaande concepten (cf. Bion, 1970). Verwarring dus als noodzakelijke ruimte voor leren en verandering. Verwant eraan is het kunnen relativeren en in perspectief plaatsen, en het niet denken in zwart-wit schemata. Essentieel daarbij is het kunnen verdragen van ambivalenties.

Medemenselijkheid

In zijn beschouwing op de nasleep van de rellen in Amsterdam tussen Israëlische Maccabi voetbalsupporters en Marokkaanse jongeren, betoogt Arnon Grunberg (2024) hoe het primaat van subjectiviteit en identiteit voorkomt dat men gemeenschappelijkheden ervaart tussen (de leden van) strijdende groeperingen: "Wie in de eigen identiteit het ware, het laatste en enige woord ziet ... spreekt ook niet namens zichzelf, maar altijd als lid van de groep waarvan hij deel zou uitmaken. En daarbij vergeet hij, nogmaals, dat hij zo gemakkelijk die ander had kunnen zijn". In dit kader breng ik graag de hartverwarmende film *Amerikatsi* (2022) onder de aandacht. Hoofdpersoon is Charlie, als jongen ontsnapt aan de Armeense genocide en geëmigreerd naar Amerika. Hij keert na de Tweede Wereldoorlog terug om zijn geboorteland te ontdekken. In de stalinistische Sovjet Unie wordt hij vanwege zijn te frivole das onmiddellijk gevangen gezet en bruut mishandeld. Vanuit zijn cel weet hij het dagelijkse leven van een van zijn bewakers te observeren. Hij leert zo van alles over de Armeense cultuur, maar leeft ook intens mee met allerlei verdrietige en vreugdevolle momenten. En weet uiteindelijk het hart van de bewaker te beroeren.

Medemenselijkheid, op zoek gaan naar wat ons verbindt, veronderstelt dat men zelf mens is. Niet voor iedereen even eenvoudig, zeker niet voor hen die generatie op generatie blootgesteld zijn aan oorlog. In de woorden van journaliste, schrijfster en

Nobelprijswinnares Svetlana Alexijevitsj, in Oekraïne geboren en opgegroeid in Wit-Rusland: "Het socialisme is voorbij, maar de mensen zijn gebleven. Beschadigde mensen. Op andere mensen is het nog lang wachten. Hoe kan iemand de mens in zichzelf redden in een wereld waarin dagelijks over een derde wereldoorlog wordt gesproken? Tegenwoordig voert de ene mens weer oorlog terwijl de ander zich op een oorlog voorbereidt" (2024).

Ruimte creëren voor de anderen

In het licht van immense wereldproblemen is het individu nietig. Narcisten en autocraten weten gevoelens van machteloosheid en verwarring die hieruit voortvloeien, handig te bespelen ten dienste van hun eigen macht. Gelukkig kan op microschaal wel invloed worden uitgeoefend, mogelijkwerwijs met grote effecten. Individuals dó matter. Denk aan het kind dat de gedeelde illusie doorbreekt over de nieuwe kleren van de keizer (Andersen, 1952). Of, aan het onderzoek van Solomon Asch, waarbij nietsvermoedende proefpersonen de lengte van lijnstukken moesten beoordelen (Asch, 1953). Eenderde ging mee met een overduidelijk foutieve meerderheid (gespeeld door acteurs). Echter, als slechts één ander het goede antwoord gaf, ja, zelfs als enige een ánder fout antwoord, slonk het conformiteitspercentage tot nul. Niet voor niets adviseert Janis (1972) ter voorkoming van 'groupthink', advocaten van de duivel in huis te halen. Het innemen van een deviante positie maakt je dan wel niet geliefd (Cur eu, Schruijer & Boros, 2012), troost is dat je door de realiteit als eerste te benoemen, ruimte creëert voor de anderen om zich ook uit te spreken.

Charlie verzette zich nauwelijks. Dat had ook geen zin – hij kon geen kant uit en maakte er het beste van. Een boeddhistisch gezegde luidt: geluk is verlangen naar datgene wat je hebt. Een heilzame gedachte. Voor Charlie was vrijheid 'a state of mind'. Soms is berusting de hoogst haalbare optie. Maar veelal is verzettelijkheid geboden, ten dienste van vrijheid en rechtvaardigheid, voor onszelf én voor onze medeburgers. Nuanceren, verdragen, uitspreken, aangaan en verzetten, horen alle bij verwarring.

Sandra Schruijer is hoogleraar Organisatiewetenschap aan de Utrecht School of Governance, Universiteit Utrecht en directeur van Professional Development International bv

Verder lezen? (zie volgende pagina)

Verder lezen

- Alexijevitsj, S. (2024). *Op zoek naar een getuige*. 14e Belle van Zuylenlezing, ILFU, Utrecht, 28 September.
- Amerikatsi (2022). Film onder regie van Michael Goorjian.
- Andersen, H.C. (1952). De nieuwe kleren van de keizer. *Sprookjes en vertellingen*. Utrecht: De Haan.
- Applebaum, A. (2024). *Autocratie bv*. Amsterdam: Ambo I Anthos.
- Asch, S. (1953). *Social psychology*. New York: Prentice-Hall.
- Bion, W. (1970). *Attention and interpretation*. London: Tavistock Publications.
- Brown, R., & Gaertner, S. (Eds.) (2003). *Intergroup processes*. Oxford: Blackwell.
- Chidester, D. (2004). *Salvation and suicide: Jim Jones, the People's Temple and Jonestown*. Bloomington: Indiana University Press.

- Conclave (2024). Film onder regie van Edward Berger.
- Cur eu, P., Schrujjer, S., & Boros, S. (2012). Socially rejected while cognitively successful? The impact of deviants on groups' cognitive complexity. *British Journal of Social Psychology*, 51, 570-582.
- Fukuyama, F. (1992). *The end of history and the last man*. New York: The Free Press.
- Grunberg, A. (2024). Schadelijker dan de incidenten zelf: De politieke reactie erop. NRC, 16 November.
- Janis, I. (1972). *Victims of groupthink*. Boston: Houghton Mifflin.
- Keats, J. (1899). *The complete poetical works and letters of John Keats, Cambridge Edition*. Boston: Houghton Mifflin (p. 277).
- Weisbord, M. (1987). *Productive workplaces: Organizing and managing for dignity, meaning and community*. San Francisco: Jossey-Bass.

Thema

Het maakt wel uit of je het stuk schrijft vóór of ná de Amerikaanse verkiezingen van november dit jaar, gaf Ine Gevers aan. "Maar als ik moet kiezen, in lijn met het thema 'wat te maken van een wereld in verwarring?', dan wordt het toch echt ervóór." Hoe dat precies zit? Gewoon verder lezen luidt haar devies.

UIT JE BUBBEL

Op zoek naar wat ons bindt

Ine Gevers

Mijn primaire reactie op wat te doen met een wereld in verwarring: nóg meer verwarring stichten. *Things will get worse before they get better* voordat we collectief in actie komen en veranderingen teweegbrengen. Dat was de belangrijkste reden waarom ik het IMPAKT-festival DEAL WITH IT 2024 in Utrecht cureerde, bestaand uit de tentoonstelling *The Cake is a Lie* (te zien tot 12 januari 2025), een aantal grote installaties op andere locaties, waaronder *Alles Moet Weg* van Dries Verhoeven, en een groot aantal optredens, panels en artist talks op festivallocatie 'Het Huis Utrecht'.

Met DEAL WITH IT wilden we buiten onze bubbel treden. De bubbel van een navelstaarderige en van zichzelf overtuigde kunstwereld. Een wereld waar ik overigens ook zelf deel van uitmaak en van hou. Maar zoals met de meeste experimenten in onze samenleving: ruimte maken voor tegengeluid vergt enige durf en risico. En dat doen kunstenaars. Althans sommigen. Wat mij betreft is het begrip kunstenaar breed te interpreteren. Je hoeft er niet voor

opgeleid te zijn, als je het mij vraagt, om kunstenaar te zijn. Het gaat meer om een attitude, een houding die maakt dat je je leven en werk daarnaar inricht. Ook buiten de kunstwereld zijn er allerlei mensen in vaak niet zelfgekozen omstandigheden, waarin ik eenzelfde overlevingsmentaliteit herken. Zoals bij menig klokkenluider of vluchteling. Het toepassen van dit verruimde kunstbegrip is altijd leidend geweest in mijn loopbaan als tentoonstellingsmaker.

HIMMELSBACH, De Wilders Webwinkel in tentoonstelling The Cake is a Lie, foto: Pieter Kers (beeld.nu)

DEAL WITH IT

DEAL WITH IT kwam voort uit de vaststelling dat kunstenaars door steeds meer hoepels moeten springen, en voorwaarden moeten accepteren - tot en met je eigen identiteit te koop aanbieden - om mee te mogen doen aan de wedloop voor fondsen om projecten te financieren. Maar die aanleiding alleen was voor mij niet voldoende. Ik wilde niet enkel het dilemma tonen waarvoor kunstenaars en instellingen zich geplaatst zien, maar er ook gebruik van maken. Het is een situatie die symbool staat voor iets groters dat zich manifesteert in onze samenleving. Een fenomeen dat zich bij kunstenaars wellicht als eerste openbaart: *kunstenaars zijn de kanaries in de kolenmijn*. Ofwel: kunstenaars krijgen misschien wel als eersten te maken met een op steeds dieper niveau in ons leven binnendringende precariteit, ofwel bestaansonzekerheid.

Ik laat in het midden waarom mensen überhaupt kiezen voor het kunstenaarschap, het is geen benijdenswaardige positie. Belangrijk is wat er daarna gebeurt. Veel makers zijn amper voorbereid op die situatie, maar hebben - dat hoort bij hun professie - net wat meer tijd om te reflecteren op de samenleving waar ze deel van uitmaken: de vele oorlogen, klimaatcrises en toenemende ongelijkheid die ons bedreigen en beperken. Op dreigingen waar de meeste mensen op reageren met een (psychologisch) vecht, vlucht, of bevries-reactie, laten veel kunstenaars een heel ander soort reactie zien. Zij zoeken alternatieve antwoorden, kiezen veelal subjectieve perspectieven en tactieken die vaak dubbelzinniger en genuanceerder zijn. Tot dit brede arsenaal aan reacties op een gebeurtenis of status quo behoort de tactiek van *over-identificatie*.

Over-identificatie

Over-identificatie is een manier om nóg meer verwarring te stichten dan de verwarring die er al is. Meestal met de bedoeling om zaken te verbeteren, al is dat op het moment van de actie vaak nog niet duidelijk. Over-identificatie betekent niet alleen je vereenzelvigen met je tegenstander, maar daar ook nog een schepje bovenop doen. Dus je erger voor doen dan dat deze in jouw ogen is. Wel loop je best een risico want de kans op mislukking is groot. Bijvoorbeeld doordat de bedoelde boodschap niet goed doorkomt of dat deze anders wordt geïnterpreteerd. In het DEAL WITH IT programma waren veel makers aanwezig op wie de tactiek - dan wel de strategie - van over-identificatie van toepassing is. Kunstenaars die stuk voor stuk in de voetsporen van de regisseur en performer Christoph Schlingensief lijken te treden. De meest beruchte actie van Schlingensief (1960 -2010) was ongetwijfeld *Ausländer Raus*, een project dat hij kort na de verkiezingsoverwinning van ultra-rechts (FPÖ van Jörg Haider, 1999) in het centrum van Wenen realiseerde. Rechtser dan rechts riep Schlingensief op tot xenofobie van de ergste soort en werd met zijn hilarische circus zowel klankbord en spiegel van de Oostenrijkse samenleving anno 2000.

DEAL WITH IT bracht onder andere The Yes Men met hun nieuwste film *RealityWear*. Deze film pakt Adidas keihard aan vanwege de uitbuiting van tienduizenden Cambodjaanse textiel fabriekswerkers. Adidas slogan "own the game" wordt omgedoopt tot "own the reality", met een kersverse vice-CEO die weken daarvoor nog tot de klasse van sweats-hop-workers behoorde. Samen met de clean-cloth-campaign wisten The Yes Men door te dringen tot

de Duitse pers en nieuwszenders, en is een rechtszaak aanstaande. In de tentoonstelling *The Cake is a Lie* worden andere vormen van over-identificatie gepresenteerd. De *Wilders Web Winkel* van HIMMELSBACH is het meest in het ook springende voorbeeld. De winkel werd in 2007 opgericht (toen nog fysiek) en krijgt een boost door de recente verkiezingsoverwinning van de PVV. *Wilders Web Winkel* is onderdeel van HIMMELSBACH Ideeëncatalogus, waar onder meer de *Woke Award* deel van uitmaakt.

Woke Award

Maar ook het festival DEAL WITH IT zelf maakt gebruik van het principe van over-identificatie. Wat is de reden dat een kunstorganisatie met opzet een karikatuur maakt van iets waarmee het zich als geen ander identificeert? Woke zijn, 'wakker' zijn karakteriseert kunstenaars en kunstinstellingen. Het antwoord: omdat diezelfde kunstenaars ook de eersten zijn die voelen dat we te ver doorslaan. Dat we alleen nog maar bezig zijn met elkaars identiteit te bevestigen of te bevragen, met elkaar de maat nemen. Met het moralistische vingertje wijzen en daarmee de ander - en de context - geen ruimte geven. De *Woke Award* ceremonie vond plaats op zaterdagavond 2 november, ter afsluiting van het DEAL WITH IT festival. De gasten vertegenwoordigden sterk uiteenlopende posities binnen het politieke spectrum, en werden geselecteerd met aandacht voor bekwaamheid, klasse, ras en geslacht. Van rechtspopulisme tot aan links feminisme, en alles wat daartussen ligt. Ook bewoners van de stad Utrecht konden geschikte kandidaten voor de *Woke Award* nomineren. Het publiek in de zaal koos de definitieve winnaar. De prijs ging uiteindelijk niet naar een persoon of instantie, maar naar een begrip: "duurzaamheid", genomineerd door kunstenaar Klaar van der Lippe. Met als argument dat er weliswaar ruimte wordt geclaimd voor duurzaamheid, maar geen verandering tot stand wordt gebracht. Woke als een vernislaagje.

Dieren gaan dood bij monoteelt, hoe zit dit met ons?

De *Woke Award* was opgezet om het proces en de emoties die hiermee kunnen samenhangen te onderzoeken. De panelleden werden geacht hun nominaties te beargumenteren en te verdedigen. Ondanks een professionele gespreksleider ontaarde de discussie al snel in een totale chaos. De ceremonie werd tot schrik van de kunstenaar "het meest disruptieve kunstwerk uit mijn oeuvre." De helaas op jonge leeftijd overleden Christoph Schlingensief zou met een tevreden grijns op zijn gezicht het spektakel hebben bekeken. De *Woke Award* ceremonie werd in no time een spiegel van de vergaande polarisatie waaraan ons land - maar ook Europa, de

VS en zoveel andere landen die ooit nog democratieën waren - ten onder dreigt te gaan. Niemand luistert nog naar de ander. Het besef dat juist anderen je maken tot wie je bent, lijkt verdwenen. We dreigen de collectieve kracht om de grote problemen, waar we als samenleving voor staan, te verliezen. In plaats daarvan zijn we bezig met het etaleren van het eigen 'ik' als ultieme verwerkelijking van de westerse ideologie die individualisme heet.

DEAL WITH IT was een poging om aan te tonen dat identiteitspolitiek en wokeness op zichzelf uitstekende instrumenten zijn, maar dat deze, als ze kritiekloos worden toegepast, tot tribalisme en een tunnelvisie kunnen leiden. Zelfs tot het niveau dat alle grote uitdagingen waarvoor we ons gesteld zien in het huidige tijdsgewricht eraan ondergeschikt raken en hun betekenis verliezen. Als wij ons uit elkaar laten spelen door big tech, big pharma en big finance die samen een aanzienlijk deel van de wereld-economie en -politiek opeisen, dan verliezen we de strijd. Want we verliezen de liefde voor elkaar en voor de wereld waar we deel van uitmaken. En daarmee verliezen we onszelf. DEAL WITH IT werkte verstorend om die reden. We maakten een reality-show die zou kunnen uittesten hoe de wereld eruit kan zien als deze nóg erger wordt.

We weten nooit of het nóg erger kan worden. We zitten er altijd middenin. Niemand is in staat om in de toekomst te kijken. Maar we kunnen wél samenwerken om die toekomst te bouwen. Een samenleving waarin we de verschillen tussen mensen vieren in plaats van ontkennen. Niet omdat we vinden dat het moet, maar omdat we begrijpen dat we alleen zo kunnen overleven. Dieren, insecten, planten gaan dood bij monoteelt. Het wordt tijd te bedenken hoe dat met ons zit.

Ine Gevers is activist, schrijver, tentoonstellingmaker en oprichtend directeur van Stichting Niet Normaal, <https://www.nietnormaal.nl/>

DEAL WITH IT heeft Ine samengesteld samen met Arjon Dunnewind, directeur van IMPAKT www.impact.nl. *The Cake is a Lie* is de titel van de tentoonstelling die nog tot en met 12 januari 2025 te zien is in het IMPAKT centrum voor mediacultuur aan de Lange Nieuwstraat 4 in Utrecht.

Thema

Column

Verlost van het gehate Bashar al-Assad regime

Rami Ramou

Toen ik hoorde dat de HTS-rebellen op weg waren naar Homs, na de succesvolle verovering van de steden Aleppo en Hama, wist ik bijna zeker dat ook Damascus zou worden bevrijd. Dat gebeurde op 8 december door het definitieve vertrek van dictator Bashar al-Assad naar Rusland. Het ongeloofelijke geschiedde in een razendsnel tempo. In Nederland wisten we als gevluchte Syriërs dat de rebellen al maanden bezig waren met zich militair te versterken. Maar dat de inzet Damascus was, heeft ons hier ook verrast. Het succes heeft verschillende oorzaken. Natuurlijk de weerzin van de Syriërs tegen het zeer gewelddadige en moordachtige regime met zijn overvolle gevangenissen en het moedwillig in stand houden van de armoede in het land. Wat ook speelde was het gebrek aan motivatie bij de (dienstplichtige) soldaten van al-Assad versus de goed getrainde HTS-rebellen. De soldaten van al-Assad waren erg vermoeid en al jarenlang onder de wapenen zonder uitzicht op een oplossing. Aan de grenzen van Syrië ontstond ook een nieuwe situatie door het uitblijven van steun van Iran en de dreiging van een agressief Israël. Dit laatste heeft zich daadwerkelijk voorgedaan door Israëlische bombardementen van militaire installaties en wapens na de val van al-Assad. Dit om te voorkomen dat dit wapentuig in handen zouden komen van opstandige, anti-Israël milities (zoals de los opererende Hezbollah- en IS-groepen). Tenslotte wil ik ook al-Assads bondgenoot Rusland noemen die niet meer in staat bleek met bombardementen de rebellen tegen te houden.

Na de val van Aleppo in het noorden en de soennitische rebellen die aan de poorten stonden van Hama en later Homs ben ik wel wat ongerust geweest. Mijn Soennitische vader en moeder wonen in de streek van Homs en wat zou er gebeuren als milities van bijvoorbeeld de Alevieten, waartoe ook Assad behoort, op wraak uit zouden zijn? Gelukkig is dit uitgebleven. Vooral vanwege het feit dat de rebellen in de kleine dorpen van Alevieten en christenen de mensen goed behandeld hebben. Er zijn geen confrontaties geweest. Hopelijk zullen deze ook in de toekomst uitblijven. Het blijft echter een kwetsbare situatie, temeer daar er in de huizen van de verschillende groeperingen nog steeds veel wapens zijn. Ook zijn er nog losse gewapende IS-groepen in de oostelijke woestijn. Op het moment van schrijven, 12 december, blijft

de situatie in Syrië spannend. Enerzijds is er de grote vreugde onder de bevolking dat ze verlost zijn van het gehate al-Assad regime. Een vreugde die niet doet vergeten dat duizenden Syrische landgenoten verdwenen zijn of vermoord. Anderzijds moeten de gewenste overgangssituatie en de aangekondigde verkiezingen hun vorm krijgen. De HTS-rebellenleider Abu Mohammad al-Jolani heeft verklaard dat hij samenwerking nastreeft met de diverse groepen, met de Koerden in het Noorden, de Alevieten en de christenen in het westen en de Druzen in het zuiden. Met name de noordelijke streek grenzend aan Turkije kan opnieuw voor onrust zorgen als de Koerden – met steun van de VS – in de ogen van president Erdogan een te grote positie innemen. Wat de nieuwe president Trump gaat doen is nog volstrekt onduidelijk.

Syriërs in Nederland

Het Syrisch Comité, waarvan ik actief lid ben, organiseerde op 8 december in Utrecht een demonstratie. Nu niet om kleding en voedsel in te zamelen maar om feest te vieren. Ruim vijfduizend Syriërs lieten van zich horen via spreekkoren en toeters. De burgemeester had toestemming gegeven om de demonstratie in de binnenstad te houden. Vanaf het begin van het bliksemoffensief heb ik – zoals zoveel Syriërs in Nederland – dagelijks contact gehad met mijn familie. Het leven is echt veranderd. Dit wordt zichtbaar doordat de straten nu ook in de avond verlicht zijn, niets hoeft meer in het donker te gebeuren. Ook het brood is nu vrijelijk verkrijgbaar en wordt niet meer kunstmatig beperkt.

De vreugde die we ook in Nederland beleven heeft een duidelijke schaduwzijde. De Nederlandse regering wil een aantal beperkende asielmaatregelen afkondigen. Ik ontmoette zeer onlangs in verschillende opvanglocaties enkele minderjarigen uit Syrië. Deze kinderen wonen nu alleen. Hun ouders bevinden zich in andere landen. Ze hebben geen status en gezinshereniging is nu niet mogelijk. In Nederland

moeten we ons echt het lot van deze kinderen aantrekken en hun positie versterken.

Voor ons Syriërs speelt de vraag of we zullen terugkeren naar Syrië. Voor mij persoonlijk wil ik eerst op bezoek bij mijn ouders en bekijken hoe de situatie is. Inmiddels heb ik hier met mijn gezin het Nederlanderschap gekregen, en ben ik sinds mijn komst in 2015 actief in verschillende lokale gemeenschappen en heb een vaste baan. Mijn beide dochters doen het heel goed op de middelbare school. We voelen ons hier thuis. Maar Syrië zal nooit uit onze gedachten en harten verdwijnen.

Rami Ramou werkt in het onderwijs en zet zich als vrijwilliger onder meer in voor de verbetering van de positie van zijn landgenoten, hier in Nederland en in Syrië.

In de jaren negentig was de Berlijnse Muur net gevallen, de Europese integratie kreeg een enorme impuls. De liberale democratie had gewonnen, het einde van de geschiedenis was aangebroken. Zelfs wereldvrede leek binnen bereik te komen, onder leiding van Amerika als enig overgebleven wereldmacht.

Deze schets is van Jan-Willem van den Braak ter introductie van zijn persoonlijke beschouwing over de Amerikaanse verkiezingen. Hij vervolgt: "Geopolitiek leek daarmee iets uit het verleden, daarmee hoefden we ons eindelijk niet meer bezig te houden."

Amerika als ons voorland?

Jan-Willem van den Braak

Na 5 november dreigt Europa weg te zakken in een overweldigende en dreigende eenzaamheid.

Ulrich Ladurner (correspondent van *Die Welt*), NRC 25 oktober 2024

The European Beauty

In die jaren negentig was ik directielid van werkgeversorganisatie VNO-NCW. Daar stond 'Europa' voor het eerst hoog op de agenda. We openden een kantoor in Brussel om de Europese lobby te kunnen voeren.

Onze filosofie was tamelijk overzichtelijk. De Europese Unie moest zo groot mogelijk worden als een markt van honderden miljoenen consumenten, om daarmee de welvaart te maximaliseren. Daartoe moesten de bekende vier vrijheden (van personenverkeer, goederen, diensten en kennis) zo snel mogelijk volledig worden geïmplementeerd – met als bekroning een gemeenschappelijke munt.

Dat integratieproces werd inderdaad in het begin van de 21e eeuw grotendeels met succes afgerond: alleen de Balkanlanden en Turkije waren nog even geen lid, en de euro werd ingevoerd. Rusland en de rest van de wereld zouden vanzelf gaan wel zien dat ze ook die weg op moesten: *Wandel durch Handel*. En dat klonk heel mooi, ook voor mij.

Zo kon je dus voortaan 'een wereld winnen' zonder machtsvertoon, zo bedachten we. Europa als *soft power*. Dat beschouwden we een beetje als een geuzentitel, als een bewijs van morele standing. Daarbij vergaten we dat ons vredige bestaan mogelijk was via de beschermende militaire paraplu van de Verenigde Staten. Sterker: we vonden eigenlijk dat dat ook logisch was, omdat die *dirty job* beter paste bij het nu eenmaal ruwe, na een paar eeuwen nog niet helemaal beschaafde Amerika. Sinds 'nine-eleven' in 2001 is de droom van de Pax Americana geleidelijk vervlogen. Er kwamen toch

weer nieuwe hele en halve wereldmachten op het toneel, China voorop, die allemaal vechten voor een groot aandeel in de wereldkoek. Die Europa als voormalige kolonisator helemaal niet als referentiepunt voor hun ontwikkeling zien, ook al is het door zijn welvaart en waarden nog steeds een magneet voor anderen, zoals ook blijkt uit de grote migratiestromen (kennis, arbeid, asiel).

De geopolitiek is weer terug van even weggeweest.

The American Beast

Het is altijd moeilijk om de cultuur van een ander land echt te doorgronden. Dat geldt al voor je buurlanden, soms zelfs voor een ander deel van je eigen land. Hoeveel sterker geldt dat dan niet voor een ander continent, zoals voor ons Amerika.

Als ik aan Amerika denk, komen twee aspecten mij onmiddellijk voor de geest: geweld en vrijheid, in samenhang.

Amerika werd in geweld geboren, tegen de koloniale machten van toen (Engeland, Spanje en Frankrijk). Op zoek naar vrijheid om te leven, te werken, te ondernemen, naar geluk (*'the pursuit of happiness'*). En het vrijwel onbegrensde wapenbezit, de hoge criminaliteit en de doodstraf zijn nog steeds hedendaagse uitlopers van het geweldsaspect.

Vrijheid én geweld als de samenhangende elementen van *The American Beast* (2024), zoals de karakterisering van de hedendaagse historica Jill Papore luidt. En dit Amerikaanse Beest wist het in historisch gezien uitzonderlijk korte tijd tot de sterkste en welvarendste wereldmacht te brengen. Aangejaagd door de 'Amerikaanse droom', waarin in beginsel alles mogelijk is. Amerika als een door God gezevende, aantrekkelijke en vitale *Beauty*, als voorbeeld voor de hele wereld van wat in beginsel mogelijk is voor iedereen: *the shining city on the hill*.

De verkiezingen van 5 november

In Europa konden we eigenlijk niet goed plaatsen wat de massale aantrekkingskracht van Trump was, in veel opzichten een *Beast* bij uitstek. En toen won Trump toch, zelfs zo overweldigend als we sinds Reagan (tegen wie toen door velen hetzelfde type achterdocht als tegen Trump werd gekoesterd) niet meer hebben gezien. Na een keiharde verkiezingsstrijd, inclusief een moordaanslag, waarbij het devies veelal was: *Play the (wo)man, not the ball*.

De vraag is of we niet weer met louter 'Europese ogen' naar Amerika gekeken hebben. Temeer omdat Trump ook in 2016 al won en in 2020 slechts nipt verslagen werd.

En het is niet louter de blijkbaar charismatische uitstraling van Trump. Dan zouden we over vier jaar, als hij niet nogmaals herkozen kan worden, weer 'terug naar normaal' kunnen gaan.

Het ligt echter dieper. Hij vertegenwoordigt ook iets diepers in de Amerikaanse cultuur, namelijk de wilde zucht naar vrijheid, het lef om ongeremd te doen waarvan je droomt.

Tegelijk is de vraag gerechtvaardigd of er geen 'twee Amerika's' zijn ontstaan, waarin de gezamenlijke

Droom is weggefallen, omdat een belangrijk deel van de bevolking niet langer gelooft dat die shining city on the hill ook de hunne is.

Met daaraan gepaard een enorme polarisatie en verharding van verhoudingen. Het tweepartijstelsel is in zijn uitwerking zo vergaand kapot, dat het steeds verder lijkt te verloederen in de richting van een systeem waarbij de winnaar enkel nog zijn eigen doelen voor zijn eigen 'helft' van Amerika wil realiseren. En er dus zelfs geen poging meer wordt gedaan om 'iedereen mee te krijgen'. Dat is dan de Amerikaanse variant op een autocratisch systeem. Het eeuwenoude, doorleefde Amerikaanse constitutionele systeem met zijn sterk federaal karakter en de vele *checks and balances* perkt de presidentiële macht overigens sterk in.

Mogelijke gevolgen voor Europa

We zitten nog midden in de transitie, de inauguratie van Trump is pas op 20 januari as.

Te vroeg om de gevolgen van de uitslag van de verkiezingen voor Europa te kunnen beoordelen. Ik houd het daarom bij enige voorzichtige noties.

1. Al sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog importeren we de **Amerikaanse cultuur** ('*way of life*') op grote schaal. Arnon Grunberg noemt dat in een recent essay "vrijwillige culturele onderwerping."

Daarmee is er ook het risico dat de extreme politieke polarisatie in Amerika steeds meer 'overslaat' naar Europa. Echter, hier past ook een relativerende opmerking: in vrijwel alle Europese landen is sprake van een meerpartijstelsel, dat dwingt tot coalitievorming. Radicale partijen krijgen hierdoor weliswaar soms toegang tot de macht, zoals bijvoorbeeld recent in Nederland en Italië, maar moeten die macht dus dan meteen weer delen. Frankrijk vormt met zijn presidentiële systeem een belangrijke uitzondering.

2. Trumps 'Make America Great Again'-filosofie maakt dat hij de **eigen markt** wil beschermen via importheffingen, primair als tegenwicht tegen het marktversturende staatsinterventionisme van China. China is voortaan de andere wereldmacht, waarmee Amerika zich vooral zal bezighouden, niet Europa. Ook Europa zal waarschijnlijk niet gespaard worden. Hoe dan ook zal in Europa alles op alles moeten worden gezet om in deze harde economische strijd concurrerend te blijven, technologisch, maar ook wat betreft loonkosten. De economische achteruitgang van Duitsland is wat dat betreft een teken aan de wand.

3. Trump wil de macht van Amerika vooral economisch vergroten, met de **militaire dreiging** zo lang mogelijk op de achtergrond. In zijn eerste termijn als president is hij niet oorlogszuchtig gebleken. Op dat punt heeft hij overigens toen wel Europa met de neus op de feiten van decennialange wanbetaling aan de NAVO gedrukt. Ook hier geldt voor hem als onderhandelend zakenman het 'quid pro quo'. Als secretaris-generaal van de NAVO heeft Mark Rutte na Trumps verkiezing erkend dat deze hier gelijk in

had, en inmiddels voldoen vrijwel alle Europese landen aan de 'minimaal 2%-afspraken'.

Bij het voorgaande past dat Trump zo snel mogelijk de oorlog tussen Rusland en Oekraïne beëindigd wil zien. De vraag is natuurlijk wel tegen welke prijs dat zal zijn. Moet Oekraïne daarvoor land opgeven en kan het dan lid van de NAVO worden? Dit zijn onontkoombare vragen en het wordt tijd deze uit te onderhandelen met Oekraïne én Rusland. Ik ben over de uitkomst van vredesonderhandelingen niet somber, temeer omdat Rutte wel bij uitstek de persoon is om ook hier coalities tussen alle partijen te smeden.

4. En **Israël**? Steun aan dat land is voor Amerika geopolitiek cruciaal (Midden-Oosten) en zit diep in Amerika's cultuur. Trump zal dus in die lijn handelen – maar dat was onder Biden niet anders en zou ook onder Harris niet anders zijn geweest. Ook hier zal gelden dat hij instinctief weinig in oorlog ziet, zeker als het Amerika veel geld kost, en dat kan ook hier tot onvermoede uitkomsten leiden.

Slot

Trump's instinct is *Realpolitik*. Macht en eigenbelang staan voorop. Hij heeft geen waardengedreven, ideologische agenda. Geen zin in een klimaatakkoord (vinden we zorgelijk) maar evenmin in interventieoorlogen (misschien wel goed?).

Commissievoorzitter Ursula von der Leyen zei in 2019, toen Trump ook al president was, dat nu voor het eerst "een geopolitieke commissie" aantrad. Ze voelde de tijd goed aan (beter dan haar landgenote Angela Merkel, die de droom van *Wandel durch Handel* bleef koesteren).

Trump's tweede verkiezing is voor Europa zo gezien een *wake up call*: met hem dwingt Amerika ons om definitief op eigen benen te gaan staan. Hoe dat proces precies zal gaan weet niemand. Hoeveel politieke en militaire integratie de EU aankan, ontwikkelde zich altijd al met de tijd aan de hand van de politieke gebeurtenissen. Dat zal nu niet anders zijn. Die weg ligt onontkoombaar voor ons. Juist om onze eigen *way of life* te kunnen handhaven, op straffe van sociaal-economische achteruitgang, toenemende politieke irrelevantie en dus afhankelijkheid van andere grootmachten.

Dat we deze onafhankelijkheid met onze *Amor Europae* nog steeds kunnen handhaven, mogen we blijven hopen.

Jan-Willem van den Braak was in diverse (directie)functies werkzaam voor de werkgeverkoepel VNO-NCW en is onder meer voorzitter van de Stichting SBI (Samenwerking, Beziinning & Inspiratie).

(Bovenstaande tekst is afgesloten op 15 november)

Thema

Hoop Literair Philipp Blom

- "Is het niet vreemd dat het ons (...) aan hoop ontbreekt, in onze rijke samenlevingen, waarin het veel mensen aan niets anders ontbreekt? (...) Waarom zijn we tegenwoordig welvarender dan ooit, leven we langer, blijven we langer gezond, hoeven we minder te vroeg overleden kinderen te begraven, kennen we geen hongersnoden en in veel landen ook geen oorlogen meer – en zijn we desondanks vaak zonder enige hoop? En waarom koesteren mensen in Oekraïne en zelfs in het gebombardeerde Gaza hoop, ook al staan ze bloot

aan dodelijke gevaren? (...) Bloeit de hoop dus het best in ruïnes en op vuilnisbelten?" (39)

- "De hoop is vaak van gezicht veranderd, of in elk geval van kostuum. Maar ze vertelt altijd verhalen. Ze nodigt je uit om haar te geloven, haar te volgen, haar te vertrouwen, ook al raadt je verstand dat af. Niet luisteren, lispelt ze, ik ben je kans, je geliefde, je bestemming. Ik ben het antwoord op je verlangen naar zin. Als we over hoop willen spreken, moeten we daarom ook over verhalen spreken, want elke hoop vertelt je een verhaal." (96)

- "Hoop is alleen mogelijk als ze de mogelijkheid biedt om te handelen, het vermogen om vanuit jezelf verandering te bewerkstelligen." (149)

Philipp Blom, *Hoop. Over een verstandige verhouding tot de wereld.*

Oorspr. titel: Hoffnung. (2024)

Vert. W. Hansen.

Amsterdam: De Bezige Bij. November 2024.
175 blz.

Actualiteit

Art = Communication (and more) II

'Art = Communication (and more) II' is de titel van een kunstevenement op het Utrechtse azc, voor de tweede keer georganiseerd door de Stichting Mijn Wijk Jouw Wijk. Inmiddels is het 2024-evenement afgelopen maar de bijzondere opzet rechtvaardigt een korte terugblik in LGM. De kern vormt een expositie van een vijftal duo's, gevormd door een kunstenaar uit de wijk waarin het azc gevestigd is en een

kunstenaar die een (voormalige) bewoner is van dit azc. Deze duo's hebben gedurende enkele maanden gewerkt aan een gezamenlijke presentatie. Drie duo's hebben ook daadwerkelijk een gezamenlijk kunstwerk gemaakt. In het gastenboek geven vele bezoekers aan onder de indruk te zijn van de getoonde kunstwerken: deze vertellen de verhalen van de vluchtelingen en in de samenwerking met de wijkkunstenaars zien de bezoekers iets betekenisvol ontstaan.

De vijf samenwerkende kunstenaarsduo's zijn Kimiya Adelifar & Cees Vellekoop, Raffiula Alikozai & Wil Brakkee, Stephen Efosa Ero & Henk van Dijk (hun werk is op de foto zichtbaar), Youssef Al Baddah & Hans Malschaert en Nurhan Ali (gesteund door Fatima Abbadi) & Inge van der Storm.

Ter gelegenheid van de expositie is een speciaal kunstboekje verschenen. De gezamenlijk gemaakte werken kwamen gereed na het sluiten van de kopij. De expositie krijgt in 2025 een vervolg. De inzet is om meer duo's te vormen, gezamenlijke kunstactiviteiten te organiseren, jonge kunstenaars te ondersteunen bij de start van hun cultureel ondernemerschap en op meerdere plekken in de wijk het werk te tonen.

Een digitale versie van het kunstboekje kan worden opgevraagd via mijnwijkjouwwijk@gmail.com

Organiseer jij ook kunstevents in en met een azc en wil je daarvan verslag doen, neem dan contact op met de redactie via post@lovinggeopolitics.nl

Nieuw: de vaste Hannah Arendt rubriek in Loving Geopolitics Magazine

Redactielid Hanke Drop gaat deze nieuwe rubriek onder haar hoede nemen. De rubriek heeft tot doel de lezer te informeren over de actualiteiten rondom Hannah Arendt. Als politiek denker (1906-1975) heeft ze al menigmaal tot inspiratie gediend, ook in ons magazine! Arendts bepleite amor mundi is mede de basis geweest voor het maken van Loving Geopolitics.

In deze eerste aflevering sluit Hanke aan op het thema van LGM, toegespitst op het begrip 'hoop' en hoe ambivalent Arendt dit begrip opvatte. Ook besteedt zij aandacht aan het nieuwe boek van Hannah Arendt-kenner Joop Berding, *Het gepassioneerde leven van Hannah Arendt*. Joop Berding, Oumar Barry, Peter Hendriks en Hanke gingen voor een podcast in gesprek over Arendts essay 'Wij vluchtelingen'. Daarmee sluit deze rubriek af.

Thema

Ach liefste, hoe somber is de wereld

Hanke Drop

*Ach liefste, hoe somber is de wereld
en hoe verloren ben ik in haar,
wanneer we niet samen zijn*

- Hannah Arendt

*Ons korte, zich naar de dood spoedende leven
zou onvermijdelijk slechts kunnen resulteren in
de ondergang en vernietiging van alles wat
menselijk is, indien wij niet het vermogen
bezaten deze dodenmars te onderbreken en
iets nieuws te beginnen, een vermogen dat ligt
opgesloten in het handelen, als om er voor
altijd aan te herinneren dat mensen, al zijn zij
sterfelijk, niet geboren zijn om te sterven,
maar om een begin te maken.*

- Hannah Arendt

Hannah Arendt schreef in haar leven veel over verwarrende en donkere tijden, die ze zelf aan den lijve had meegemaakt. Haar meest donkere werk om te lezen is *Origins of Totalitarianism* uit 1951, maar ook *Essays in Understanding 1930-1964. Formation, Exile, and Totalitarianism, Men in Dark Times* (1955) en *Eichmann in Jerusalem* (1963-1964) handelen uitgebreid over de verschrikkingen van de twintigste eeuw, en van verder terug in de geschiedenis. Arendt had niet de illusie dat totalitaire tendensen en -regimes ooit uit de wereld zouden verdwijnen. Er zal altijd weer naar totalitaire oplossingen worden gezocht, waarschuwde ze, als het niet genoeg lukt om sociale, economische en politieke problemen te verlichten. Arendt geloofde helemaal niet in de vooruitgang, ze had er weinig vertrouwen in dat vrijheid in de moderne wereld houdbaar kan blijven en ze was ook nogal ambivalent ten opzichte van de hoop. Hoop zag ze als een

gevaarlijke barrière voor moedig handelen, menselijke verbintenissen en relaties, allemaal juist in donkere tijden zo benodigd. Hoop en overmand zijn door angst kunnen je lamleggen, kunnen leiden tot een vorm van fatalisme, terwijl alleen door het laten varen van de hoop en het loslaten van angst de mogelijkheid tot – al dan niet gewapende – zelfverdediging in beeld komt. Het vasthouden aan hoop houdt mensen maar gevangen in hulpeloosheid en in rooskleurige fantasieën, vond Arendt. Het idealiseren van een toekomst die geen werkelijkheid zal kunnen worden, en het verheerlijken van een verleden dat nooit heeft bestaan liggen dan op de loer. Vanwege het hebben van hoop gaat de menselijkheid verloren, omdat mensen weggijken van wat er in de wereld gebeurt. De wereld zien – én ervan houden, *amor mundi* – gaat om de goede en de slechte kanten ervan aankijken, er getuige van zijn. Arendt sprak wél over hoop voor de wereld. Daarbij ging het haar om een wereldse hoop, een wereldse oriëntatie, die tussen mensen bestaat. In *De Menselijke Conditie* (2023, p. 53-4) schrijft ze:

Het gezamenlijk leven in de wereld betekent in wezen dat zich tussen hen die haar bewonen een wereld van dingen bevindt, zoals een tafel zich bevindt tussen degenen die eraan hebben plaatsgenomen; als door elk ander intermediair worden mensen door de wereld tegelijkertijd verbonden en gescheiden.

Mensen kunnen in al hun verschil vanuit commitment bij elkaar komen in tussenruimtes waar ze betekenis kunnen geven, verhalen vertellen, waar iets nieuws kan ontstaan en gemaakt, én waar deze ook kunnen weerlegd, tegengehouden en verworpen. De hoop voor de wereld gaat om dit gezamenlijke handelen en om het nieuwe begin, de nataliteit. Daar ligt voor Arendt het beginsel van politiek handelen (het spreken met elkaar vanuit verschil) en de mogelijkheid voor vrijheid. Het is de nataliteit die volgens Arendt de menselijkheid kan redden. Elk moment kunnen we dat wat er gaande is onderbreken en het anders doen, iets nieuws creëren. “Er iets tegenover zetten.” Maar wat dat is, dat kun je zo niet zeggen. Hoop hebben we, maar nataliteit *doen* we.

Het is vanuit dit altijd opnieuw kunnen beginnen, “er iets tegenover kunnen zetten”, dat een collega van Hogeschool Utrecht en ik samen met andere leraren werken aan maken in onderwijs, samen met leerlingen en studenten. Het gaat dan bijvoorbeeld om iets creëren van ervaren onrecht, bijvoorbeeld een rapsong over geweld tegen jongeren (vaak ook ervaringen van jongeren zelf in die betreffende klas) met een migratieverleden; of iets maken van stereotiep denken en de gevolgen daarvan, bijvoorbeeld

een dilemma spel; of iets maken van de wanhoop die veel jongeren voelen over het achterblijvende klimaatbeleid en het meten met twee maten in de wereld, bijvoorbeeld een gedicht, een politiek manifest of een wandschildering. Leraren komen hiervoor met leerlingen samen in een tussenruimte waar allerlei perspectieven naast elkaar kunnen gezet, betekenissen worden gegeven en verhalen verteld. Hier wordt aan nataliteit gedaan, en *amor mundi* ontwikkeld.

Verder lezen

Arendt, H. (2017). *De Menselijke Conditie*. Boom Uitgevers

Berding, J. (2022). *Hannah Arendt. Levenswijsheden*. Kok Boekencentrum

Het gepassioneerde leven van Hannah Arendt

Hannah Arendt (1906-1975) is een van de belangrijkste politiek denkers van de twintigste eeuw. In zijn boek *Het gepassioneerde leven van Hannah Arendt. Liefde, vriendschap en de wereld* laat Joop Berding zien dat zij een mens van vlees en bloed was, gedreven in wat zij deed. Haar liefdes en vriendschappen verbonden haar met mensen en met ideeën uit heden en verleden en met de kunsten. Arendt spreekt over *amor mundi*: liefde voor de wereld, die wij zouden moeten koesteren. Berding gaat uitvoerig in op haar liefde voor de beroemd-beruchte filosoof en hoogleraar Martin Heidegger. Met hem had zij op haar 18^e als student een relatie (die van hem uitging), een ‘affaire’ die haar lang is nagedragen vanwege Heideggers nazisme. Arendts echte grote liefde was haar tweede echtgenoot, de historicus Heinrich Blücher. Met hem

vluchtte ze voor de nazi's naar de VS. Tussen deze twee in was ze gehuwd met de techniekfilosoof Günther Anders, wiens werk uit de jaren 50 hernieuwde aandacht waard is. Berding bespreekt zijn profetische visie op de impact van netwerken van apparaten op ons bestaan. Onder Arendts vrienden waren beroemde auteurs als Walter Benjamin, Karl Jaspers en Mary McCarthy, met wie ze veel correspondeerde. Arendts liefde voor de kunst komt tot uitdrukking in vele literaire verwijzingen in haar werk en in haar eigen gedichten. Vijf daarvan zijn door Berding voor dit boek vertaald. Liefde en vriendschap vormen zo de rode draden door al haar werk dat steeds 'de wereld' als thema heeft. Het boek sluit af met een beschouwing over wat we van Arendt kunnen leren over wat het betekent te houden van mensen én van de wereld.

Joop Berding (2024). *Het gepassioneerde leven van Hannah Arendt. Liefde, vriendschap en de wereld*. Gompel & Svacina, ISBN 9789463715355, 242 blz.

LGM-Podcast 4 is uit! Wij vluchtelingen

De titel van de podcast is ontleend aan het essay 'We Refugees' van Hannah Arendt. Oumar Barry, Hanke Drop, en Peter Hendriks, onder meer co-auteurs van het eind 2023 uitgekomen boek *Niet meer (slechts) een vluchteling*, gaan samen met Hannah Arendt-kenner Joop Berding in gesprek. Hanke Drop en Joop Berding hadden al eerder een hoofdstuk geschreven over dit in 1943 verschenen essay van Hannah Arendt in Berdings boek *De werelden van Hannah Arendt* (2021). Gespreksleider Peter Hendriks stelt diverse actualiteiten aan de orde en bevraagt de gespreksdeelnemers daarbij naar de betekenis van het essay 'Wij Vluchtelingen'.

In het essay schrijft Hannah Arendt, zelf Europa naar de VS ontvlucht vanwege de nazi-terreur, over de ontworteling, de onthechting, over grote groepen mensen die moeten vluchten, geen thuis, geen werk en eigenlijk ook geen taal meer hebben, vanwege om wie zij zijn.

Volgens de gespreksgenoten heeft het essay een grote universele waarde vanwege de betekenis van het vluchtelingschap van immense groepen mensen in de wereld. Daarmee raakt het essay intens en heftig aan de actualiteit in de wereld, waaronder die in Nederland. In de podcast komt deze actualiteit van de tekst uitgebreid aan de orde, vooral vanuit het 'perspectief van binnenuit' dat Oumar Barry inbrengt over wat het betekent om te moeten vluchten.

De eindredactie van ook deze podcast was in handen van Anette van der Aa. Pim Rooymans tekende voor de productie. Vanuit de LGM-redactie begeleidt Giep Hagoort de podcast producties.

De podcast is [hier](#) te beluisteren.

Laat ons na het luisteren s.v.p. je reactie weten (via post@lovinggeopolitics.nl) en wijs s.v.p. mogelijk andere belangstellenden erop. Meer informatie over het boek *Niet meer (slechts) een vluchteling* is te lezen in nr. 4 van ons magazine. De [website](#) van Joop Berding bevat uitgebreide informatie over (zijn boeken over) Hannah Arendt.

Wil je zelf bijdragen aan deze rubriek? Mail je ideeën naar bovenstaand mailadres.

Hanke Drop is docent-onderzoeker aan de Hogeschool Utrecht en lid van de redactie.

Word nu abonnee van Loving Geopolitics Magazine

Klik op de link en meld je aan voor automatische digitale toezending.

Thema

LGM-auteur Astrid Elburg is door het demissionaire kabinet Rutte IV op 14 juni 2024 benoemd tot voorzitter van het nieuw opgerichte Herdenkingscomité Slavernijverleden.

Het Herdenkingscomité heeft als belangrijke taak het organiseren van de Nationale Herdenking Slavernijverleden op 1 juli in het hele Koninkrijk der Nederlanden. Ook gaat het comité met maatschappelijke partners de mogelijkheid verkennen om van 1 juli een vrije dag en een nationale feestdag in het Koninkrijk te maken.

De redactie van LGM feliciteert Astrid van harte met deze eervolle benoeming en heeft haar vijf vragen over haar plaats nu ter kennismaking voorgelegd.

Van betekenis zijn

Vijf vragen aan Astrid Elburg, per 14 juni voorzitter Herdenkingscomité Slavernijverleden

Welke verwachtingen heb je van je nieuwe rol?

In mijn nieuwe rol als voorzitter wil ik mij inzetten voor het behoud van- en vormgeven aan een waardige herdenking van het slavernijverleden in Nederland, op de Caribische eilanden en in Suriname. Met Aruba en Suriname ben ik nog in gesprek over een voordracht, maar zij zijn nadrukkelijk uitgenodigd om deel uit te maken van dit Herdenkingscomité vanwege onze verweven geschiedenis. Het Herdenkingscomité zal zich ook toelagen op de stimulering van onderzoek en kennisontwikkeling, het vergroten van het bewustzijn over dit verleden en er zal nadrukkelijk aandacht zijn voor de bewezen doorwerking van de slavernij in sociale en economische zin, en in de mentale gezondheid van de nazaten.

Ten aanzien van jouw benoeming spreekt het kabinet over "het versterken van het Nederlandse bewustzijn van het slavernijverleden". Welke voorstelling moeten we ons daarbij maken? En ook: wat kan een versterkt bewustzijn van effecten van het koloniale verleden bijdragen aan amor mundi (vgl. Hannah Arendt)?

Het slavernijverleden heeft diepe wonden nagelaten op de Caribische eilanden, Suriname en in de Nederlandse samenleving. In ons land is er een toenevend bewustzijn van dit slavernijverleden maar het

komt nog regelmatig voor dat mensen niet op de hoogte zijn van dit deel van onze geschiedenis. Bovendien verandert de samenstelling van onze samenleving voortdurend. Deze geschiedenis is onderdeel van het onderwijscurriculum maar er is tot op heden geen evaluatie van de wijze waarop dit vak wordt gegeven en verwerkt, en de impact van dit vak wordt niet onderzocht. Stimuleren van kennisontwikkeling en kennisoverdracht zal bijdragen aan een breder bewustzijn en hopelijk aan ons gevoel van amor mundi, volgens Hannah Arendt. Persoonlijk zou ik dat graag vertaald zien in de ontwikkeling van een groter empathisch vermogen en liefde voor de mens en de wereld. In de hedendaagse taal zoek ik het in de ontwikkeling van een inclusieve houding. Meer dan ooit is onze wereld toe aan kennis over perspectieven die ons Vermeenselijken, Verbinden en Versterken.

Welke aanpak van andere Europese landen met betrekking tot hun koloniale verleden vind jij inspirerend, en waarom?

Ik heb geen voorbeelden van Europese landen die koloniale kennis doorgeven, ik heb daar geen onderzoek naar gedaan. Wel ben ik onder de indruk van het doorgeven van de kennis over de gebeurtenissen en de gevolgen van de Tweede Wereldoorlog,

ook door een 'daderland', in dit geval Duitsland. In Berlijn heb ik in 2014 een televisiediscussie gevolgd en moest constateren dat de Duitsers in hun houding ver vooroplopen als het gaat om het bekennen van schuld over deze ingrijpende en mensonterende periode uit hun geschiedenis.

Bij dit dossier ontstaat altijd discussie over de vraag in hoeverre latere generaties verantwoordelijk zijn voor de daden van hun voorouders. Het opmerkelijke is dat deze discussie niet ontstaat bij beschouwingen over de Tweede Wereldoorlog. Sterker nog, tegenwoordig is er bijvoorbeeld veel aandacht voor de nazaten van NSB'ers. Zij hebben nu de ruimte om zich bekend te maken, de verwijtbare daden van hun voorouders te erkennen terwijl ze tegelijkertijd hun best hebben gedaan om volwaardige burgers te zijn. Dat is precies de houding die ik ben tegengekomen bij Duitse studenten die tijdens een Masterclass bij de Radboud Universiteit vertelden dat de Duitse overheid na de Tweede Wereldoorlog programma's is gestart om de bevolking handvatten mee te geven om met hun historische 'schuld' om te gaan. Er is nog steeds veel aandacht voor de rol van de Duitsers in de oorlog en voor de wijze waarop zij zich na de oorlog en tot nu toe verhouden tot de rest van de wereld. Wat mij betreft is ook dat een vorm van je best doen om een beschaafde natie te zijn.

Aan het slavernijverleden in de Oost en de West is, ondanks ook veel kennis uit onze archieven, lange tijd weinig tot geen aandacht besteed. Vanwege de migratie is er door de nazaten van de slavernij stelselmatig aandacht gevraagd voor dit dossier. In dit stuk wil ik daarom ook aandacht vragen voor de rode slaven, dat zijn de inheemse bevolkingsgroepen die voor bijna 90% zijn uitgeroeid, en voor de Marrons, de vrijheidsstrijders uit de oerwouden van Suriname. Maar ook voor Tula en andere vrijheidsstrijders van de Caribische eilanden die structureel en doelbewust als terroristen werden neergezet. Dus nee, de jongere generaties waren er niet bij maar historisch gezien zijn de nazaten van de daders 'schatplichtig' aan de nazaten van de 'tot slaaf gemaakten'. Al was het maar dat wij ernaar streven om in alle oprechtheid het verleden ook vanuit de ongehoorde perspectieven onder ogen te zien. Dat doet recht aan de waarheid en geeft waardigheid aan onze verweven geschiedenis.

Het comité streeft naar een vrije herdenkingsdag op 1 juli. Wanneer beleven we deze dag en wat is jouw ideale opzet voor zo'n dag?

Het comité streeft op termijn naar een vrije dag voor de herdenking op 1 juli. De realisatie hangt af van de politieke dynamiek in de komende jaren maar uiteraard ook van een lange termijnvisie en uithoudingsvermogen als strategie. Persoonlijk ver-

beeld ik mij een ideale vrije dag met de start van een waardige herdenking en daarna de bezinning over de tijd waarin wij nu leven. Daarna zijn er in het land op allerlei locaties vieringen die (mede)menselijkheid als thema hebben waarvoor nadrukkelijk alle bevolkingsgroepen zijn uitgenodigd. Daar hebben wij in deze tijd veel behoefte aan.

Het is 2035: we vieren voor de tiende keer 1 juli. Welke maatschappelijke betekenis heeft het delen en helen van het koloniale verleden in Europa, ook gezien - nu eind 2024 - het verschijnen van meer conservatieve, nationalistische tendensen in diverse EU-landen (zoals de PVV in Nederland)?

In de afgelopen 30 jaar zijn er volgordeel door veel partijen inspanningen verricht om de herdenking van het Trans-Atlantische slavernijverleden in Nederland onder de aandacht te brengen en te houden. De afgelopen acht jaar heeft vooral het Ninsee (Nationale Instituut Nederlands Slavernijverleden) het gezicht bepaald van een waardige herdenking. De reputatie en de naamsbekendheid van deze herdenking op 1 juli hebben bijgedragen aan een grote erkenning van deze geschiedenis. Ook over tien jaar zal deze herdenking een begrip zijn, net zoals o.a. de herdenking van 4 en 5 mei en de Nationale Indische herdenking op 15 augustus.

Volgens onze culturele codes en uitingen staan wij stil bij ingrijpende gebeurtenissen in onze geschiedenis. Daarnaast is een herdenking de ultieme gelegenheid om ons te bezinnen op onze hedendaagse verhoudingen, om de betekenis van amor mundi van Hannah Arendt nogmaals te noemen. De heling zit in de waardigheid die wij met elkaar ervaren na de herdenking, de verwerking van de ook hedendaagse trauma's, de versterking van de gemeenschappen en van de weerbaarheid en de trots die de samenleving hieraan ontleent.

Tot slot?

Na de komma: te zijn voorgedragen als boegbeeld van dit Herdenkingscomité Slavernijverleden is een hele eer. Ik voel het als een opdracht om mijn uiterste best te doen om met het gehele Herdenkingscomité, de samenwerkingspartners en oude en nieuwe netwerken, van betekenis te zijn voor de nazaten en de rest van de Nederlandse samenleving.

Veel dank Astrid.

De redactie wenst je alle sterkte toe in deze betekenisvolle, zij het ook complexe functie.

Astrid Elburg is HR-adviseur en richt zich op innovaties op de arbeidsmarkt. Ze is docent aan de VU waar zij onderzoek doet naar het soort leiderschap dat nodig is in de 21e eeuw. Onder meer in de culturele sector bezet zij diverse toezichtfuncties.

Thema

Nadat Rutger W. Weemhoff als 14-jarige *angry young man* het meesterwerk van Albert Camus *De mens in opstand* had gelezen, nam hij zich voor om zichzelf vanuit een filosofie van de dood als eeuwige querulant op te stellen. Hij ziet hieruit verbinding en samenwerking voortkomen. Filosofie van de dood, dat is pas leven, vooral in cultureel opzicht!

CPN: Culturele Patriotten Nederland, verenigt u!

Rutger W. Weemhoff

Boven mijn bureau hangt een tegeltje met de volgende tekst:

Daily Prayer

O Lord, help me to keep my big mouth shut until I know what I am talking about.

Querulant zijn. Tot op heden is mij dat goed gelukt. De wereld zou een paradijs kunnen zijn voor iedereen, dus er valt heel wat te zaniken. Voorlopig kan ik nog wel even voort...

Het is mijn tweede natuur geworden om de lat zo hoog mogelijk te leggen, met filosofisch absurdisme als antwoord op de Open Inrichting die wij van onze planeet hebben gemaakt en beredeneerde radicaliteit als enige werkelijk revolutionaire optie die eventueel tot verandering leidt.

Voor Camus ligt de nadruk niet zozeer op het creëren van persoonlijke betekenis, maar eerder op de acceptatie van de absurditeit van het bestaan en het kiezen voor een houding van rebellie tegen deze zinloosheid. In *Le Mythe de Sisyphe* schrijft hij over Sisyphus, die gedoemd is om voor eeuwig een steen de berg op te rollen, om deze even later weer naar beneden te zien rollen. Sisyphus staat voor Camus symbool voor de menselijke conditie en de absurde aard van het leven, waarin mensen zonder een hoger doel of uiteindelijke betekenis toch ervoor kiezen om door te gaan.

Dit spreekt mij nu nog steeds aan, de verplichting om optimistisch te blijven, terwijl je deep down aarts pessimistisch bent. Bedenk eens hoe het gif van de digitalisering, met name ook het open riool van de sociale media, de democratie *worldwide* sloop? De macht is beland bij een paar supranationale big tech-bedrijven, een handjevol digitale feodalen hebben de wereld overgenomen. Zijn wij daarmee iets opgeschoten? Al fabrieken van intelligentie, moeten we het daarvan hebben in de toekomst? Wie organiseert nog de zo vurig gewenste solidariteit?

Filosofie, de moeder van alle wetenschappen

Filosofie was het enige vak waar ik wezenlijk iets van opstak op het gymnasium. Denken is zo de grote

liefde van mijn leven gebleken (naast de negen andere levens die ik heb geleid, samen met mijn geliefde). En dan bedoel ik denken over in principe alles wat zich als verschijnsel aan je voordoet. Stoffelijk, in onze zogenaamde 'realiteit', dan wel onstoffelijk, in onze geest. Filosofie als de grote vergruizer van alles wat zich in de talloze vigerende wetenschappen voordoet. Iedere wetenschapper werkt zich het leplazerus om ergens meer zekerheid over te genereren. Neem bijvoorbeeld de kwantumfysica: iets *is* er pas als je het waarneemt. Mooi, prima, bedankt. We nemen het mee in de filosofische zoektocht naar waarheid. Die waarheid is altijd tijdelijk en onzekerheid geldt als modern wiskundig axioma: *de enige zekerheid is dat niets zeker is*. Is dat echt zo?

Filosofie van de dood

In 2002 werd ik in een interview in het blad *Filosofie-magazine* tot 'filosoof van de dood' gebombardeerd. Ik meen inderdaad dat wij mensen wel degelijk een (1) zekerheid kennen, namelijk die van de dood (die wij overigens niet kunnen kennen). Echter, *dat* wij sterven is toch echt onontkoombaar, allesbepalend. Daaruit destilleerde ik vervolgens mijn levensfilosofie: *ik sterf, dus ik ben*. Ons leven is relatief, eindig, onze tijd van leven is uiterst kostbaar (vandaar die negen levens...). De dood is de grote motor waar de mensheid filosofisch gezien op draait, de nimmer te verzadigen slokop: tel de doden maar eens na tijdens elk dagelijks journaal, bij het zoveelste bombardement op Gaza. Of telt het bericht van de dood van een neefje dat geschept is door een dronken automobilist nog veel zwaarder? Dromen we niet allemaal weleens over onze eigen begrafenis? Worden we dan niet hevig huilend wakker?

Cultuurfilosofie

Een visie vanuit filosofie van de dood is belangrijk, als we vervolgens de stap naar 'cultuur' maken. Wat betekent cultuur echt? Cultuur is niet statisch. Het is een levend en dynamisch geheel van gewoonten, tradities, kunst, taal, waarden en overtuigingen die zich voortdurend ontwikkelen en aanpassen aan nieuwe

omstandigheden. Cultuur is geen 'zuiver' of 'authentiek' (oftewel doods!) erfgoed dat beschermd moet worden tegen invloeden van buitenaf, maar een flexibel, veelzijdig en altijd levendig proces dat zich voortdurend ontwikkelt.

In de afgelopen jaren heeft extreemrechts in veel landen aan terrein gewonnen, mede door een krachtige retoriek over een homogene culturele identiteit, oftewel: van het nationalisme. Extreemrechtse stromingen benadrukken, vaak gevoed door angst voor globalisering, immigratie en het verlies van 'traditionele' waarden, de noodzaak om nationale culturen te beschermen. De retoriek van extreemrechts benadrukt vaak een volstrekt fictief idee van een 'zuivere' nationale cultuur die behouden moet blijven. Dit negeert het feit dat cultuur altijd het product is geweest van interactie, uitwisseling en invloeden van buitenaf. Cultuur is diversiteit, en juist daarin ligt haar kracht. In plaats van de exclusieve en vaak uiterst vijandige, of zelfs gewelddadige houding van extreemrechts over te nemen, kunnen we het idee van culturele trots en patriottisme maar beter herdefiniëren op een inclusieve en verbindende manier. Ware cultuur is niet morsdood, maar springlevend, een rijk, divers en dynamisch onderdeel van onze samenleving. Cultuur is ons dagelijks geestelijk voedsel, waar vanuit we leven, zonder dat ga je dood! Cultuur kun je zien als collectieve identiteit.

Dialogo over de dood mogelijk maken

In de filosofie zijn er tal van theorieën die benadrukken dat de dood ons helpt om na te denken over wat het betekent om mens te zijn en hoe we ons leven willen leiden. Denk aan existentialisten als Heidegger en Sartre, die benadrukken dat onze sterfelijkheid ons aanzet om authentiek te leven en verantwoordelijkheid te nemen voor onze keuzes. Deze filosofieën kunnen tussen verschillende culturen een dialoog mogelijk maken over levensdoelen en over hoe we omgaan met het onvermijdelijke einde. Filosofie van de dood kan helpen culturele verschillen te overbruggen, omdat ze ons confronteert met een universeel thema: de vergankelijkheid van het leven. Ondanks de grote verscheidenheid aan tradities, rituelen en overtuigingen rond de dood, delen alle culturen een fundamenteel begrip van sterfelijkheid. Door na te denken over hoe verschillende culturen met de dood omgaan, kunnen we een beter inzicht krijgen in gedeelde universele waarden en emoties zoals verlies, rouw en de betekenis van het leven. Oorlogen, kernbommen, overstromingen door klimaatverandering: ze gaan allemaal over de dood, *onze* dood. Kortom, filosofie van de dood kan een brug slaan tussen culturen door een diepgaand gesprek over leven en eindigheid aan te gaan, wat wederzijds begrip en empathie als vanzelf bevordert.

Een nieuw soort patriottisme

Het idee van cultuur als een dynamische, inclusieve kracht betekent niet dat we onze eigen culturele identiteit moeten opgeven. Integendeel, het betekent dat we onze collectieve identiteit juist versterken door

open te staan voor invloeden die ons verrijken. In plaats van angstig vast te houden aan een geromantiseerd beeld van het verleden, kunnen we pleiten voor een patriottisme dat gericht is op het wereldwijd versterken van cultuur door openheid en samenwerking. Dit betekent dat we trots kunnen zijn op onze nationale cultuur, terwijl we tegelijkertijd erkennen dat deze voortdurend wordt verrijkt door invloeden van buitenaf. Een culturele patriot houdt van zijn land en zijn cultuur, en ziet diversiteit niet als een bedreiging maar als een kans. Door de geschiedenis heen heeft met name Nederland laten zien dat het in staat is om zich aan te passen en te evolueren, terwijl het toch zijn eigen identiteit behoudt. Dit is een kracht die we niet moeten onderschatten: Nederland heeft altijd baat gehad bij uitwisseling en diversiteit.

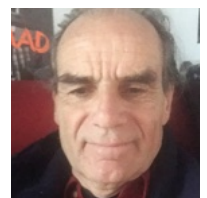
Een culturele patriot is iemand die de eigen cultuur serieus neemt, maar ook erkent dat verandering en diversiteit onlosmakelijke delen zijn van wat cultuur werkelijk is: levenskunst. Dit alles speelt zich immers af in het voorportaal van onze dood. Wij mensen hebben een (1) geheime status gemeen: onze dood, de grote gelijkmaker. Dat geheim draag niet alleen ik, maar iedereen dus altijd en overal met zich mee, op al onze reizen, bij al onze ontmoetingen. Elke dag oefen je niet alleen een ietsie pietsie jouw eigen dood, maar ook die van de talloze anderen. De dood vormt zo voor ieder van ons de katalysator om volop cultuur te beleven, in alle openheid.

Culturele patriotten: een oproep tot actie

Het is tijd om de retoriek over angst en verdeeldheid die extreemrechts zo vaak hanteert te vervangen door een boodschap van hoop en inclusie. Dit is een oproep aan culturele patriotten over de hele wereld om zich te verenigen en een positieve en constructieve visie te ontwikkelen voor de toekomst. Laten we een wereld creëren waarin nationale trots niet betekent dat we anderen uitsluiten, maar juist dat we onze eigen cultuur vieren door open te staan voor de wereld om ons heen. In deze benadering ligt de ware kracht van cultuur: niet als een vastomlijnd erfgoed dat beschermd moet worden tegen verval, maar als een levend en ademend geheel dat constant universeel evolueert.

Filosofie van de dood, da's pas leven!

CPN Culturele Patriotten Nederland en Culturele patriotten aller landen: verenigt u en omarm een toekomst waarin culturele identiteit, welke dan ook, wordt gedefinieerd door ieders doodsbesef, met als kostbare resultaten verbinding en samenwerking.

Rutger W. Weemhoff is filosoof en onafhankelijk publicist
www.rutgerwillemweemhoff.nl

Thema

Hoop Literair Bertolt Brecht

"De hoop der wereld.

Hoe meer er zijn die lijden, des te natuurlijker schijnt hun lijden. Wie zal verhinderen dat de visen nat worden in de zee? En de lijdenden zelf delen die hardheid tegenover zichzelf en laten het aan goedheid ontbreken tegenover zichzelf. Het is

vreselijk dat de mens zich zo gemakkelijk neerlegt bij het bestaande, niet alleen bij het lijden van anderen, maar ook bij dat van zichzelf. Allen, die over de misstanden hebben nagedacht, wijzen het af een beroep te doen op het medelijden van de een met de ander. Maar het medelijden van de onderdrukten met de onderdrukten is onontbeerlijk. Het is de hoop der wereld." (blz. 14-15)

Huub Oosterhuis, **Helemaal goed komt het nooit. Teksten over de toekomst van o.a. Bertolt Brecht en Lucebert.**

Amsterdam: De Populier. 1978. 56 blz.

Thema

Het publieke discours maakt Yosé Höhne Sparborth niet vrolijker. Enerzijds is er de roep om wapens; anderzijds is er de hetze tegen migranten. Stop met het produceren van wapens is haar devies. De enorme wapenwinsten komen de mensheid niet ten goede. Dat moet anders.

Alleen aandeelhouders van wapenfabrieken worden beter van oorlog

Yosé Höhne Sparborth

Onlangs sprak ik een Joods-Israëlsche rabbijn die al jaren in Nederland woont. In 2010 hoorde ik het haar zeggen, nu zei ze het weer: "Het lijkt wel alsof de Europeanen niets geleerd hebben." Ze bedoelt dan de Jodenhaat, de Jodenvervolging en de Holocaust. Niks van geleerd! En oh ja, samen zijn we zeer tegen de wijze waarop Netanyahu en zijn regering in Gaza en Libanon en de Westbank huishoudt. Die oorlog heeft niet te maken met Joden, maar met een domme regering die niet wenst te zien hoe Palestijnen lijden, en met een Europa dat al 76 jaar de Palestijnen laat opknappen wat Europa eeuwenlang de Joden misdeed. Inmiddels hebben wij Europeanen een diepe schuld aan twee volkeren! Wat zeg ik? Aan vele volkeren. De Joods-Israëlsche rabbijn heeft gelijk: Europa, Nederland leert niks. Kent de geschiedenis niet.

Welke ervaring hebben Afrikanen met Europa? Of inheemse volkeren van de twee Amerika's? Australië? Noord-Amerika is op genocide gebouwd, al wordt dat zelden zo gezegd. In Zuid-Amerika werden de oorspronkelijke volken naar de randen gedrukt, naar de meest onvruchtbare gebieden. In Azië ging het iets minder hard toe, maar plezierige herinneringen aan de koloniale tijd heeft men ook daar niet. En jawel, tot 1713 had Holland de wereldhegemonie, die moest het bij de Vrede van Utrecht in dat jaar afstaan aan Engeland. Hollanders? Helden!

Diepe woede en diepe schaamte strijden in mij regelmatig om voorrang. Want, ja, ook ik ben een kleurloze inboorling. Die huid die weinig kleur heeft (en nee, niet wit is; wit is de kleur van het papier dat u leest), moest veel diep onrecht legitimeren. Persoonlijk schamen hoeft ik me niet, ik kan zeggen dat ik niet betrokken was of ben bij dergelijke geschiedenissen. Wel meen ik, dat het me niet ontslaat om de geschiedenis goed te kennen van het volk waartoe ik behoor, dat enige eeuwen koloniserend door de wereld trok en daarbij stevige sporen achterliet. En ja, daar zijn altijd veel wapens voor ingezet. Altijd. Overal.

De rechtvaardige oorlog?

Over oorlogen zouden wij, eenvoudig volk, drie zaken goed moeten onthouden. Allereerst: aandeelhouders van wapenfabrikanten worden er stinkend rijk van. Ook: de mannen die het bevel tot oorlog geven zitten veilig thuis in hun grote stoel. En: aan het einde moet toch worden onderhandeld, dus waarom eerst zoveel mensen als soldaat laten afslachten, zoveel akkers vergiften, zoveel steden en dorpen vernielen?

Augustinus ontwikkelde als eerste de theorie van de rechtvaardige oorlog. De Rooms-Katholieke kerk handhaaft die theorie nog steeds. Dan moeten we wel weten: die theorie is er om oorlogen te stoppen, en vooral: dat burgerdoden niet betrokken mogen worden. Wel, sinds oorlogen niet meer op slachtvelden worden gevoerd, is er dus geen rechtvaardige oorlog meer. Als ik de geschiedenis goed ken, vormde

de Krimoorlog 1853-1856 het historische kantelpunt. Nadien werden er altijd weer nog veel meer burgers gedood dan soldaten.

Nog een historisch verschil. In die tijd van de theorie van de 'rechtvaardige oorlog' ging het nog om huursoldaten, mannen die zich in dienst stelden van een heer voor de krijg. Dat waren naast avonturiers vaak ook arme drommels die geld nodig hadden. Sinds er echter dienstplicht was/is/weer is, komt daar nog een discussie bij: hoeveel recht heeft een regering om mannen gedwongen de oorlog in te sturen voor een zaak die nooit meer te rechtvaardigen is door de omvang van het gruwelijke, toegebrachte leed?

Eigen geschiedenis

Ik zat in Irak toen Poetin Oekraïne binnenviel en ik wist meteen: nu gaan de defensiebudgetten stevig omhoog, want een beter alibi is er niet! Defensie wilde al lang verhogen, maar er was geen meerderheid in de Kamer. Poetin heeft vooral de aandeelhouders van wapenfabrikanten heel gelukkig gemaakt. Vergeef me mijn cynisme. Ik werkte jaren in de krottenwijken van El Salvador, Nicaragua, Colombia en Chili. Ik werkte daar ook met nazaten van Afrikaanse slaafgemaakten. We werkten aan de trauma's via lichaamswerk, niet door erover te praten. De Afrikaanse vrouwen aan de noordkust van Colombia zag ik heel hard werken om heel veel oud zeer kwijt te raken uit hun lichaam. Dagen waren we bezig. En ik, als Europese, Nederlandse kleurloze inboorling, werd me bewust van onze koloniale geschiedenis en de gevolgen tot op heden. Het werd een van mijn motieven om in ieder geval de geschiedenis van mijn land goed te willen kennen.

Nederland exporteert wapens, tot op heden, ook naar Israël. Daarmee wordt Gaza bestookt.

Vanwege 'onze schuld' tegenover het Joodse volk moeten we nu Israël steunen, heet het. En het Palestijnse volk dan? Al 76 jaar bezet, verdreven? Uitzetend wat wij Europeanen de Joden eeuwenlang aandedden?

Of neem Afrika. Bij een Internationaal Vredescongres van IFOR in 2020 vroeg ons een Afrikaanse man: "Waarom houden jullie je wapens niet in Europa? In heel Afrika produceren wij geen wapens. Zonder dat tuig van jullie zouden de twisten tussen de groepen lang niet zo dodelijk zijn. Bovendien hebben jullie grootheden ons in nationale grenzen gedwongen die weinig van doen hebben met onze geschiedenissen! Houd dat tuig bij je!"

Ik herinner me Jetty Mathurin, Surinaams cabaretière, die bij een optreden vertelde: "Ik werd op straat aangesproken door iemand die mij vroeg: "Waarom bent u hier?" "Waarop ik zei: "Omdat jullie bij ons waren!" Nu dienen we dat "we" als kleurloze inboorlingen historisch ook te nuanceren. Het was vooral de bovenklasse van Holland, Zeeland en Utrecht die koloniserend rondtrok, met het geweld van kanonnen, en daar rijk

van werd. De Drentse turfstekers en Limburgse mijnwerkers en Amsterdams proletariaat werden er niet beter van.

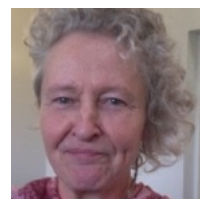
Tegenwoordig ligt het veel geraffineerder. De multinationals buiten geweldig uit, met name in Afrika, mede dankzij plaatselijke lords. Mijn iPhone doet het dankzij de kostbare metalen die in Congo door slaafarbeid worden opgegraven. Er is weinig slaafvrije chocolade, koffie idem. Van hoeveel producten weet ik niet hoeveel uitbuiting eraan te pas komt? Mijn kleding, mijn voedsel, producten van uitbuiting. Hoeveel mogelijkheid heb ik me eraan te onttrekken? Dagelijks word ik medeplichtig gemaakt. Zonder geweld is dergelijke uitbuiting niet mogelijk. Het wordt ons echter niet verteld. Jawel, door zoveel Afrikanen die pogen in dat uitbuitende noorden een beter bestaan te vinden. Met militair geweld poogt Europa via Frontex hen in de Middellandse Zee tegen te houden. In 2014 spraken we voor het eerst over een Vluchtelingencrisis, omdat toen duizenden vluchtelingen in de Middellandse Zee verdronken. Inmiddels is dat woord gekaapt, en bedoelt 'onze' regering dat wij een crisis zouden hebben door alle vluchtelingen en andere immigranten.

Costa Rica: Het leger afgeschaft

Een crisis in onze politiek, zo ervaar ik het. Een afbraak van de democratie. Dat sinds enkele jaren Europese politici roepen dat alle ellende komt door immigranten, dat ze daarmee stemmen winnen, en het ene volk opzetten tegen het andere volk. Dat ze ons zelfs doen geloven dat we meer wapens nodig hebben om ons tegen een dergelijk soort 'instroom' te beschermen. Terwijl op diverse arbeidsterreinen er een tekort aan menskracht is. Waarom worden de meest zwakgemaakte mensen – vluchtelingen, immigranten – door politici misbruikt? Als erfgenamen van een koloniale en uitbuitende geschiedenis hebben we zéér op onze hoede te zijn als onze regering en de militairen pleiten voor meer wapens.

We hebben een prachtig voorbeeld in de wereld: Costa Rica in Midden-Amerika. Dat land heeft in 1948 het leger afgeschaft. En ondanks alle oorlogen die er in die regio hebben gewoed, is het leger niet teruggekomen en is het land ook niet aangevallen.

Dat zou ons aan het denken moeten zetten.

Yösé Höhne-Sparborth heeft zich vanuit Nederland op internationale schaal bekwaamd als hulpverlener op sociaal gebied. Naast verslagen maakt zij ook korte films (kirkukutrecht.nl)

YOUNG

Rubriek YOUNG

Redacteur: Simmo Petersen

Jongeren in een Wereld van Verandering

Beste lezers,

De rubriek *Young* in dit winternummer van Loving Geopolitics Magazine draait om de vraag: hoe navigeren jongeren door de stormachtige wereld waarin we leven? We leven in tijden waarin geopolitieke spanningen, klimaatverandering en sociale verdeeldheid niet langer abstracte thema's zijn maar dagelijkse realiteiten. Wij, jongeren voelen deze druk meer dan ooit, niet alleen door de constante informatiestroom, maar ook omdat we worden gezien als de generatie die het allemaal moet oplossen.

Jouw bijdrage aan de toekomst

We nodigen je uit om mee te schrijven aan onze rubriek Young. Hoe ga jij om met de immense uitdagingen van onze tijd? Waar haal jij inspiratie vandaan, en hoe geef je daar vorm aan? Of je nu een prikkelend essay schrijft, een indringende foto maakt, of jouw visie deelt via een kort verhaal – wij willen jouw stem horen. Samen kunnen we bouwen aan een toekomstgericht gesprek dat nieuwe perspectieven opent.

Laat je inspireren door de verhalen in deze editie en stuur jouw bijdrage in. Samen blijven we denken, creëren en verbinden.

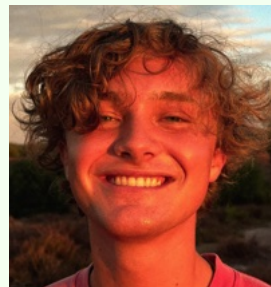
Met enthousiasme,

De redactie van *Young*

simmo.petersen@student.uva.nl

In een tijd waarin de verdeeldheid wereldwijd toeneemt, botsen globale conflicten steeds vaker in onze eigen straten. Van de spanningen rond een beladen voetbalwedstrijd in Amsterdam tot de visie van een jonge architect die met zijn werk hoop en verbinding wil creëren, neemt Simmo Petersen de lezer in dit artikel mee langs zowel de donkere kanten van verdeeldheid als de lichtpunten van een gedeelde toekomst.

Simmo Petersen

7 november

Het is donderdagnacht. Ik word keer op keer gewekt door voorbijrazende sirenes. Het zijn er opmerkelijk veel, terwijl ik weet dat de politie 's nachts geluidshinder probeert te voorkomen. Hoewel ik al een jaar in Amsterdam woon, blijft de levendigheid van de stad iets waaraan ik moet wennen. Het contrast met mijn rustige dorp is simpelweg te groot. Maar vannacht voelt het anders; het voelt naar. Die hoeveelheid sirenes kan niet veel goeds betekenen.

Ik weet dat er eerder die avond een wedstrijd werd gespeeld tussen Ajax en Maccabi Tel Aviv. Overdag zag ik al grote groepen mannen door de binnenstad trekken. Tegelijkertijd kreeg ik filmpjes doorgestuurd

Verbindende Kracht in de Maand van Verdeeldheid

van studiegenoten: beelden waarop te zien was hoe Israëlische supporters – of beter gezegd hooligans – een Palestijnse vlag van een gebouw rukten. Die vlag hing al maandenlang uit een raam, een stil protest tegen de oorlog in Gaza. Het gebeurde slechts enkele honderden meters van mijn universiteit, waar eerder dit jaar nog barricades stonden. Studenten hadden destijds delen van het Universiteitskwartier bezet om hun onvrede te uiten over het conflict in het Midden-Oosten, een protest dat door de driehoek gewelddadig werd neergeslagen. Diezelfde spanning is vannacht weer voelbaar. Na de zoveelste sirene sla ik de deken van mij af en grijp ik naar mijn telefoon. Tijd om te zien wat er gaande is.

De gebeurtenissen in Amsterdam laten zien hoe conflicten in de wereld – hoe ver ook van Nederland vandaan – zich kunnen verplaatsen naar onze samenleving en uitgevochten kunnen worden in onze straten. Dat zagen we eerder dit jaar ook in Den Haag, waar rivaliserende groepen Eritreeërs slaags raakten met ongekennde heftigheid. Daarbij raakten 29 agenten gewond, en door brandstichting werd voor 700.000 euro aan schade aangericht. Ook die geweldsexplosie werd mede aangejaagd door oproepen in chatgroepen en op sociale media, net als nu in Amsterdam.

Toch laat 7 november een veel diepere wond achter in de Nederlandse samenleving. Het is onvoorstelbaar dat er na al die jaren opnieuw op joden werd gejaagd. Dat mensen met een vermoedelijke joodse achtergrond zichzelf moesten identificeren om vervolgens in elkaar geslagen te worden – door Nederlandse jongeren nota bene. Even onvoorstelbaar was het gedrag van sommige joden, hier vertegenwoordigd door Maccabi-hooligans, die tachtig jaar na de Holocaust genocide verheerlijken in de straten van Amsterdam door te zingen: “In Gaza zijn de scholen dicht, want er zijn geen kinderen meer!” Deze nacht was het dieptepunt, zou je denken, maar toen moest de volgende dag nog komen. Sneller dan ooit werd er met de vinger gewezen. “Een pogrom”, riep de een. “Selectieve verontwaardiging”, riep de ander. Beschuldigingen volgden elkaar in rap tempo op. Islamitische jongeren werden verantwoordelijk gehouden. Media werden verweten eenzijdig verslag te doen. Pro-Palestina supporters zagen hun demonstratierecht beperkt. En het kabinet-Schoof zette een hele gemeenschap weg als “slecht geïntegreerd”. De gevolgen waren groot: een staatssecretaris trad af, en het kabinet balanceerde op de rand van een val. De verdeeldheid in de samenleving was compleet. Het enige wat men nog leek te delen, was een gevoel van woede, angst en ongelooft.

4 november: in gesprek met kunstenaar Emin Batman

Het staat allemaal in schril contrast met het verbindende gesprek dat ik een paar dagen eerder had, toen ik mijn vriend Emin Batman bezocht. Om een van zijn nieuwste werken voor deze rubriek te bespreken nodigde hij me uit voor een kop thee. Emin is een Turks-Nederlandse kunstenaar en recent afgestudeerd architect. Een tijdlang stond zijn werk tentoongesteld in het Van Gogh Museum, maar inmiddels is het teruggekeerd naar zijn atelier: het architectonische concept *The House of All*. Dit werk is een voorstel voor de creatie van een heilige ruimte, vormgegeven als een samensmelting van een kerk, moskee en synagoge. Met welk doel? Een gedeelde gebeds- en ontmoetingsplaats creëren voor christenen, moslims, joden en, in bredere zin, voor iedereen. “Traditionele elementen, zoals het altaar, zijn in de ruimte geabstraheerd”, legt Emin uit. “Daardoor kan op zaterdag de rabbijn een preek houden, terwijl op vrijdag de imam en op zondag de bisschop dezelfde plek gebruiken”. Hoewel er enkele soortgelijke gebouwen bestaan in de wereld, onderscheidt *The House of All* zich door zijn streven naar volledige interreligieuze harmonie – zowel in het interieur als het exterieur. Hierdoor moeten mensen letterlijk met elkaar door één deur.

“Het is architectuur gebruiken om mensen geforceerd met elkaar in gesprek te laten gaan”

Dialogo, respect en ontmoetingen staan centraal in het huis. “Iedereen doet er zijn eigen ding en daarna kom je misschien in het café samen om over de dag te praten. Dan merk je: oh, dit zijn ook mensen van vlees en bloed. Zij vieten ook verjaardagen. En zij doen ook dit of ook dat. Het is eigenlijk architectuur gebruiken om mensen geforceerd met elkaar in gesprek te laten gaan”, zegt Emin. Dat dit sa-

menbrengen niet zonder slag of stoot zal gaan, erkent hij echter ook: "Er zal wrijving zijn". Juist daar, benadrukt hij, kan de magie ontstaan. Een gedeelde ruimte dwingt men immers tot luisteren, vragen stellen en het maken van afspraken

Emin werd gemotiveerd door het opnieuw opklaaien van het Palestijns-Israëliëse conflict en de toenemende polarisatie in de wereld. Met *The House of All* hoopt hij juist bij te dragen aan saamhorigheid en wederzijds begrip. "Ik dacht: lieve mensen, er is ruimte voor iedereen! Waarom moet er gekoloniseerd worden? De wereld is van ons allemaal, en we moeten het met elkaar doen. Dus hoe kunnen we samenleven? Hoe vieren we onze overeenkomsten? Dat is vaak de rode draad in het werk dat ik maak", vertelt hij. Zijn inspiratie vond hij in een boek over Jeruzalem, waar moslims, joden en christenen ooit in harmonie samenleefden. Dit verlangen naar verbinding werd zijn startpunt.

Kritiek

De reacties op *The House of All* waren overwegend positief, al was er ook kritiek en onbegrip. Sommigen vonden het gestimuleerde samenkomen moeilijk te begrijpen en twijfelden aan de uitvoerbaarheid ervan. Emin reageerde daarop nuchter: "Je hoeft niet met iedereen vrienden te zijn, maar je moet niet langs elkaar gaan leven. Juist met elkaar. Dat is heel belangrijk. Elkaar niet ontwijken maar erkennen, zien en respecteren. Onbekend maakt onbemind", zegt hij, doelend op dat dat wat men niet kent, ook niet liefheeft. "Het onbekende van elkaar", concludeert hij, "daar valt nog veel in te winnen, door in gesprek te blijven. Dit concept stimuleert dat".

Bruggen bouwen, hoe lastig dat soms ook is

Ons gesprek dwaalt af naar de storm die over de wereld lijkt te razen. Wat gebeurt er niet allemaal? Wat vliegt er om onze oren? En wat kunnen wij, als simpele zielen, daar nog tegenover zetten? We praten over onze gedeelde wens om bruggen te bouwen, om mensen te verenigen en samenwerking mogelijk te maken. Maar we erkennen ook hoe lastig dat soms is. De negatieve kracht van verdeeldheid lijkt soms tientallen malen sterker dan de positieve kracht van verbinding. Toch zien we de noodzaak om naar dat laatste te blijven streven, ieder op zijn eigen manier. Kleine dingen kun je met je handen veranderen, tegen grotere problemen spreek je je uit. Maar vooral door mee te doen en naar elkaar om te kijken.

Langzaam begin ook ik te verlangen naar *The House of All*. Emin benadrukt dat het geen utopie hoeft te blijven en belooft zijn best te doen om het ooit in Amsterdam te bouwen – een stad die nu donker lijkt, maar waarin juist in donkere tijden verlichte krachten moeten ontstaan.

Na de onverwachte overwinning van Trump bij de Amerikaanse presidentsverkiezingen neemt Aayush Goenka, een student uit India die in Nederland studeert en in het Engels schrijft, ons mee in de zorgen, frustraties en hoop van jongeren over de hele wereld. Van de aantasting van vrouwenrechten in de VS tot de onzekerheid rond de toekomst van de NAVO, de toename van haatmisdrijven en de dreiging van klimaatverandering. Goenka laat zien hoe de impact van Trumps presidentschap grenzen overstijgt.

Concerned Conversations with My Friends Abroad

Aayush Goenka

This is my second attempt at writing this article, and it feels even heavier now than it did before. Initially, my piece in this edition about the future of the world consisted of interviews that were bleak but hopeful, focusing on a surge of left-wing victories, mainly in France and the U.S. — two of the most influential countries in their respective continents. But Trump's victory in the US presidential election has made many of us rethink what we thought we knew about the future — and for many, it wasn't very hopeful to begin with. To many young people of our generation, he represents what's wrong with the world: he's a billionaire who denies climate change and seems out of touch with the everyday needs and rights of regular people, ironically convincing them to vote for him on almost every demographic level through a series of misinformation and robust media campaign.

To better understand how Trump's victory is affecting people globally, I reached out to friends from different countries to hear their thoughts on what this might mean for all of us. We are all liberal-minded humanities students with a strong interest in international politics and its global implications.

Women's rights under pressure

In the U.S., my female friends are really anxious about the future of their rights, especially when it comes to choices about their own bodies. The Re-

publicans have made 'pro-life' a significant plank of policy that permeates all forms of government influenced by the party. The President-Elect has made various statements regarding it, closely echoed by congressmen and senators. It was the conservative majority of the court picked by Obama and Bush that overturned the *Roe v. Wade* verdict. Although it reverts the question back to the states, many have enforced harsh abortion bans. These include restrictive limits on early-stage pregnancies or cases where complications might necessitate an abortion. Normally, I'm the optimist of the group, but this time, I found myself at a loss for comforting words. It's a tense time. I worry for their safety and access to gender-affirming care, especially with Trump having control over all three branches of government. Furthermore, the Supreme Court's conservative majority (six judges to three liberals) with the older conservative judges retiring and being replaced by younger Trump allies, likely spells long-term impacts on women's rights and other social issues.

"In this day and age, people are so much more under the thumb of politicians and bureaucrats that it's incredibly difficult to get any kind of leverage against them. All we can do is call out misinformation, demeaning rhetoric, and advocate against it". — Louis, 24, British-American

Dissolution of NATO

In Western Europe, my friends share similar worries, though they're more focused on Trump's foreign policies. They're particularly concerned about his ideas on NATO contributions and how they might affect NATO's core promise: if one country is attacked, all NATO countries help defend it. This uncertainty has prompted some leaders, particularly in France, to discuss creating a more independent European defense force. People are worried about how Trump's presidency and reputation might change negotiations with Europe. In Eastern Europe, friends worry about the implications of Trump's presidency for Ukraine, particularly in terms of international aid. Some of them are calling on European countries and NATO allies to increase support for Ukraine, fearing Trump might divert funds to domestic projects or strike personal deals with Putin. For those who live near Russia, the thought of a less supportive U.S. is unsettling.

"Trump is one of, if not the weakest leader the U.S. has ever had. He is not respected by other leaders and only won because his voters are uneducated, and his opponent was a woman". — Loic, 26, Luxembourg

"Trump's victory has serious security implications for Europe and should be a strong motivator for Europe to finally stop relying on the U.S. for security guarantees". — Nora, 21, Estonia

Rising hate crimes

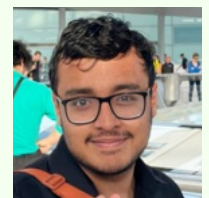
My Chinese-American friends are feeling the weight of the current political atmosphere too. They've observed a rise in racial tensions and hate crimes, reminiscent of what occurred during the COVID-19 pandemic. Many fear that Trump's anti-immigrant rhetoric has tacitly encouraged such behavior. Some are even considering studying or living abroad, returning to China, or avoiding bringing more family members to the U.S. As a student from India myself, I'm grateful to live in the EU, where foundational principles seem more resilient, even under a right-wing government. Many of my Asian friends are now looking at Europe and Australia as potential destinations for study or long-term migration.

"As Trump wants to close down the border and target illegal immigrants, Americans must wait to see what will happen to their economy. Immigrants are often seen as refugees without differentiating between categories—refugees, working immigrants, and student immigrants. Working immigrants are essential to the economy, often doing jobs no one else wants while being paid less. Americans with different ethnic backgrounds might also face discrimination". — Yin, 21, Hong Kong

Climate change

Finally, owing to Trump's belligerent climate change denial in this age of global, transcontinental issues, there's one issue everyone seems worried about: Trump's stance on climate change and the Paris Climate Accords. With his plans to withdraw from these agreements, the strength and influence of the U.S. will be undermined. The resulting lack of legitimacy for such agreements makes the planet's future even more uncertain.

In the end, Trump's presidency has undoubtedly shaken things up, leaving many of us unsure about what's next. But perhaps this is also a wake-up call — a reminder that our greatest challenges, from climate change to human rights and international security, demand solutions that transcend borders.

Aayush Goenka (20) woont in Amsterdam en studeert Europese Studies, waar hij zich specialiseert in Europese geschiedenis en Oost-Europese studies. Hij komt oorspronkelijk uit India, en combineert zijn academische interesses met een ambitie om professor te worden.

Goenka's perspectief wordt gevormd door zijn internationale achtergrond en sterke interesse in geopolitieke vraagstukken.

Thema

Op weg naar zijn wekelijkse vrijwilligerswerk op een moestuin groet redactielid Giep Hagoort gewoontetrouw de ekster en de reiger. Roept gedag tegen de schapen en konijnen. Is azc-vrijwilliger in eigen buurt. Eet nauwelijks nog vlees en kookt geregeld biologisch. Doneert aan internationale hulporganisaties, stemt links (en vindt dat eenpersoonspartijen zonder ledencontrole vanuit democratisch oogpunt niet aan verkiezingen moeten deelnemen). En voelt zich een wereldburger. Hij scheidt bovendien zijn eigen afval. Hij denkt dat hij deugt.

Ons Geopolitieke Zelf

Giep Hagoort

Maar toch... Van welke deugstoornis heb ik last?

Er is iets waarop ik nog geen greep heb. Dat heeft te maken met 'geopolitiek en wij' en onze posities in deze verwarrende wereld. Waarom wordt de geopolitiek door insiders gemaakt? Gewone mensen die alle belang hebben bij een vreedzame wereld lijken geen partij, hebben geen stem en worden op z'n best afgedaan als 'publieke opinie'. Ik onderneem onderstaande denkoefening vanuit verschillende ervaringen om mijn ongemak te onderzoeken. Wat kan ik zelf concreet maken? Met momenten van reflectie... Mijn zelfbenoemd deugen kan bedrieglijk en/of hypocriet zijn.

In 2018 gaf ik op verzoek van de stad Moskou aan een groep professionals een workshop over cultureel ondernemerschap. Ik nam contact op met een medewerker van de Nederlandse ambassade over communicatie met de deelnemers, over thema's die onproductieve spanningen kunnen opleveren. Bijvoorbeeld over de vrijheid en onafhankelijkheid van kunstenaars en culturele instellingen ten opzichte van de overheid. Mijn concept: cultureel ondernemerschap is een uiting van eigen verantwoordelijkheid ten opzichte van een democratisch te vormen cultuurbeleid. Wat is de ervaring van de ambassade met zulke trainingen? Ik kreeg de suggestie om de deelnemers niet te vragen zich te verantwoorden voor een situatie die wellicht afwijkend van deze normen is. "Thematiseer hoe in je eigen land, Nederland, de culturele sector functioneert en ga in op vragen die dat bij de Russische deelnemers oproept." Dat bleek een goed advies. Ik kwam tot de ontdekking dat de workshop globaal verdeeld was in een groep die een meer autonome rol voor culturele organisaties voorstond ten opzichte van de groep die een autoritair leiderschap à la president Poetin als model koos. Het leidde tot open uitwisselingen. Met elkaar concludeerden we dat internationale samenwerking, gezien vanuit je eigen land, op het gebied van cultuur een nieuwsgierig makende en relevante zoektocht is.

In het jaar 2018 was het woord 'geopolitiek' nog nauwelijks aan de orde. Terugkijkend op deze internationale ervaring duikt wel voortdurend het label 'geopolitiek' op. Politieke bestuurders, wetenschappers, bedrijfsleiders, journalisten en opiniemakers laten de burgers voortdurend weten hoe belangrijk geopolitiek denken en handelen is. De langspeelplaat lijkt in een groef te blijven draaien zonder ook maar een glimp van een ander perspectief: er starten handelsoorlogen tussen de VS en China, internationale Tech bedrijven manipuleren de burgers, er is buitenlands nepnieuws, landen liggen dwars in de Global South en zijn er dreigingen vanuit Rusland en Oekraïne en vanwege de gewelddadigheden in het Midden-Oosten. En vooral: de dreigingen vanuit de verhoogde defensiebudgetten. Naast de verschillende oorlogen zijn er kli-

maatrampen en overstromingen. Hele dorpen moeten verhuizen omdat klimaatverandering en natuurge-
weld wonen en werken onmogelijk maken. Nederland, en in breder verband Europa, worden alom opge-
roepen zich geopolitiek te manifesteren en zich niet te laten wegdrücken door de grootmachten VS, China
en Rusland.

Toch kruipt ook hier weer het ongemak: is dit het hele verhaal?

Mijn kennis van cultureel ondernemerschap heeft zijn wortels in de Nederlandse samenleving, met als
kernbegrippen 'culturele vrijheid', 'innovatief ondernemerschap' en 'democratisch overheidsbeleid'. Er zijn
ook verstovende invloeden: de dominante partijen op een op winst gerichte, internationale kunstmarkt; de
westerse mythe over kunstenaar Vincent van Gogh als wereldvreemd genie (hier schreef ik eerder over); en
- actueel – cultuur als zogenaamde hobby van een linkse elite. Over de nationale grenzen heen kijkend zie
je vergelijkbare situaties, ook daar ontstaat een verscherpt bewustzijn ten aanzien van de noodzaak van
een inclusieve en diverse cultuur. De Nederlandse cultuur wordt medeverantwoordelijk gehouden voor een
westerse dominantie op het wereldtoneel. Roofkunst en wit superioriteitsdenken zijn in dit verband ken-
merkende begrippen. Met daarnaast de aandacht voor artistieke, lokale, en op duurzaamheid gerichte
praktijken uit de Global South waarin kunstenaarscollectieven een leidende rol spelen en de eigen omge-
ving stimuleren het heft in eigen hand te nemen. Dergelijke geopolitieke praktijken stonden centraal op de
internationale tentoonstelling Documenta 15 in 2022, in de Duitse stad Kassel.
Geopolitieke kunstpraktijken op lokaal niveau? Dat geeft houvast. Maar hoezo zijn ze 'geopolitiek'?

Tijdens mijn seminar voor HKU-studenten in 2022 viel als volgende stap in mijn eigen werk uitdrukke-
lijk het woord 'geopolitiek'. Ik gaf het seminar de titel mee: *What about the world around you?* Kunstvak-
studenten zijn heden ten dage steeds actiever met sociaal-maatschappelijke vragen bezig, maar missen
naar mijn waarneming een breder plaatje. Samen met gastdocenten, tevens collega's, Hanke Drop en Nelly
van der Geest verkenden we thema's als amor mundi van Hannah Arendt, de betekenis van kleurrijke wij-
ken, en de exemplarische plaats van Moeder Aarde bij inheemse volken. Tijdens een bezoek aan het
Utrechtse azc gingen de studenten voor het eerst in gesprek met gevluchte leeftijdgenoten.
Door deze ervaring kreeg ik zelf meer inzicht in het ongemak dat 'geopolitiek' mij gaf. Vóór het seminar
omschreef ik - als outsider en niet behorend tot een gevestigd platform - 'geopolitiek' als "idee- en machts-
vorming vanuit geografische posities en belangen." De geopolitieke bronnen worden in deze tijd feitelijk
vooral gedomineerd door - wat ik ging noemen - het Geopolitiek Advies Complex (GAC), als variant op het
Militair Industrieel Complex (MIC). Een Complex is een intern verweven en gesloten samengaan van poli-
tiek, wetenschap, consultancy en het bedrijfsleven, gericht op het eigen belang.

Is er een alternatief voor deze Geopolitiek 1.0.? Gericht op een duurzame en democratische humaniteit?
De Millennium Development Goals 2015 van de VN geven houvast maar ik zag in dat het aan één ding
ontbreekt: daadwerkelijke zeggenschap van gewone burgers die mede actief richting kunnen geven aan
het democratisch geopolitiek denken en handelen van hun land.

Die conclusie in mijn verhaal krijgt nu, naast context, ook een zeker perspectief, gezien vanuit de positie
van burgers. De vraag is wel: hoe kunnen we dit perspectief uitvergroten?

Waarde lezers,

Hoe verder te gaan met mijn denkoefening?

Nog steeds als outsider?

Jazeker, zo voelt het wel. Maar met een duidelijke claim dat de gevestigde geopolitiek een doodlopende
weg volgt. Een voorbeeld hiervan: wel de NAVO richting Rusland uitbreiden, maar geen duurzaam en ef-
fectief veiligheidspact met dat land kunnen aangaan. Nog een voorbeeld: Israël steunen in zijn zelfverdedi-
ging, maar het land wel een ongekennd bloedbad met meer dan 44.000 doden (volgens Palestijnse
bronnen) laten aanrichten. Deze geopolitiek leidt niet tot een humane en vredelievende wereldsamenle-
ving. En zeker niet voor toekomstige generaties. De nationale en economische belangen zijn kennelijk te
omvangrijk, te eigenmachtig en te eenzijdig om tot zo'n noodzakelijke wereldorde te komen.

Ik stop nu met mijn eigen geschiedenis en zou heel graag samen met jullie de genoemde perspectiefvraag
willen verkennen.

Waarbij het vertrekpunt is: greep krijgen op de verwarrende geopolitiek om ons heen, begint met individu-
ele, geografische posities, met persoonlijke opvattingen, ervaringen en identiteiten maar krijgt betekenis in

meerstemmigheid en verbinding met anderen. Dat is de basis van een amor mundi (Hannah Arendt) die de wereldgemeenschap – dichtbij en veraf – op een hoger plan zal kunnen plaatsen.

Laten we een deal sluiten. We leggen ons niet neer bij verdergaande militarisering van conflicten tussen landen, gepaard gaand met onnoemelijk veel leed. We trekken ons het lot van Europa aan en bepleiten in continentaal verband respect voor mensenrechten, gepaard gaand met de aanpak van de grote ongelijkheid in de wereld. We veroordelen autoritair leiderschap als een gevaar voor de democratie en mensenrechten. De strijd tegen klimaatontwrichting staat hoog op onze actielijst. Verbeeldingskracht onderscheidt ons van het gebruikelijke en het bestaande. Deze geopolitiek is uiteindelijk niet louter een persoonlijke bewustwording maar een collectieve exercitie: Ons Geopolitieke Zelf. Politiek betekent naast ideevorming ook machtsvorming. Hoe verkrijgen we als gewone burgers directe invloed op de heersende geopolitiek?

Ik leg jullie als doordenkertje een activistisch frame voor.

Onze geopolitiek ontstaat op de plek waar je liefhebt, woont, werkt, studeert. Deze wordt beïnvloed door het land waarvan je bewoner bent en waarin we niemand bestempelen als vreemd, dom of elitair. Lokale initiatieven gaan allianties met elkaar aan in hun strijd tegen klimaatontwrichting, militarisering, kapitalisme en mondiale ongelijkheid. We zijn allen activist om de publieke opinie te beïnvloeden met een duidelijke én hoorbare roep om een democratische geopolitiek die zich inzet voor een humane en vredelievende wereldorde, dichtbij en veraf. Concrete leuzen tonen de urgentie van de acties aan. We vragen andersdenkenden naar hun bijdrage aan zo'n wereldorde, en staan open voor nieuwe inzichten. Met politieke bestuurders, geopolitieke experts en ngo's gaan we de dialoog aan over mensenrechten en vredesstrategieën.

Kortom, als geopolitieke activisten laten we de handen wapperen.

Ubuntu ik ben omdat wij zijn (Afrikaanse filosofie)

Beste Lezers van ons magazine, maakt deze Geopolitiek 2.0 het verschil?

Anders gevraagd: is er een alternatief?

Laat het deugen maar zitten. Laat je van horen en laat je zien! *

w.g. Giep

* Met dank aan Nina Koevoets voor haar inspirerende boek *Het vredeskompas*. Uitgeverij Boekscout (2024).

Giep Hagoort is initiator van Loving Geopolitics Magazine en lid van de redactie.
(foto Joke van den Berg)

Actualiteiten

Nieuw verschenen: *Het vredeskompas*, Nina Koevoets

Het vredeskompas - Bouwen aan vrede in jezelf, met elkaar in de maatschappij en met de aarde is het nieuwe boek van Nina Koevoets (1984) en is verschenen bij uitgeverij Boekscout Soest. Nina Koevoets is onder meer trainer vredesopbouw.

De uitgever: "In dit boek zul je, aan de hand van voorbeelden van over de hele wereld, meer ontdekken over 'positieve vrede': de aanwezigheid van een aantal opvattingen, houdingen en structuren die vrede bevorderen. Het boek heeft vier delen, de richtingen van het vredeskompas, waarin het persoonlijke, interpersoonlijke, cultureel-maatschappelijke en planetaire niveau van bouwen aan vrede worden besproken."

Giep Hagoort, initiator en redactielid van het LGM, schreef in het boek een aanbeveling.

"Met het vredeskompas van Nina Koevoets navigeert de lezer richting vrede en rechtvaardigheid. Je krijgt rijke en veelkleurige kennis aangereikt om in deze verwarrende tijd persoonlijk, met anderen, als samenleving en met de aarde te kunnen bouwen aan een geweldloze en veilige wereld. Het bijzondere van het boek ligt ook en vooral in de wijze waarop de schrijver ons meeneemt naar allerlei plekken in de wereld die als voorbeelden van verandering gelden. Als activist, gedreven door amor mundi, was ik met name zeer onder de indruk hoe de relatie Israël-Palestijnen beschreven werd. De geweldige veerkracht van de Palestijnse familie Nasser laat zien hoe mentaal en met de nodige creativiteit de bezetting van de Westelijke Jordaanoever getrotseerd wordt zonder onder te gaan in haatgevoelens.

Kortom: een zeer waardevol boek dat houvast geeft in het werken aan een betere planeet."

Op pag. 42 is een boekreflectie op het boek te lezen, geschreven door Maria van Leeuwe.

Thema

Column

De taal van Vrede

Willem de Haan

Het is maandagmiddag, eind september. Ik zit samen met Ritzo ten Cate op een bankje bij de Ebbingbrug in het centrum van Groningen. Ritzo – een veertiger – is volgens zijn website sociaal ondernemer en schrijver. Hij is een creatieve denker, brengt graag mensen samen, zoekt verbinding. Ik had hem gevraagd om samen eens te brainstormen over een nieuw lokaal vredesinitiatief: ik heb een lijstje met 40 namen van Groningers die 'iets' willen doen, maar wat zijn goede initiatieven?

Ik was benieuwd naar zijn ideeën. Maar onze ontmoeting leidt niet tot een lijst met concrete plannen. Integendeel, ik ga in verwarring naar huis.

Ritzo wil graag 'spelen' met de wereld en de mensen en het blijkt dat wij niet voor niets op dit bankje in het drukke centrum hebben afgesproken. "Kijk", zegt hij, "die fietser die hier over de stoep rijdt, dat is een voorbeeld, en die auto's voor het stoplicht met die luide muziek ook. Die verwarde man die aan de overkant van de straat loopt te roepen tegen niemand: overal is agressie om ons heen, het zit in iedereen." Volgens Ritzo lopen we in ons leven allemaal grote en kleine trauma's op en als we daar niks aan doen dan komt dat op een agressieve manier naar buiten. We moeten onszelf dus allereerst zien te helen.

Kan zijn, maar ik kwam om ideeën te horen wat we als lokale vredesbeweging zouden kunnen doen. In de Vredesweek hadden we een demonstratie in de stad, met 100 mensen, best een goede opkomst in deze barre tijden. Maar wat zouden we verder kunnen doen?

Ritzo blijkt heel anders naar de wereld te kijken: De Grote Markt? Het centrum van de stad? Daar moet je niet willen zijn, daar wil iedereen zijn en daar is altijd strijd. Argumenteren, leuzen roepen, eisen stellen, het helpt allemaal niet volgens hem. "Waarom organiseren je niet een vreedzame stiltekring in het plantsoen? Zwijgen voor vrede?" "Ja, zou kunnen", zeg ik, maar ik wil juist die politieke arena in, het maatschappelijke debat mede beïnvloeden. Zorgen dat mensen kritischer gaan nadenken bij alle oorlogsretoriek die over ons heen gestort wordt. "Maar zo werkt het niet", zegt Ritzo: "Als je vrede wil, moet

je ook vrede uitstralen." Hij vindt dat ik best boos overkom als ik over dit thema praat. Dat is al een veeg teken. "Oude mannen zoals jij", zegt hij, "denken in argumenteren en politiek. Maar argumenten alleen werken niet meer. Het is allemaal voelen en emotie. Daar maak je impact mee." "Maar die grote vredesdemonstraties uit de jaren tachtig dan?", vraag ik vertwijfeld, "die hadden toch juist een enorme impact?" "Ja", zegt Ritzo, "maar dat was toen." Hij heeft laatst een glimlachtherapie gedaan met een paar klassen op een ROC. "Dat gaf impact!"

Tuurlijk, Ritzo ten Cate is een vredelievend man, waarschijnlijk denken we over heel veel maatschappelijke fenomenen hetzelfde. Maar onze conclusies komen niet overeen. Hij, de veertiger, zoekt vrede in en met zichzelf en zijn directe omgeving. Ik, eind zestig, zoekt die grote onbereikbare wereldvrede, ik maak me dagelijks kwaad en wil iets doen. Maar weet niet wat.

Na anderhalf uur praten ben ik moe en stoppen we ermee. We bedanken elkaar voor het mooie gesprek. Dan vraagt hij vaderlijk of ik een knuffel van hem wil. In verwarring loop ik naar huis.

De volgende dag vergaderen we met een club mensen, verenigd in De Nieuwe Vredesbeweging. Van oude organisaties als Kerk en Vrede tot 'jonge' groepen zoals the Hague Peace Projects en Diem25. Hier stroomt een andere energie: voortvarend wordt gewerkt aan een organisatiestructuur, aan een manifest, een visie en een missie. We delen dezelfde analyse: de bewapeningsgekte maakt de wereld niet veiliger. We hebben duiven nodig, niet nog meer haviken. We zijn met weinig maar we kunnen groeien. De goede ideeën komen vanzelf, laat ik me verzekeren. Of het nu een massale demonstratie voor vrede wordt, of een stiltekring in het plantsoen. De verwarring wat te doen maakt plaats voor het geruststellende inzicht dat meerdere wegen naar Rome leiden.

Ik laat mijn column aan Ritzo lezen en hij vindt dat ik ons gesprek mooi heb weergegeven. Hij schrijft: "Willem! Je bent een punker en een hippie in één persoon." Allebei blijven we zoeken naar die betere wereld, op onze eigen manier. Dat ene, grote verhaal is niet meer van deze tijd lijkt het. Maar wellicht komen Ritzo en ik elkaar nog eens tegen, op weg naar Rome....

Willem de Haan is oud totaaldienstweigeraar en publicist. Hij werkt aan een boek over radicale dienstweigering in de 20e eeuw: Cel of kazerne.

Zie ook pag. 7 over het manifest van De Nieuwe Vredesbeweging.

Thema

Hoop Literair Erasmus:

“Liefde is de bruid van geloof. En hoop is hun dochter. (...) Niemand staat verder van het geloof dan hij die zichzelf de ware gelovige acht.”

In: Ahmed Aboutaleb, **Droom & daad**.

Amsterdam: CPNB/ Maand van de geschiedenis. Oktober 2015. 63 blz

Thema

Column

Hoogste tijd om de dingen te gaan zien zoals ze zijn

Annelies Boutellier

“How do you extend your mind? Hoe worden we slimmer, intelligenter, lucider en kunnen we ons denken verbreden?” is de vraag. Ik luister naar de podcast Het Uur met Pieter van der Wielen (26 oktober 2024), waarin hij dit keer spreekt met Yuval Noah Harari naar aanleiding van zijn nieuwe boek *Nexus*. Het gesprek gaat een uur lang over Artificiële Intelligentie en de impact daarvan, maar ook nadrukkelijk over historie (Harari is historicus) en ons bewustzijn.

“Er is geen methode voor iedereen,” antwoordt Harari. “Bij mij werkt meditatie. Ik ben ook in therapie. Andere mensen gaan een paar weken wandelen. De natuur in. Er zijn verschillende manieren om je geest te openen en jezelf beter te leren kennen.”

Even later vervolgt hij: “Meditatie helpt me mijn geest helder en in balans te houden. Het gaat om de vraag: wat is realiteit, wat gebeurt er precies? Meditatie helpt me de realiteit echt te gaan zien. Wij leven namelijk in verhalen, fictie, fantasie... Die bepalen hoe we met elkaar omgaan, welke afspraken we maken, hoe de mensheid functioneert.”

Harari hoort voor mij bij de grote denkers van deze tijd. Het is spannend om naar hem te luisteren en tijdens het luisteren denk ik voortdurend “Dat klopt! Hij heeft gelijk! Ik ben het met hem eens!” Via het boeddhisme leerde ik deze waarheid kennen als ‘empty constructions of the mind’.

Terwijl de boeddhisten dat al duizenden jaren geleden beschreven (voor mij nog steeds een raadsel hoe ze dit ontdekten), is dit fenomeen in onze tijd wetenschappelijk onderbouwd. In het kort (en waarschijnlijk overbodig): er valt licht in het oog; via de ooglenzen vormt zich een beeld op het netvlies; via receptoren wordt dat beeld omgezet in elektrische

impulsen die langs de oogzenuwen naar de hersenen gaan; daar wordt een beeld geconstrueerd dat resulteert in wat we uiteindelijk bewust zien. We kunnen niet alles zien wat het oog opvangt; we zouden omkomen in informatie. Ons brein filtert en selecteert enorm voordat wij een beeld gepresenteerd krijgen. En dat geldt ook voor de andere zintuigen. Dat betekent, dat we de objectieve werkelijkheid niet waarnemen, maar een geselecteerde constructie daarvan. Sterker nog: we kunnen niet objectief waarnemen. Dat geldt voor iedereen.

Het eigen gelijk

Ik denk terug aan Hedy d’Ancona en haar boekje *Het persoonlijke is politiek* (Archipel, 2003), waarin ze duidelijk maakt hoe persoonlijke ervaringen je visie op de samenleving kunnen bepalen en hoe je wortels doorslaggevend kunnen zijn voor je politieke opvattingen.

Ja, het zien van de geconstrueerde werkelijkheid begint bij onszelf. Bij ons eigen verhaal, onze persoonlijke geschiedenis, bij onze eigen persoonlijkheidsopbouw, onze eigen overtuigingen en fantasieën. Dit individuele proces kunnen we niet overslaan.

Deze kennis is absoluut niet nieuw, des te vreemder dus dat we meer en meer in een tijd leven waarin het eigen gelijk hard gemaakt wordt, waarin nauwelijks plaats is voor de andere kant, waarin identiteit en emoties de boventoon voeren en te vuur en te zwaard verdedigd moeten worden. Met alle gevolgen van dien. Natuurlijk: we kunnen niet zonder verhalen, mythes en fantasieën, maar wat zou het een verschil zijn als we ze kunnen zien voor wat ze zijn.

Ik kom weer terug bij Harari, ook omdat hij me hoopvol stemt. Hij kijkt als historicus naar de toekomst en benadrukt, vanuit de feiten, de enorme stappen vooruit in de geschiedenis van de mensheid. Hij onderkent als historicus de capaciteit en het vermogen tot veranderen van de mens.

Terwijl Harari het belang van het zien van de realiteit extra benadrukt, omdat we op een cruciaal punt in de geschiedenis van de mensheid beland zijn door

de ontwikkeling van AI (er kan binnen afzienbare tijd een intelligentie ontstaan buiten ons; een zelfstandige entiteit die handelt, leert, manipuleert...), zo koppel ik het belang van het zien aan de huidige tijd, waarin autocratische leiders de overhand krijgen, de leugen regeert en de emoties alles bepalen. Reflectie en eerherstel van de feiten zijn meer nodig dan ooit.

Annelies Boutellier werkt vanuit het systemische gedachtengoed. Ze is verbonden aan het Center for Girls Education in Zaria, Nigeria. Een deel van haar tijd besteedt ze aan schrijven.

Actualiteiten

Reactie Rabobank op tweegesprek met bio-boer Rutger Hennipman

In het tweegesprek, opgenomen in de zomereditie 2024 van LGM, vertelde bio-boer Rutger Hennipman dat hij geen gehoor kreeg bij de Rabobank om extra financiering voor zijn omslag naar biologisch boeren. Later in het gesprek gaf hij aan dat de bank zijn boerenbedrijf te kleinschalig vond en dat de bank liever van hem af wilde.

Een lezer - zelf lid van de ledenraad van de Rabobank (Amersfoort Eemland) - nam contact op met zijn lokale bestuurder om dit voor te leggen. Een reactie bleef uit. Toen onze lezer erop terugkwam, kwam uiteindelijk de volgende reactie van de afdeling Communicatie: "De bank geeft geen reacties in individuele gevallen en verwijst onder meer naar het Rabobankdocument met een 'Agrofoodvisie' (via de link <https://pub.rabobank.nl/Agrofoodvisie/index.html> te raadplegen)." Deze visie gaat over verschillende scenario's waarin de Rabobank denkt.

Reactie van de redactie van LGM:

Wat mooi dat een lezer actie ondernomen heeft! Maar wat een teleurstellend antwoord van de Rabobank, na ruim vijf maanden en twee keer erop te zijn teruggekomen door de vraagsteller. We vragen ons af of de RABO-communicatie-medewerker het interview wel gelezen heeft, want de reactie gaat niet in op kleinschaligheid of bio-boeren. Evenmin welk van hun vier toekomstscenario's een relatie zou kunnen hebben met kleinschalige bio-boeren. Dit gaat allerm minst over een individueel geval! We zien het als een gemiste kans van de Rabobank om uiteen te zetten hoe concreet het bio-boeren door de bank ondersteund kan worden!

Het recent verschenen rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), *Nederland in een fragmenterende Wereldorde* kreeg bijna geen aandacht in de Nederlandse media. Volgens John Huige is dat jammer want die veranderende wereldorde heeft enorme gevolgen voor Nederland. John vindt het een ondermaats rapport. Juist in zo'n document moet aandacht zijn voor de opwarming van de aarde. En waarom gezwezen over de noodzaak van een nieuwe democratische wereldorde?

Een ondermaats WRR rapport Hooggeleerde koppen in het zand

John Huige

Het begrip wereldregering komt in het recent verschenen rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), *Nederland in een fragmenterende Wereldorde*, niet voor. Je zou denken dat er toch alle reden is om bij het geleerd nadenken over toekomstig buitenlandbeleid – gezien alle onrust en conflicten in de wereld - het uitwerken van ideeën over democratische structuren een belangrijke plaats moet innemen.

Jammer genoeg kreeg het rapport ook bijna geen aandacht in de Nederlandse media.

Dat is betreurenswaardig, want die veranderende wereldorde heeft enorme gevolgen voor Nederland: voor ons welzijn, onze veiligheid en onze economie. Het model dat de WRR schetst is verontrustend. De WRR spreekt van "een turbulenter, grimmiger wereld die langs drie assen (machtspolen, tonelen van machtsuitoefening, wereldbeelden) fragmenteert. Daarmee zullen zich vaker spanningen voordoen in de driehoek van waarden, welvaart en weerbaarheid (3W-kader) waarbinnen het buitenlands beleid zich beweegt". Deze drie assen en het 3W-kader vormen het model dat in het rapport wordt uitgewerkt.

Vanaf de jaren 90 kon Nederland profiteren van een gunstige, unipolaire wereldorde, waarin de centrale beleidsdoelen van welvaart, weerbaarheid en waarden vaak goed in elkaars verlengde waren te brengen. De fragmentatie gaat ver. Zo stelt het rapport: "Frag-

mentatie van tonelen van machtsuitoefening bijvoorbeeld betekent dus dat activiteiten die voorheen als zuiver economisch of maatschappelijk beschouwd werden, nu de geopolitiek in worden getrokken. Geopolitieke macht wordt nu bijvoorbeeld uitgeoefend via zeldzame aardmetalen, 5G-netwerken, biotechnologie, farmaceutische producten, informatiekkanalen en door migratie in te zetten als wapen". De kerndoelen van de 3W's worden als volgt uitgesplitst: Welvaart - vrije markt, levensstandaard, verdienvermogen; Weerbaarheid - veerkracht, veiligheid, paraatheid; en Waarden - rechtsstaat, mensenrechten, democratie. Bij de formulering van de kerndoelen is al sprake van een eerste grote misser. Brede welvaart wordt hier nog gedefinieerd in erg klassieke termen. Sinds enige jaren is het gangbaar om welvaart te definiëren als brede welvaart. In de definitie van het CBS: brede welvaart betreft de kwaliteit van leven hier en nu, en de mate waarin deze ten koste gaat van de brede welvaart van latere generaties of van die van mensen elders in de wereld. Het begrip brede welvaart wordt in het rapport enige malen genoemd maar wordt in de analyse verder niet opgepakt.

Opwarming van de aarde

Dat het rapport weinig aandacht kreeg kan wellicht worden verklaard doordat in dagbladen de verschijnselen van de fragmentatie bijna dagelijks aandacht krijgen. Toch verdient het rapport meer aandacht en wel vooral om wat er niet in staat. Daarop concentreer ik me in de rest van dit artikel.

De Syrische burgeroorlog die grote gevolgen heeft

voor de hele wereld is een voorbeeld van klimaatontwrichting, leidend tot mislukte oogsten als gevolg van extreme droogte. Dit leidde weer tot een trek naar de steden met enorme werkloosheid tot gevolg. Dat proces leverde de brandstof voor de burgeroorlog en voor het ontstaan van IS.

In het rapport krijgen de problemen die samenhangen met grondstoffen (zeldzame aardmetalen), de dreiging van grote zoetwatertekorten, voedselstrategie en migratiestromen aandacht, maar toch erg beperkt. Wat ik mis is de koppeling van deze processen aan de klimaatontwrichting. In plaats van de met instemming geciteerde "the weaponization of everything", ontbreekt enige referentie aan de chaos of wanorde die het gevolg is van de toenemende entropie. De wereldorde is een systeem met toenemende wanorde die vooral het gevolg is van het overvloedig gebruik van fossiele energie. Dus naast de *weaponising of everything* zou er ook sprake moeten zijn van de *warming of everything*. Klimaatverandering wordt op meerdere plaatsen in het rapport aangestipt maar de term opwarming van de aarde komt niet voor.

Bij grote broer de VS was het gevaar dat de opwarming heeft op de wereldpolitiek al eerder doorgedrongen. Defensie-minister Hagel sprak in 2014 in een toespraak van een *threat-multiplier*: "Stijgende wereldwijde temperaturen, veranderende neerslagpatronen, stijgende zeespiegels en extremere weersomstandigheden zullen de uitdagingen van wereldwijde instabiliteit, honger, armoede en conflicten vergroten". Ze zullen waarschijnlijk leiden tot voedsel- en watertekorten, pandemische ziekten, geschillen over vluchtelingen en hulpbronnen en vernietiging door natuurrampen in regio's over de hele wereld."

Klimaatontwrichting

Ontwrichting betekent chaos en het is maatschappelijk gezien een gigantische dreiging. De kans op binnen- en/of buitenlandse conflicten neemt toe, evenals politieke instabiliteit, en aantasting van de voedselzekerheid, de energiezekerheid, de sociale zekerheid, wat kan leiden tot verstoring van de infrastructuur, financiële instabiliteit (banken en verzekeraars) en natuurlijk natuurverslechtering, verlies aan biodiversiteit en door de zeespiegelstijging gevaar voor de kustgebieden en overstromingen na hoosbuien, soms afgewisseld met perioden van extreme droogte. Dit kan leiden tot versterking van de politieke en maatschappelijke instabiliteit met als gevolg extra migratiestromen. De smeltende Noordpool en de nieuwe vaarmogelijkheden worden in het rapport vermeld, maar de smeltende ijskap van de Zuidpool en de aandacht voor grondstoffen daar krijgt geen aandacht. Aandacht ontbreekt ook voor de vijf kantelpunten die mogelijk al in gang zijn gezet: het afsterven van het regenwoud, het

instorten van de Groenlandse en de West-Antarctische ijskappen, de massasterfte van tropische koralen, het dooien van de permafrost en het tot stilstand komen van de Labrador-zeestroom.

Internationale organisaties

Fragmentatie wordt ook geconstateerd bij internationale organisaties als de VN, WTO, Wereldbank en IMF. De WRR constateert hier een paradox van de fragmenterende wereldorde: juist omdat deze fragmentatie divergerende krachten losmaakt, roept zij ook nieuwe behoeften aan bufferende, normerende en begrenzendende internationale instituties op. Of die behoeften vervolgens ook neerslaan in levensvatbare nieuwe instituties, is van veel factoren afhankelijk en zal van geval tot geval verschillen. Het is van belang te onderkennen dat fragmentatie niet alleen tot erosieverschijnselen en aanpassingsdruk binnen bestaande internationale instituties hoeft te leiden; er ontstaan ook kansen op de vorming van nieuwe.

Een van die relatief nieuwe organisaties die groot gezag heeft opgebouwd is het IPCC, het Intergovernmental Panel on Climate Change. Rapporten van het IPCC spelen ook een grote rol bij de opeenvolgende COP's, de Conference Of Parties, waaraan alle landen van de wereld meedoen. Deze relatief nieuwe internationale overlegsysteem hebben grote gevolgen voor de wereldpolitiek. Het Parijsakkoord om de opwarming van de aarde te beperken tot 2% en te streven naar 1,5% is een enorme doorbraak in de internationale politiek. Dat geldt ook voor de afspraak om jaarlijks 100 miljard dollar voor klimaatfinanciering vrij te maken. Dit is een geweldige stap in de goede richting om de meest kwetsbare landen en de kleine eilandstaten te helpen, met name bij hun maatregelen om de gevolgen van de klimaatverandering te beperken en zich eraan aan te passen. Alhoewel de uitvoering nog op zich laat wachten is het toch een doorbraak in internationale betrekkingen.

DE WRR gebruikt een soort disclaimer: uitdagingen rond klimaatverandering, demografie, internationale arbeidsverdeling en migratie behandelen wij hier alleen voor zover zij direct met het proces van fragmentatie samenhangen. Waarmee eigenlijk wordt gezegd: we behandelen alleen die aspecten die in ons model passen.

Reflectie

Wil het WRR-rapport als advies aan de regering relevant en actueel zijn dan zal aan het model van de drie assen (machtspolen, tonelen van machtsuitoefening, wereldbeelden) een as moeten toegevoegd: de as van de opwarming van de aarde. Daarmee wordt ook het 3W-kader (waarden, welvaart en weerbaarheid) adequater. Belangrijk daarbij is dat ook de welvaartdefinitie van het CBS wordt over-

genomen: veerkracht, veiligheid, paraatheid en rechtsstaat spelen namelijk een grote rol in de nationale en internationale klimaatpolitiek.

Al met al is het een ondermaats rapport. We verwachten niet dat de WRR het rapport zal terugtrekken of aanvullen. Daar is het gezelschap te deftig voor. Wel verwachten we dat de regering, de Kamer en de vele internationaal georiënteerde ngo's in hun reacties het rapport op deze leemtes zullen wijzen. De politiek is er ook om na te denken over machtsstructuren. We hopen daar dan ook de ideeën voor een democratische wereldregering terug te horen.

Een eerdere versie van dit artikel is geplaatst in *DuurzaamNieuws* op 19-08-24.

John Huige is politiek econoom, onderzoekt en publiceert over economie, ecologie en klimaat. Is actief betrokken bij het Platform Duurzame en Solidaire Economie (platformdse.org)

Naschrift

De weg naar Bakoe (2024) is geplaveid met olie. Glibberig als de pest; uitgliden ligt voor de hand. Het resultaat is er ook naar.

COP 29 in Bakoe, georganiseerd door oliestaat Azerbeidzjan, is uitgelopen op een zeer ontoereikende conclusie in de zin dat de noodzakelijke fondsen voor de energietransitie van kwetsbare en minder ontwikkelde landen ver onder de maat zijn. De afspraak in Bakoe is weliswaar opgehoogd van 100 naar 300 miljard compensatie per jaar, maar voor de minder ontwikkelde landen was het nog ver onder de noodzakelijke 1300 miljard. De verontwaardiging is te begrijpen. De rijke landen hebben er eerst voor gezorgd van de deze landen door koloniale onderdrukking zich niet goed konden ontwikkelen, vervolgens hebben de rijke landen zonder rekening te houden met anderen, met de natuur, met inheemse volkeren, met de wereldbedreigende CO₂-uitstoot maar door geproduceerd en door geconsumeerd waardoor er mondiaal een enorme scheefgroei is van middelen en inkomens is ontstaan. De rijke landen belijden met de mond dat er sprake is van enige (sic) verantwoordelijkheid, maar weigeren adequate financieringsmiddelen beschikbaar te stellen. Het (neo)koloniale pad wordt vervolgd. Volgend jaar vindt COP 30 plaats in Brazilië. Het aantal klimaatrampen neemt intussen bijna logaritmisch toe.

Thema

Hoop Literair Stefan Hertmans

"Niets is zo delicaat als de institutionalisering van de hoop. (...) Hoop moet zich hechten aan het concrete om werkelijk dynamisch te zijn – Ernst Bloch sprak in *Das Prinzip Hoffnung* van aangeleerde hoop, hoop die kan worden gevormd en doorgegeven als een culturele praktijk, hoop die erop gericht is een einde maken aan de vernedering van de zwakken door zelfzuchtige heersers. Globale utopieën helpen daarbij steeds minder, omdat ze generalisaties zijn en in die zin niet zijn toegesneden op concrete remediëring. Hoop echter, bij het herschrijven van de cartografie van onze actualiteit, ligt in het openlaten van de tekst die *ons* aan het schrijven is terwijl wij dachten de auteur te zijn." (blz. 205-206)

Stefan Hertmans, *Verschuivingen*.

Amsterdam: De Bezige bij. Oktober 2022. 221 blz.

Thema

Hoop Literair Michael Ignatieff

"Het belangrijkste element van troost is hoop: de overtuiging dat we verlies, nederlagen en teleurstellingen kunnen overwinnen en dat de tijd die ons rest, hoe kort ook, ons de mogelijkheid biedt opnieuw te beginnen, misschien opnieuw te falen, maar zoals Beckett zei, wel beter te falen." (blz. 19)

Michael Ignatieff,

Troost als licht in donkere tijden.

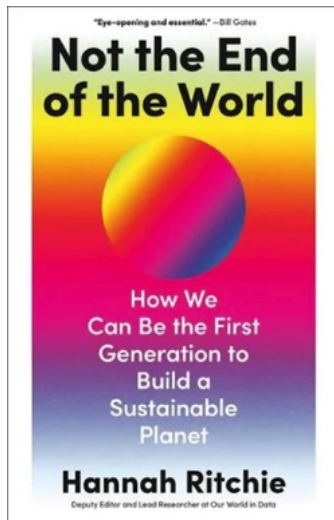
Oorspr. titel: *On Consolation. Finding Solace in Dark Times.* (2021)

Vert. Nannie de Nijs Bik-Plasman & Pon Ruiter. Amsterdam: Cossee. November 2021. 316 blz.

Thema

Boekreflectie door Jacqueline de Jongh-Moolenaar

Kansen zien

Boek: **Niet het einde van de wereld**
waarom wij de eerste generatie zijn met
perspectief op een duurzame planeet

Auteur: Hannah Ritchie

ISBN: 9789463823142 NUR 740 (352 blz.)

Uitgeverij: Balans

**“Wat de mens in verwarring
brengt zijn niet de feiten maar de
dogmatische meningen over de
feiten” Epictetus (50-130 CE)**

De auteur is een dertiger, geboren in 1993 en senior onderzoeker Global Development aan de Universiteit van Oxford, daarnaast is zij als hoofdonderzoeker verbonden aan het invloedrijke online onderzoeksplatform Our World in Data.

Het thema van deze LGM wintereditie is: ‘Wat kunnen we maken van een wereld in verwarring’. Een eerste reactie kan zijn dat men zich overweldigd voelt door deze vraag. Wat is dan die wereld en waarom is die verward? Tijd voor de hapklare brokken van Ritchie, want meten is weten. Het klimaat staat centraal in haar boek en zij laat ons door de bomen het bos weer zien. Ritchie bespreekt in acht hoofdstukken de belangrijkste onderwerpen van onze tijd: van duurzaamheid tot overbevissing. Omdat tegenwoordig veel jonge mensen denken dat de wereld zal vergaan omdat de generaties voor

hen niet goed hebben opgelet bij het gebruik van de aarde is het niet onbelangrijk dat er perspectief geboden kan worden aan de hand van concrete cijfers. En ja, een boek over data kan saai zijn maar gelardeerd met actuele gebeurtenissen en concrete voorbeelden om het anders en beter aan te kunnen pakken dan onze voorouders is nieuw en onderscheidend van het doemdenken van tegenwoordig. Groot voorbeeld en inspirator voor de auteur is de Zweedse arts en statisticus Hans Rosling. Tijdens haar studie interpreteerde Ritchie de wereld naar eigen zeggen verkeerd. Dat beeld veranderde radicaal toen zij een lezing van Rosling zag op televisie. De “kleine over het podium dansende” Zweed legde het publiek uit welke data ons werkelijk iets vertellen over het menselijk welzijn. Zoals de daling van armoede in de wereld, minder kindersterfte, meer vaccinaties, goede scholing, betere voeding, betere toegang tot gezondheidszorg. Het nieuws dat mensen voorgeschoteld krijgen via de media bestaat hoofdzakelijk uit onwaarschijnlijke gebeurtenissen. Natuurlijk is het belangrijk om daar kennis van te nemen maar het is volgens de auteur een slechte manier om het grotere geheel te begrijpen.

Data op lange termijn

De veranderingen waar Ritchie op doelt zijn lange trajecten, die uiteindelijk de wereld onherkenbaar kunnen veranderen. Daarvoor moet je de data op lange termijn bekijken. Hans Rosling deed dat voor sociale problemen maar voor andere vraagstukken, zoals milieuproblemen, gaat dezelfde vlieger op. Neem bijvoorbeeld het proces van overstappen naar schonere vormen van energie door het beklimmen van de energieladder, waarbij kool minder verontreiniging veroorzaakt dan hout, hout slechter is dan kerosine en gas beter is dan kerosine. Er zijn ruim drie miljard mensen op de wereld die dagelijks giftige emissies inademen door het gebruik van hout en fossiele brandstoffen. Ritchie benadrukt dat de middelen en kennis er zijn om luchtverontreiniging te reduceren. De mens moet schone lucht gaan zien als een recht en geopolitiek dit recht opeisen. Tijdens de Summit of the Future van de Verenigde Naties (VN), gehouden op 22 september 2024, hebben de wereldleiders een pact gesloten waarbij afgesproken is om de transitie naar niet fossiele energiebronnen te versnellen. Stroom uit een atoom is geen utopie meer. De neuzen staat dezelfde kant op, schone lucht inademen komt binnen bereik van steeds meer mensen.

Klimaatverandering vraagt om aanpassingen. Ritchie noemt in dit verband het jongste rapport van de VN Intergouvernementele Werkgroep inzake Klimaatverandering (IPCC), een lijvig stuk van 3675 pagina's. Ze vat de meest urgente aanpassingen kort en bondig samen: haal mensen uit de armoede, verbeter de weerstand van gewassen tegen droogte,

overstromingen en een opwarmende wereld en pas onze levensomstandigheden aan om met de verzengende hitte om te gaan. Rijke landen moeten hun toezeggingen om financieel bij te dragen aan deze urgente aanpassingen nakomen.

Perspectief

Voor al het leven op onze planeet is biodiversiteit nodig. In 2021 was 16 procent van het land op aarde 'beschermde gebied'. Dit doel was eerder door de VN gesteld en is dus inmiddels bereikt. Eind 2022 werd tijdens de VN-COP15 top de '30 in '30' getekend: 30 procent beschermd gebied in 2030. COP29 werd in 2024 in Bakoe gehouden. Volgens Wopke Hoekstra, eurocommissaris voor Klimaatactie, zal het geopolitiek gezien een steile klim worden op een glibberig pad om klimaatdoelen te financieren en te bereiken. Een positief geluid komt tijdens de top van de Jonge Klimaatbeweging (JKB): zij willen constructief zijn en in gesprek gaan met beleidsmakers. Een frisse blik van een nieuwe generatie klimaatactivisten is meer dan welkom.

Perspectief is essentieel. De Netflix documentaire 'Seaspiracy' uit 2021 met de onheilspellende titel "We zullen in 2048 vrijwel lege oceanen zien" sloeg destijds in als een bom. Volgens Ritchie was het een van de meest bekeken programma's van dat jaar. Paniek alom. Data en framing van data door de media blijven een structurele hobbel als het gaat om de feiten en de presentatie daarvan, waardoor de wereldburger zonder kennis van zaken in verwarring raakt. De documentaire is gebaseerd op een artikel uit 2006 van de beroemde marien ecooloog Boris Worms, gepubliceerd in *Science*, waarin hij een instorting van de vispopulatie rond 2048 voorspelde. De stelling van de documentairemakers dat de zee leeg zal zijn in 2048 kent twee ondermijnende mankementen: ten eerste spreekt een wetenschapper een andere taal en is instorting in zijn wereld niet hetzelfde als leeg en ten tweede is de manier waarop de voorspelling tot stand kwam halverwege de vorige eeuw cruciaal. Hoe bepaalde Worms de vispopulatie? Niemand weet hoeveel vissen er in de zee zwemmen. Van instorting van de hoeveelheid blauwtonijn bijvoorbeeld kon in zijn onderzoek pas gesproken worden als in een bepaald jaar de vangst gelijk aan, of lager was dan 10 procent van het hoogst gemeten vangstniveau van de geschiedenis. Voor diegenen die weleens een lijntje uitgooien: hoe meer vis je vangt op een dag, hoe sneller je concludeert dat er meer vissen zijn dan op slappe visdag. Dit heet extrapoleren.

Extrapoleren

Extrapoleren lijkt een onschuldige exercitie maar is een fundamenteel probleem bij de diverse vraagstukken die ons bezighouden en verwarren. Deze

manier van denken versterkt, volgens de auteur, de doemdenkmentaliteit, waaraan velen onder ons lijden en dat is onterecht. We extrapoleren exploderende bevolkingsaantallen en zijn bang dat ze nooit meer zullen ophouden met groeien. Dat geldt ook voor emissiewaarden en productieprocessen. Maar er is, zo houdt Ritchie ons voor, geen enkele wetenschappelijke basis voor deze veronderstelling. Dat bleek wel toen de visserijwetenschapper Ray Hilborn van de Universiteit van Washington als reactie op het artikel van Worms een heel ander perspectief op de 'instorting' bood: "een marien ecooloog ziet ecosystemen graag terugkeren naar de tijd van voor de komst van de mens. De visserijwetenschapper houdt zich bezig met de vraag hoe je gezonde ecosystemen kunt behouden en tegelijk zoveel mogelijk vis kan vangen."

Het was voor Worms en Hilborn duidelijk dat het hun aan data ontbrak om echt te begrijpen hoe het zat. Zoals het ware wetenschappers betaamt, bundelden ze hun middelen en krachten en in 2009 zagen de resultaten van een nieuw onderzoek het licht: niets wees op een mondiale instorting van de vispopulatie.

Kansen zien

Zo staat dit boek vol met boeiende beschrijvingen van onderzoek en resultaten daarvan die hoopgevend zijn en ons kunnen leren kritisch te kijken naar het (geo-)politiek framen van de wereld om ons heen en geen voorbarige of verkeerde conclusies te trekken.

Metten is vooral ook veel niet-weten en daar niet bang voor zijn maar kansen zien. Er is voortschrijdend inzicht en na verloop van tijd wijzigen voorspellingen en dat kan ons begrip van de wereld om ons heen doen groeien, of, zoals Loesje zou zeggen: "verandering, wie is er niet groot mee geworden!"

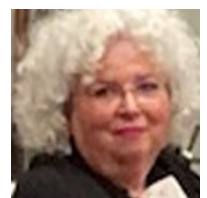
Tips:

Muziek: Sound of Carbon www.threadsintheground.com

Documentaire: De schaduwvloot/BNNVARA Zembla
Boek: WAAR, over de kunst van het (niet) weten door Wytske Versteeg

Inspiratie: Embassy Of The Free Mind www.embassyofthefreemind.com

Expositie: DREAMS | MOCO museum Amsterdam 8 oktober 2024 t/m 7 juli 2025

Jacqueline de Jongh – Moolenaar is advocaat te Sassenheim en onder meer voorzitter van de muziekstichting 'Liminale'.

Thema

Boekreflectie door Maria van Leeuwe

Vandaag beginnen

Boek: **Het Vredeskompas** - *Bouwen aan vrede in jezelf, met elkaar in de maatschappij en met de aarde*

Auteur: Nina Koevoets

ISBN: 9789465093062/978-94-650-9306-2 (194 blz.)

Uitgeverij: Boekscout

Verschijningsjaar: 2024

Wereldwijd neemt het aantal conflicten toe, met honderdduizenden slachtoffers tot gevolg. Dagelijks worden we geconfronteerd met berichten over onrecht en geweld. Al dat nieuws roept gevoelens van onmacht op. De problemen zijn groot en complex; de wereld vraagt om vrede, maar waar te beginnen? De vredesactiviste en auteur Nina Koevoets biedt met haar boek *Het Vredeskompas - Bouwen aan vrede in jezelf, met elkaar in de maatschappij en met de aarde* een praktische handleiding voor iedereen die onmacht om wil zetten in handelen. In dit boek schetst ze in vier stappen een weg om te komen tot geweldloze oplossingen van conflicten; van een klein begin van vrede met jezelf, en met elkaar, naar het grotere vraagstuk van vrede in de maatschappij. Tenslotte volgt het einddoel: een leven in harmonie met de aarde.

Bruggen slaan

Het Vredeskompas heeft een logische opbouw van innerlijke vrede naar mondiale harmonie. Door deze aanpak spreekt het ene deel meer tot de verbeelding dan het andere. Koevoets begint met een in mijn ogen wat obligate bespreking van 'innerlijke vrede'. Daar zijn natuurlijk al veel boeken over geschreven, mindfulness is geen onbekend begrip meer, en daar ligt niet direct de kracht van het boek. Wel zet de auteur overtuigend de stap van innerlijke vrede naar intermenselijke relaties. In een indrukwekkend voorbeeld raakt ze de kern van samenzijn in vrede, vanuit een wederzijdse houding van empathie en respect. Als voorbeeld neemt ze hoe de diplomaat Giando-

menico Picco onder druk wordt gezet door een moslimextremist. De dreigende situatie wordt opgelost doordat er tussen de twee een gesprek tot stand komt. De diplomaat wist een opening te creëren door zijn opponent als een gelijke aan te spreken: "Ieder van ons is meer dan één ding... Ik wist dat een identiteit vinden die we gemeen hadden een brug zou bouwen." De ontmoeting verloopt verder succesvol. Nu staat niet iedereen zo sterk in haar of zijn schoenen als deze Picco. Maar het laat wel zien hoe aan vrede gewerkt kan worden. Door te beginnen bij jezelf, en vandaar door te werken aan een rechtvaardige maatschappij. Koevoets verwijst naar de 'acht gebieden van een cultuur van

vrede', vastgesteld door de VN. Het betreft onderwerpen als mensenrechten, goed onderwijs en vrije toegang tot informatie. Dit zijn allemaal gebieden waar al de nodige afspraken over zijn gemaakt, maar die in de praktijk meer aandacht en ondersteuning behoeven. "De staat wordt helaas nog steeds meer beïnvloed door de cultuur van oorlog dan door de cultuur van vrede", aldus David Adams, de coördinator van het Culture of Peace News Network (CPNN), een programma dat is opgezet door de VN. Koevoets geeft een aantal overtuigende voorbeelden waarbij onrechtvaardigheid op een succesvolle manier door activistisch pacifisme werd aangepakt. De inzet van Mahatma Gandhi en Martin Luther King is welbekend. Ook voorbeelden van vrouwen die in Rwanda aan vrede werken zijn inspirerend. Tot slot betoogt Koevoets hoe onze drang naar economische groei, en de daarmee gepaard gaande uitputting van onze aarde, heeft geleid tot ongelijkheid en armoede. Deze levenswijze resulteert in onvrede en agressie, en leidt af van rechtvaardigheid. Ze heeft ook hier weer een punt, al komt ze opnieuw met gemeenplaatsen als verwijzingen naar natuurvölkeren die meer leven "in verbondenheid met de planeet", en dwaalt ze wat af van de actuele problemen waar mensen direct tegenaan lopen.

Vrede is geen utopie

Met *Het Vredeskompas* schreef Nina Koevoets een boek waar iedereen mee aan de slag kan. Vanwege haar soms wat grote stappen wordt de weerbarstige realiteit niet altijd voldoende recht gedaan. De onrust in het Midden-Oosten heeft bijvoorbeeld een lange geschiedenis die minstens teruggaat tot de 19e eeuw. Dergelijke grote conflicten laten zich niet zomaar met een vredelievende aanpak oplossen. Daar moeten we ons echter niet door laten weerhouden. Iedereen kan vandaag beginnen, en werken aan vrede dichtbij. Ga de dialoog aan, zoek naar lokale initiatieven, en biedt tegengewicht aan de toenemende sfeer van agressie en repressie. Aan vrede kan echt gewerkt worden.

Maria van Leeuwe is secretaris van de Vredesbeweging Pais. Ze is als bioloog verbonden aan de Rijksuniversiteit Groningen. Ze is afgestudeerd in de godsdienstwetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam en werkt aan een studie over Martin Buber en zijn filosofie over het leven als dialoog.

Thema

Hoop Literair Dominique Moïsi

"Hoop is vertrouwen. (...) Hoop is het tegenovergestelde van berusting of overgave; het is een vorm van vertrouwen die ons aanspoort om op te schuiven richting andere mensen, om zonder angst te aanvaarden op welke wijze ze van ons verschillen. (...) In de eenentwintigste eeuw is hoop gebaseerd op de ambitie om het *hier* en *nu* beter te doen in de wereld, niet op het geloof in een betere wereld ergens in de toekomst – hetzij op aarde, hetzij in de hemel." (blz. 57-58) Dominique Moïsi, *De geopolitiek van emotie. Hoe culturen van angst, vernedering en hoop de wereld veranderen.*

Oorspr. titel: **The Geopolitics of Emotion.** (2009) Vert. Hans E. van Riemsdijk.

Amsterdam: Nieuw Amsterdam Uitgevers. 2009. 256 blz.

Thema

Hoop Literair Nafiss Nia

Gezegend

Het leven ademt in mijn oor,
vangt me op als ik val en troost me
na iedere huilbui.
De lach kleurt mijn blik,
hijst me boven de pijn en fluistert
briesjes in mijn hart.

De hoop sleept me naar voren,
stroomt in mijn aderen en kust me
wanneer de slaap me verlaat.
Ik ben gezegend met de adem
van het leven, de kleur van
de lach en de hoop.
Ik ben gelukkig.

In: Daan Bronkhorst & Nick Verouden (Red.),
Hoop. Gedichten over grenzen.

Z.pl.: Uitgeverij Bekking & Blitz i.s.m. Amnesty International. September 2016. blz. 97.

Thema

Moeder met haar dode zoon. Beeld van Käthe Kollwitz en staat in het oorlogsmonument Neue Wache in Berlijn.
Karel Janssen: "In zijn eenvoud toont het alle kracht en schoonheid."

Ergens in de jaren 70 zag Karel Janssen de film "Paris brûle-t-il?" ("Brandt Parijs?") Deze film verhaalt over Parijs ten tijde van het einde van WO II. Na alle ontberingen van de oorlog lag de stad er tegen het einde van die oorlog nog relatief ongeschonden bij. Vijftig jaar later na het zien van die film ziet hij nú beelden die daar zeer ver vanaf staan.

De kracht van schoonheid die de waanzin stopt

Karel Janssen

Een volledig platgebombardeerd Gaza, een zwaargehavend Libanon en niet te vergeten de rücksichtslose vernietigingen in de Oekraïense Donbas. Wat is in de hoofden van al die autocratische leiders gevaren dat zij daartoe in staat zijn en waarom zijn we niet in staat dit te stoppen? Ik zie beelden van kinderen door straten lopend, zo verdwaasd dat hun blikken verraden dat ze niet meer weten of dit nu hun werkelijkheid is of een boze droom. Los van de verwoestingen zien ze de onbeschrijflijke ellende en verdriet van velen om zich heen. De enorme aantallen doden en gewonden. De pijn spat van de schermen.

Gebouwen vormen een belangrijk onderdeel van de identiteit van een land en haar bewoners. Het is een onderdeel van het collectief geheugen. Door systematische vernietiging worden herinneringen weggevaagd en wordt een volk gedehumaniseerd en totaal ontheemd. Je zou kunnen spreken van ontzieling.

Hoe het destijds afliep met Parijs is geschiedenis. De film schetst het verhaal over het bevel van Adolf Hitler om Parijs te vernietigen alvorens te capituleren, onder meer door onder alle in deze stad aanwezige bruggen en monumentale gebouwen explosieven te plaatsen. De bedoeling was om met één druk op de knop een kettingreactie te ontketenen en zo alles op te blazen om zodoende de geallieerden de

pas af te snijden. De Duitse generaal Dietrich von Choltitz legde het bevel van Hitler naast zich neer en gaf zich onvoorwaardelijk over aan de geallieerden. Zo behoeft hij Parijs voor vernietiging. De reden van zijn weigering was dat hij met deze "redding" koos voor de schoonheid van de stad. Een schoonheid waarvoor hij een te groot respect had en die hij weigerde te vernielen.

Een belangrijke rol voor schoonheid, de polarisatie voorbij

De schoonheid van Parijs omvat alle monumenten, als schild van vaak nog mooiere binnenarchitectuur, kunst dus. Wat dit verhaal duidelijk maakt is dat schoonheid op vele manieren een belangrijke rol

kan spelen, zelfs in grote conflicten. Nog recentelijk toen Islamitische Staat zeer waardevol cultureel erfgoed opblies was de verontwaardiging groot. De alarmerende kanttekening hier is dat men met die verontwaardiging haast meer betrokkenheid toont dan met de vernietiging van een volk. De huidige conflicten die zich steeds vaker tot grote oorlogen ontwikkelen hebben nog een ander groot gevolg: de hele wereld lijkt met de dag meer te polariseren. Hierin speelt de politiek met verve haar rol, het onderscheid tussen feit en fictie raakt zoek. De leugens worden een waarheid omdat alleen de leugenaar nog weet dat hij liegt. De radicale krachten blijken zich internationaal steeds meer te verbinden, als een uitdijend wezen dat het DNA van verderf opzuigt. De 'leiders' van de radicale bewegingen kijken vanaf hun apenrots toe en maken waar mogelijk gebruik van hun kansen om dit proces aan te wakkeren. De tegenbeweging is verlamd en heeft tot nu toe een zwak verweer. In haar essay "Liegen in de politiek" beschreef politiek denker Hannah Arendt een veel voorkomende vorm van cynisme in de wereld van de politiek: "Politiek bestaat voor de ene helft uit beeldvorming en voor de andere helft uit de kunst om mensen in het beeld te doen geloven". Met amor mundi wijst zij ons wel een (uit)weg: dat we met handelen de mogelijkheid hebben een nieuwe start te maken (nataliteit). Dit vermogen om te handelen, juist nú, nu zoveel mensen worden gedehumaniseerd, zullen we moeten aangrijpen. Waar daadwerkelijk verzet voor velen schijnbaar geen mogelijkheid is, is weggijken zeer zeker geen optie. Er zal een andere vorm van verzet nodig zijn. Mijn pleidooi en mijn overtuiging is dat er vanuit de kunsten/de kunstwereld mogelijkheden zijn om essentieel bij te dragen aan een andere beweging.

Kunst als een vorm van troost

In de jaren 90 van de vorige eeuw ontstond een grimmig conflict tussen etnische groeperingen op de Balkan. Ook daar waren veel kinderen slachtoffers en getuigen van gruweldaden. De Nederlandse Willemijn Verloop werkte bij een Europese organisatie die zich hard maakte voor vrede in /op de Balkan. In het verwoeste oorlogsgebied van Bosnië ontmoette zij de Britse muziekprofessor Nigel Osborne. Samen organiseerden zij therapeutische muziekworkshops voor kinderen in een schuilkelder. Terug in Nederland breidde Willemijn Verloop de bestaande activiteiten uit. Stichting War Child werd een feit en is nu een internationale NGO met programma's in negentien landen met een bereik van honderdduizenden kinderen per jaar. Ook hebben ze inmiddels een grote expertise op het gebied van psychosociale steun. Dat is War Child nu: ooit begonnen in een schuilkelder in oorlogsgebied, met één jonge vrouw die vastbesloten was om de oorlog uit kinderen te halen.

Kunst als tegenbeweging

Schoonheid kan een kracht zijn om denken in een andere richting mogelijk te maken. Zo kan verzet door kunst en door schoonheid mogelijk worden. De schoonheid voortkomend uit de kunsten laten je ervaren dat er ook andere kanten zijn dan de lelijke kanten van het leven nu. In schoonheid ligt de waarheid. Alle vormen van kunst kunnen in deze beweging een grote bijdrage leveren. De meest universele kunsten zijn muziek, dans en beeldende kunst, maar ook het woord en theater kunnen daadwerkelijke wapens zijn om met schoonheid weerwoord te bieden.

Daar waar de huidige wereldleiders de geschiedenis lijken te negeren kunnen wij juist uit de geschiedenis putten hoe kunstenaars in vroegere conflicten handelden. Laten we die lessen niet vergeten. Verzetsliteratuur en media verzetten zich actief op een creatieve manier tegen onderdrukking of onderdrukkende systemen. Componisten zoals Sjos-takovitsj (zie mijn bijdrage in het zomernummer van 2023) en dichter bij huis Marius Flothuis (WO II), grote schrijvers als Bertolt Brecht of Václav Havel maar ook Jan Campert. Zij konden zaken duiden en met hun kunst verzet bieden, maar vooral ook mensen nog schoonheid laten ervaren. De schoonheid die ik bedoel is de essentie van kunst, de essentie die betekenis geeft en die ontstaat in haar oorsprong als een toegepaste vorm. Een kunstenaar kan scheppen en tonen wat hij of zij wil en heeft daarmee een belangrijke inbreng in het debat. Dat kan zowel troostrijk zijn, als een grote zeggingskracht hebben.

Kunst als vorm van handelen

Laten we terugkeren naar Hannah Arendt. Dan is nú het momentum om te handelen. Nu het debat is gepolariseerd en er angst heerst zijn de kunsten de aangewezen vorm om te handelen.

Toeval of niet maar Het Nationaal Theater toert door het land met het Griekse drama Antigone. Er zijn in de theaterliteratuur veel meer voorbeelden die ons in dit tijdsgewricht waarin we met de rug tegen het leven lijken te staan, licht en inzicht kunnen brengen. Hernieuwd inzicht, dat het kritisch denken weer terugbrengt. Met de schoonheid van muziek en beeldende kunst kunnen we weer ervaren dat het leven meer is dan de nevelen waarin we ons nu bevinden en dat het ons weer in een andere richting kan brengen. Het is een schoonheid die ons dwingt tot waarheid. Van een andere orde zijn de kunstvormen zoals satire en protestsongs, die eveneens luider moeten klinken, maar vergeet niet de kracht van acties zoals op de A9 waar een heel symfonie-orkest speelde als protest tegen het klimaatbeleid. Alles heeft een wezenlijke invloed.

Wij, kunstenaars en denkers in het algemeen, moeten ons meer bewust worden van die invloed en

deze aanwenden! Grijp die pen, kwast, dat instrument, en doe dit in het teken van verzet voor een perspectief van vrede en verdraagzaamheid. We moeten weer samen komen in verwondering, emoties en schoonheid.

Ik startte met mijn herinnering aan de film over Parijs. Wat die film toont is dat als je mensen raakt - door hen te verwonderen of te ontroeren - het mogelijk is hen op andere gedachten te brengen. Dat gaat om schoonheid als kracht die waanzin stopt.

Karel Janssen is opgeleid tot musicus en vervult diverse culturele bestuursfuncties. Bij Hogeschool Zuyd ontwikkelde hij onder meer internationale kennisnetwerken.

Thema

Boekreflectie

Cordon sanitaire

Jo van Saase

In de afgelopen paar jaren zijn er vele boeken en beschouwingen gewijd aan de oorzaken van rechts-extremisme. Waarom dan toch weer een uitstap naar die donkere kant van wat geschiedenis leek? Ik was in juni dit jaar in Weimar toen de verkiezingen voor het Europees Parlement plaatsvonden. Op terrassen en in cafés was de spanning voelbaar. De gemiddelde analyse in de cafés kwam niet verder dan "Het zijn gevaarlijke gekken" of "Dit is ons land, we worden niet serieus genomen".

Tegelijkertijd vond in het nabijgelegen museum een expositie plaats over de opgang van het nazisme in de jaren 30. Aan een kant van de straat riepen affiches op om op de AfD te stemmen, terwijl aan de andere kant van de straat een boekwinkel was met boeken waarin werd gewaarschuwd voor de AfD. Hier vond ik een boek van Peter Neumann, journalist en extremismedeskundige, met een iets minder oppervlakkige kijk op de zielenroerselen van onze westerse democratieën: *Logik der Angst. Die rechtsextreme Gefahr und ihre Wurzeln*. Rowohlt.Berlin Verlag (2023).

Wat zijn boek interessant maakt is dat hij het begin van het rechts-extremisme positioneert in de Franse revolutie, begin 18^e eeuw. Aan de ene kant stonden de strijders voor gelijkheid, vrijheid en broederschap. Aan de andere kant was daar de adel, de clerus en andere groepen die dreigden hun bevoorrechte positie te verliezen. Het rationalisme van de verlichting en de beginselen van de Franse revolutie ontwikkelden zich tot, wat hij noemt, het modern-liberalisme dat zich kenmerkt door universalisme, vooruitgang en het streven naar gelijkheid en individualisme. Frankrijk en Amerika waren de eerste staten die zich als dragers van ideeën presenteerden. Niet alleen maar als een geografisch gebied bestuurd door deze of gene heerser, maar als de belichaming van de universeel voor ieder mens geldende visie van gelijkheid en mensenrechten.

Van meet af aan is hier verzet tegen vanuit rechts-extremistische hoek. Vooruitgang betekent een gevaar voor oude verbanden en machtsstructuren. Gelijkheid bedreigt de natuurlijke orde. Universalisme wordt bestreden omdat het een gevaar oplevert voor de aloude gemeenschap die afgegrensd wordt door een geografische eenheid en waarmee men verbonden is door geboorte en familiebanden. Individualisme is decadent. Kortom, sinds 250 jaar voert rechts permanent oppositie tegen de tijdgeest en de instituties die daardoor zijn ontstaan.

Het is van belang vast te stellen dat rechts-extremisme niet begint met haat, maar met angst. Angst om te verliezen. Het bange deel der natie is niet opgewassen tegen maatschappelijke veranderingen en heeft moeite om aansluiting te vinden. Aan de andere kant zijn er de rechts-extremistische activisten die dergelijke angsten aangrijpen en versterken. Wie rechts-extremisme stoppen wil moet zich niet beperken tot het bestrijden van extremisten, maar vooral aandacht besteden aan de angsten die ontvankelijk maken voor extremistische ideeën. "Nur wer es schafft, die vermeintliche 'Verlierer' gesellschaftlicher Veränderungen politisch 'mit zu nehmen', kann nachhaltig den Nährboden austrocknen, auf dem rechtsextreme Ideologien gedeihen."* Een belangrijke les van Neumann is dat men niet

de fout moet maken om rechts-extremisme te willen verklaren uit het fascisme of overgeleverde nazi-ideologieën, omdat de wereld veel complexer is. Hij laat het daar niet bij zitten; in zijn boek volgt een uitgebreide catalogus van extremistische theorieën en opvattingen in de afgelopen paar eeuwen (onder meer worden als groepen genoemd: Traditionalisten, Esoteriker, Identitairen, Nieuw-Rechts, Alt-Right, Rijksburgers, Rechtskatholieken, Christelijke nationalist, Cultuurracisten, Islamfobie-dragers, Incels, Samenzweerders, Nieuwe reactionairen, Rechts-libertairen, rechtspopulisten, antisemieten, Omvolkingstheoretici).

Wat duidelijk wordt is dat rechts-extremisme geen vastomlijnde ideologie is maar een politieke denkrichting die iedere keer weer een nieuwe gestalte krijgt. Er zijn wel een paar algemene kenmerken aan te wijzen die behulpzaam kunnen zijn bij het herkennen. Kern is het onderdrukken van maatschappelijk pluralisme, wat zich veelal uitdrukt in:

- Minachting voor het leven, de vrijheid en de mensenrechten van anderen;
- Afwijzen van de democratie;
- Niet schuwen van gebruik van geweld om de eigen opvattingen op te leggen.

Tot slot waarschuwt Neumann voor het proces waarbij sluipenderwijs het gedachtengoed van extremisten normaal wordt. Hij laat zien dat in Oostenrijk – met de FPÖ - en in het Amerika van Trump - waar rechts-extremisten op het regeringspluche hebben gezeten extremistische uitingen steeds 'salonfähiger' worden. "Der größte Erfolg der Partei war im Rückblick keine gesetzgebende Leistung oder Regierungshandlung, sondern die Normalisierung rechtspopulistischer Narrative (...)." ** Langzamerhand namen de middenpartijen extreemrechtse standpunten over. Volgens mij is dit een duidelijk pleidooi voor een cordon sanitaire.

Het stemt niet vrolijk, maar al met al lijkt sprake van een restauratie zoals we die in Frankrijk tussen 1814 en 1830 hebben gezien.

Jo van Saase heeft na zijn rechtenstudie diverse directiefuncties vervuld in de rechtshulpverlening en het organisatieadvieswerk

*Alleen die erin slaagt om de veronderstelde 'verliezers' van sociale verandering politiek 'mee te nemen', kan de voedingsbodem waarin extreemrechtse ideologieën gedijen, duurzaam laten opdrogen.

** Achteraf gezien was het grootste succes van de partij geen wetgevende prestatie of regeringsactie, maar de normalisering van rechts-populistische narratieven.

Thema

Hoop Literair Fernando Pessoa

"We leven door het geheugen, dat de verbeelding is van wat reeds is gestorven; door de hoop, die ons een blik laat werpen op wat niet bestaat en door de droom, die ons uitzicht geeft op iets wat niet kan bestaan. Een drie-eenheid van leegte." (blz. 320)

Fernando Pessoa, *Kroniek van een leven dat voorbijgaat*. Samengesteld en vertaald door Michaël Stoker.

Amsterdam: Uitgeverij Van Oorschot. 2020. 352 blz.

Thema

Hoop Literair Varlam Sjalamov

"De dwergden is de boom van de hoop, de enige altijd groene boom in het Hoge Noorden. Te midden van de witte glans van de sneeuw spreken zijn matgroene naalden aan zijn takken van het Zuiden, van de warmte en het leven. In de zomer is hij bescheiden en onopvallend – alles rondom ontluikt met grote haast, in een poging in de korte noordelijke zomer tot volle bloei te komen. De bloemen van de lente, de zomer en de herfst zitten elkaar in een stormachtig ontbloeien na. Maar de herfst nadert, en de kleine gele naaldjes vallen al en laten de lariksen kaal achter, het veldgras rolt zich op en verdort, het bos wordt dunner en dan is van verre te zien hoe midden in het bos, tussen het vaalgele gras en het grijze mos de grote groene fakkels van de dwergden oplichten." (blz. 101)

Varlam Sjalamov, *De dwergden*.

In: Yolanda Bloemen, e.a., *De boom van de hoop. Navalny in de traditie van onrecht in Rusland*.

Amsterdam: Uitgeverij Van Oorschot. 2021. 175 blz.

Gesignaleerd: kunstenaars Youssef Al Baddah en Hans Malschaert

Youssef Al Baddah en Hans Malschaert zijn beeldend kunstenaars die als duo hun werk hebben gepresenteerd tijdens de expositie van de Stichting Mijn Wijk Jouw Wijk in restaurant A Beautiful Mess in het Utrechtse azc in Oog in Al. Dat was in november dit jaar (zie ook pag. 17). Youssef Al Baddah komt uit Syrië en verblijft in één van de azc's in Utrecht. Hans Malschaert woont in Oog in Al. Over het werk van Youssef merkt hij op: "Hij werkt kleurrijk, (het werk) heeft een expressieve uitstraling en is realistisch". Youssef over de samenwerking met Hans: "Ik houd van onze manier van werken: op ontdekkingstocht zijn. In het uiteindelijke resultaat zien we een mix van Nederlandse en Arabische woorden en elementen".

Associatie: De foto geeft een impressie van het werk zoals dat tijdens de expositie is getoond. Het portret links op de foto is gemaakt door Youssef, het portret rechts door Hans.

Na het schilderen van de portretten besloten beide kunstenaars de portretten te omgeven met een kleurrijke bloemenpracht als een ode aan de vrede. De vredesduif is een verbindende kracht in beider werk.

(Bron: Kunstboekje Art = Communication (and more) II, Mijn Wijk Jouw Wijk -Utrecht West, november, 2024)

Zelf een idee voor de rubriek Gesignaleerd? Tip de redactie via post@loving-geopolitics.nl

Clyde Missier bemerkt dat de Indiase premier Modi, leider van de grootste democratie, een van de eerste regeringsleiders was die 'vriend' @realDonaldTrump, feliciteerde op X met zijn historische overwinning bij de Amerikaanse presidentsverkiezingen. De vriendschap met de 'president-elect' werd onderstreept met afbeeldingen van de twee leiders, hand-in-hand op politieke bijeenkomsten, tijdens Trumps eerste termijn als president. Modi's post en vreugdedansje illustreren de moeizame relatie tussen de Biden-regering en de beleidmakers in Delhi, en de hoge verwachtingen die men heeft van Trump. Is het allemaal hossanna of zitten er addertjes onder het gras in Delhi en Washington?

'NAMASTE TRUMP, HOWDY MODI'

Clyde A. Missier

Indiase Gen Z heeft gekozen voor 'trumponomics'. De steun voor Trump komt niet alleen vanuit de Indiase politiek; ook in de VS heeft met name Generatie Z (grootweg 18-25 jaar) van de Amerikaanse-Indiërs massaal pro-Trump gestemd. De tweede generatie Amerikaanse-Indiërs ziet Trump als de belichaming van 'The American Dream'. Ook het Republikeinse conservatisme spreekt hen meer aan dan de liberale 'woke' waarden van de Democraten. Met name jonge Amerikaans-Indiase mannen vielen als een blok voor de Trump-campagne. Een enquête van het Survey Centre over 'American Life' stelde dat mannen van Indiase afkomst er vooral conservatieve waarden op nahouden en geen overwinning willen van progressieve linkse 'woke' waarden. Daarnaast denken ze dat de Trump-regering zal leiden tot betere economische kansen voor hun gemeenschap in de VS. Waar Kamala Harris, die een Indiase moeder heeft, zich vooral identificeert als een zwarte vrouw, waren de Amerikaanse hindoes meer onder de indruk van het veroordelen van het geweld tegen hindoes in Bangladesh door Trump. Zo sprak hij onder meer tijdens een 'Howdy Modi'-bijeenkomst in Texas. Deze 'bromance' tussen Trump en Modi heeft veel jonge Amerikaanse-Indiërs ervan overtuigd het gouden kalf te aanbidden en derhalve dat ze beter af zijn bij de Republikeinen.

Khalistan en Kashmir

Met Trump aan de knoppen heeft Modi te maken met een autoritaire leider die zich naar verwachting minder kritisch zal opstellen ten aanzien van het Indiase buitenlandbeleid. Als eerste noem ik de Khalistani-kwestie. Een onafhankelijk Khalistan is het streven van de Sikhs, een religieuze minderheid in India uit vooral de deelstaat Punjab. Vaak zijn de mannen herkenbaar aan de tulband rond hun hoofd. De propaganda voor onafhankelijkheid wordt veelal gecoördineerd door de Sikh diaspora in Canada en de VS. De Biden-regering verdenkt Delhi ervan kritische Sikhs, die vaak Amerikaanse staatsburgers zijn, uit de weg te willen ruimen. Deze

moordcomplottheorie heeft nogal wat stof doen opwaaien in zowel Canada als de VS, maar met Trump aan de macht zullen de bilaterale betrekkingen tussen defensiepartners India en de VS verder opbloeien, en zal de Modi-regering, zo verwacht men in Delhi, de Khalistan-dans ontspringen. Volgens analisten zijn er echter meer gemeenschappelijke standpunten die de 'bromance' zullen versterken. Zo staan de Republikeinen zoals altijd voor een harde lijn tegenover terrorisme. India beschuldigt Pakistan al langer van terrorisme en claimt dat het land jihadist Jaish-e-Mohammed onderdak biedt: hij is een "Pakistani om terroristische acties uit te voeren" in de Indiase deelstaat Kashmir. India's buur-

land en aartsvijand Pakistan zal door de VS vanaf nu weer met argusogen worden gevolgd en mogelijk zal de VS, net als tijdens de eerste termijn Trump, miljoenen aan ontwikkelingshulp aan Pakistan opschorten. Defensiedeskundigen vermoeden dat de militaire betrekkingen tussen de VS en India in een stroomversnelling zullen komen, vooral met betrekking tot het uitwisselen van technologie. Zo maakt de VS zich zorgen over het delen van Indiase militaire technologie met Rusland en zou Trump India veel meer aan zich willen binden met Amerikaanse communicatie-defensietechnologieën. Vanwege de groeiende militaire en economische macht van China in Zuidoost-Azië is er de Amerikanen veel aan gelegen om de Indo-Pacific geopolitieke dans met Modi voort te zetten en de Chinese president Xi Jinping het gras voor de voeten weg te maaien. Ook wat betreft de oorlog in Gaza lijken Trump en Modi een lijn te trekken. Zo exporteren Indiase bedrijven wapens naar Israël, terwijl India Israël steunt bij kritische VN-resoluties gericht op Israël en dat allemaal zonder de onvrede van Arabische of Golfstaten uit te lokken. De verwachting is dat India, ondanks de kritiek van de (200 miljoen) moslims in eigen land, de intensieve samenwerking en relatie met Israël verder zal versterken. Dit land is dan ook de staatkundige modelstaat die Modi voor ogen heeft. Hij en zijn hindoe-nationalistische partij BJP willen af van de liberale seculiere Indiase staat en streven naar een *Hindu Rashtra*, een hindoestaat, *Bharat* naar het model van Israël.

Handelsoverschot

Volgens politiek analist Arjun Yadav zijn er echter ook uitdagingen voor de Modi-regering, met name vanwege het dreigende protectionisme dat Trump essentieel acht voor de Amerikaanse welvaart. Ook de Nomura Investmentbank waarschuwt dat het Indiase handelsoverschot met de VS onder de nieuwe regering nog meer onder de loep zal worden genomen. Tijdens Trumps eerste termijn legde zijn administratie namelijk scherpe tarieven op voor de invoer van Indiaas staal en aluminium en werden de zogenoemde H-1B visumregelingen aangescherpt, wat invloed had op Indiase IT-bedrijven die afhankelijk zijn van Indiase expats. Een verscherpte controle op H-1B visumaanvragen zou opnieuw roet in het eten kunnen gooien. De VS kan het aantal visa voor Indiërs verminderen om ervoor te zorgen dat Amerikaanse werknemers niet worden verdrongen op de arbeidsmarkt. Indiase beursgenoteerde bedrijven zouden tevens opnieuw onder druk kunnen komen te staan om hun offshore-operaties in de VS te beperken, wat hun winstmarges kan beïnvloeden. De analisten verwachten echter ook kansen op kort termijn: het is de verwachting dat de haviken in het Witte Huis straks gaan maken met het verplaatsen van de toeleveringsketens van producten vanuit China naar bijvoorbeeld India.

Klimaat grootste uitdaging

Trump's anti-klimaathouding zou op korte termijn ook de mondiale klimaatagenda, waar India een grote voorstander van is, kunnen doen ontsporen. Naar aanleiding van de luchtvervuiling in Delhi, die levensbedreigende, "zeer ernstige" niveaus bereikt, heeft het Hooggerechtshof recentelijk de staten, zoals UP, Haryana, Rajasthan en Punjab, opgedragen om de milieunormen strikt te handhaven. Het gaf daarnaast opdracht tot het sluiten van scholen, het toestaan van thuiswerken voor ambtenaren, en het sluiten van industrieën. Het gerechtelijk optreden kwam op een dag dat Delhi een dystopische nachtmerrie van smog en ernstige vervuiling beleefde. India heeft zich bij eerdere klimaatconferenties (COP's) ingespannen om de rijke, ontwikkelde wereld op te roepen om vanaf 2025 minstens een miljard dollar per jaar te verstrekken om klimaatdoelen te bereiken. Een belangrijk resultaat van Sharm El-Sheikh (COP 27 in 2022) was de oprichting van het *Loss and Damage* fonds om kwetsbare landen te helpen omgaan met de gevolgen van klimaatverandering. Als Trump volhoudt dat de Amerikaanse economie door dergelijke overeenkomsten wordt benadeeld, zouden de financieringsverplichtingen wellicht kunnen komen te vervallen waardoor de effectiviteit van het fonds marginaal wordt. De ironie wil dat India met Pakistan een medestander heeft in COP, want Lahore in Pakistan en Delhi in India delen de dystopische klimaatnachtmerrie: ze behoren tot de meest vervuilde steden van de wereld. Hoewel klimaatverandering op korte tot middellange termijn over-en-weer geopolitieke spanningen kan opleveren, zal de bredere India-VS samenwerking vooral tegenwicht bieden aan China's invloed en zal het bevorderen van een stabiele Indo-Pacific regio zorgen voor grotere militaire en economische samenwerking. Trump's onvoorspelbaarheid tart echter elke rationele voorspelling. Het navigeren langs de onvoorspelbaarheid en grilligheid van de machtigste man op aarde zal de uitdaging van de komende vier jaar zijn, niet alleen voor Modi, maar voor de hele wereld.

He is back, and the world will know it.

Clyde A. Missier is docent media-ethiek aan de HvA en doet als buitenpromovendus onderzoek naar "Extreme Beliefs in a Digital Age" aan de VU, onderzoeksgroep Extreme Beliefs: The Epistemology and Ethics of Fundamentalism. Dit project wordt mede mogelijk gemaakt door de European Research Council (ERC) en de VU <https://extremebeliefs.com/r>

In zijn Spaanstalige proefschrift over *Onderzoek naar de factoren die bijdragen aan de creatie van economische en symbolische waarde door ondernemers in de creatieve en culturele industrieën in Panama*, op 14 mei jl. verdedigd aan de ESEADE University of Buenos Aires, analyseert LGM-auteur Gerardo Neugovsen hoe ondernemers binnen de Creatieve en Culturele Industrieën (CCI) waarde genereren, zowel economisch als symbolisch. Hij vindt deze analyse essentieel om te begrijpen hoe CCI in opkomende economieën – zoals Panama – motoren van ontwikkeling kunnen worden. Op verzoek van de redactie heeft de jonge doctor in zijn toelichtend artikel ook kort een relatie met Europa gelegd.

Waardecreatie vanuit Creatieve en Culturele Industrieën in Panama

Gerardo Neugovsen

Naarmate de wereld verschuift naar een kenniseconomie, waarin immateriële activa zoals creativiteit, cultuur en innovatie centraal staan, nemen de CCI een cruciale rol in de mondiale economie in. Howkins (2001) stelt dat creativiteit een van de meest waardevolle middelen van onze tijd is geworden. Mijn onderzoek richt zich op hoe Panamese ondernemers hun creatieve handelingen omzetten in economische en culturele feiten, met een belangrijke rol voor het publiek dat als mede-schepper van waarde fungeert. Daartoe heb ik onder meer 7765 ondernemers bij mijn landelijk onderzoek betrokken.

De overgang naar de kenniseconomie: nieuwe perspectieven op waarde

Om te begrijpen hoe creatieve handelingen worden omgezet in economische waarde, gebruik ik de Waardetheorie van Throsby (2001), die stelt dat culturele waarde niet alleen economisch gemeten kan worden, maar dat ook gekeken moet worden naar haar symbolische en sociale impact. De ideeën van Cunningham (2007) worden ook relevant. Cunningham stelt dat de CCI's eerder een complex, adaptief systeem vormen dan een traditionele industrie. De

CCI's stimuleren de economische groei niet rechtstreeks, zoals bijvoorbeeld een opleving in de grondstoffenmarkt of de woningmarkt dat kan doen. Het gaat niet om een economie van 'invoer' en 'uitvoer' of om het aankopen van grondstoffen tegen een lagere prijs om ze vervolgens tegen een hogere prijs te verkopen. In de CCI's vindt economische groei indirect plaats, door het faciliteren van veranderingsprocessen in de economische orde. Het publiek speelt hierin een essentiële rol, niet enkel als consumenten, maar als co-creators van waarde. Hagoort benadrukt

De trotse jonge doctor. Links: Dr. Alfredo Blousson, Directeur van de Raad voor het Doctoraatsprogramma van ESEADE, rechts: Dr. Juan José Gilli, Directeur van het Doctoraat Bedrijfskunde

dat “de belangrijkste drijfveer voor ondernemers in de CCI niet het geld is, maar het creëren van symbolische waarde die resoneert met het publiek” (Hagoort, 1992). Dit is duidelijk zichtbaar in Panama, waar culturele ondernemers streven naar een balans tussen economische, culturele en sociale impact.

Motivaties: verdergaand dan economisch gewin

Een belangrijke bevinding uit mijn onderzoek is dat de motivaties van ondernemers in de CCI verschillen van die in andere sectoren. Waar veel industrieën gericht zijn op economische winst, draait het in de CCI vaak om artistieke expressie, het behoud van cultureel erfgoed en het creëren van betekenisvolle ervaringen. Dit sluit aan bij de theorie van capaciteitsontwikkeling van Sen (1999), die stelt dat welzijn niet alleen economisch gemeten moet worden, maar ook in termen van kansen om levensdoelen te realiseren. Beslissingen in de CCI worden beïnvloed door emotionele, sociale en culturele factoren, zoals benadrukt in de Beslissingstheorie van Bonatti et al. (2010). Ondernemers die dit begrijpen, creëren waardevolle producten die aansluiten bij de wensen en behoeften van hun publiek, wat zowel symbolische als economische waarde oplevert. Veel ondernemers in Panama zien hun projecten als een manier om culturele diversiteit te bevorderen en sociale cohesie te versterken, waarbij passie vaak de belangrijkste drijfveer is, boven economische overwegingen (Hagoort, 2000).

Strategieën: aanpassing en flexibiliteit in een onzekere omgeving

Mijn onderzoek toont aan dat aanpassingsvermogen en flexibiliteit essentieel zijn voor ondernemers in de CCI, gezien de onzekerheid van de culturele markt waar producten pas economische waarde krijgen wanneer ze door het publiek worden gevalideerd. Ondernemers moeten strategische keuzes maken om symbolische en economische waarden in balans te houden. Ik pas het Balanced Scorecard-model van Kaplan en Norton (1992) toe om deze strategieën te analyseren, met aandacht voor de strategische gebieden product, markt, middelen en management. Dit leidt tot twee typologieën: ondernemers met een hooggenoteerde commerciële visie en ondernemers met een laaggenoteerde commerciële visie. Deze visies dienen als referentiekader voor het diagnosticeren van de ondernemerschaprijpheid.

Omgaan met onzekerheid

Een ander belangrijk aspect van mijn onderzoek is de analyse van de vaardigheden of competenties die ondernemers in de CCI nodig hebben om succesvol te zijn. Gebaseerd op het generieke competentiemodel van de Universiteit van Deusto (Villa Sánchez en Poblete Ruiz, 2007), heb ik geïdentifi-

ceerd welke systemische, instrumentele en interpersoonlijke competenties essentieel zijn in een complexe omgeving zoals de culturele sector. Hierin is het beheer van zowel symbolische als economische waarde van belang.

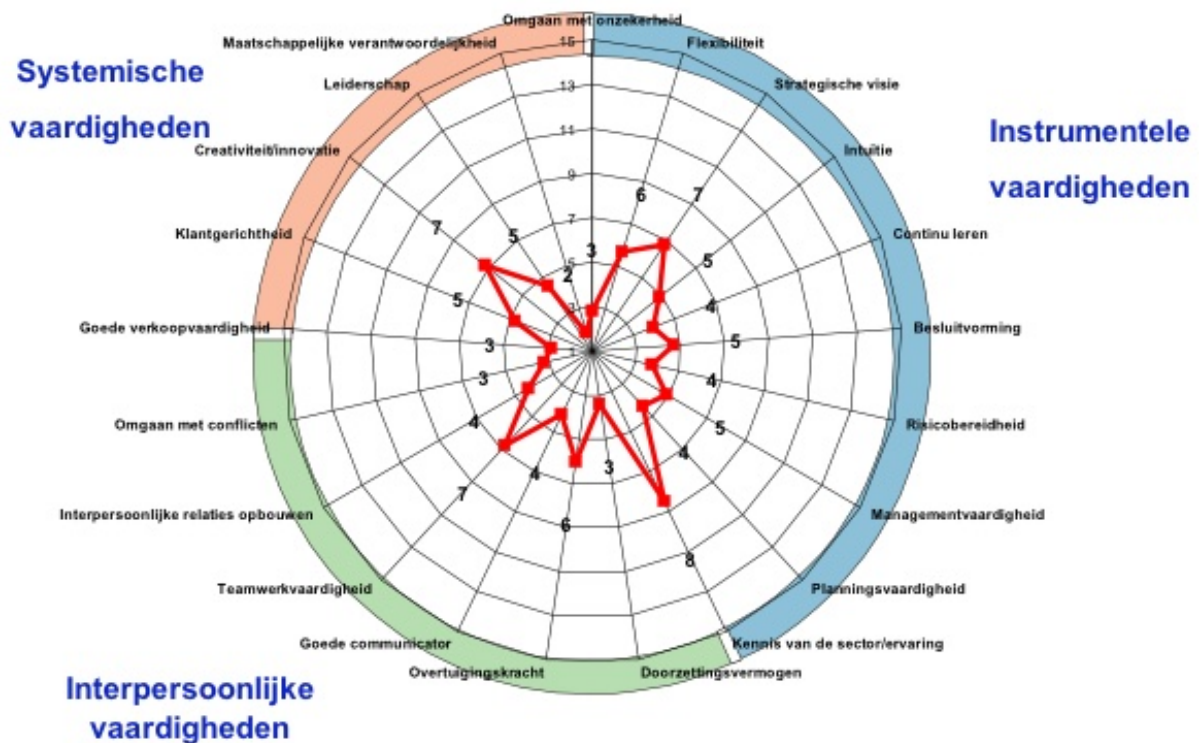
Deze vaardigheden stellen ondernemers in staat samenwerkingsnetwerken op te bouwen en te verbinden met hun publiek. Deze netwerken zijn cruciaal, aangezien waardecreatie niet alleen afhankelijk is van creativiteit, maar ook van het vermogen om betekenis te communiceren en relaties op te bouwen. Het is in deze interactie tussen publiek en producten dat creatieve handelingen worden omgezet in economische en culturele feiten. Bij het analyseren van de relatie tussen motivaties, strategieën en competenties met diagnostische doeleinden, en met verwijzing naar de geïdentificeerde typologieën, is het mogelijk om met precisie de sterke en zwakke punten van het ondernemersprofiel op een bepaald moment te bepalen. Dit maakt het mogelijk om competentie-trainingsacties voor te stellen die de prestaties met betrekking tot de duurzaamheid van het ondernemerschap kunnen verbeteren.

De context van de CCI in Panama

De CCI in Panama bieden kansen voor economische en sociale ontwikkeling, maar worden geconfronteerd met uitdagingen zoals een gebrek aan infrastructuur en beperkte institutionele steun. CCI s ondernemers in Panama vinden echter innovatieve manieren om deze obstakels te overwinnen, vooral door digitalisering en het aanpassen aan nieuwe bedrijfsmodellen. De COVID-19-pandemie versnelde deze verschuiving, waardoor ondernemers nieuwe manieren ontdekten om producten digitaal aan te bieden. Ondanks deze digitale transformatie blijft waardecreatie niet beperkt tot het digitale domein; het publiek zoekt naar ervaringen die op een symbolisch niveau met hen resoneren, wat tevens de noodzaak benadrukt van overheidsbeleid dat ondernemers helpt zich aan te passen aan deze nieuwe realiteiten.

Vergelijking met Latijns-Amerika en Europa

De ICC in Panama vertonen overeenkomsten met andere Latijns-Amerikaanse landen, waar ondernemers vaak worden gedreven door het behoud van culturele identiteit en diversiteit (Getino, 2010), in lijn met Throsby's theorie over culturele waarde. Structurele beperkingen blijven echter een uitdaging. In Europa zijn de ICC sterker geïntegreerd in de economie en dragen aanzienlijk bij aan het BBP, bijvoorbeeld in Frankrijk, Duitsland en Nederland. Programma's zoals *Creatief Europa* (European Commission, 2020) en beleidsmaatregelen bevorderen de toegang tot cultuur, wat leidt tot een stabielere economische omgeving voor culturele producten en een betere integratie van het publiek in culturele ecosystemen, aldus O'Connor (2010).

Gerardo Neugovsen: Deze grafiek heb ik gebaseerd op het model van de Universiteit van Deusto. Ze illustreert de competenties van alle door mij onderzochte culturele en creatieve ondernemers in relatie tot de markt. De commerciële competenties - risicotolerantie, planning, communicatie, doorzettingsvermogen, conflictbeheersing, onzekerheid beheersing en maatschappelijk verantwoord ondernemen - scoren relatief laag of zeer laag wat de duurzaamheid van het ondernemerschap in gevaar brengt. Aan de andere kant zijn de competenties met betrekking tot creativiteit, sector kennis, teamwork en overtuigingskracht relatief sterk. Deze informatie is nuttig om effectieve en op de behoeften van de ondernemers toegesneden opleidingsroutes te definiëren, om zo de duurzaamheid van de culturele en creatieve ondernemingen te versterken.

Reflectie

Mijn onderzoek concludeert dat het succes van de CCI in Panama en vergelijkbare regio's in Latijns-Amerika afhangt van een holistische benadering die zowel economische als symbolische waarden erkent. Publieksinteractie is essentieel voor het omzetten van creatieve handelingen in economische feiten. Door vaardigheden te ontwikkelen waarmee ondernemers zich kunnen aanpassen aan de dynamiek van de markt, kunnen de sectoren duurzamer worden. Hoewel de verschillen met Europa groot zijn, delen culturele ondernemers in beide regio's een visie gericht op de creatie van symbolische waarde die economische voordelen overstijgt. Dit benadrukt het belang van overheidsbeleid dat de CCI ondersteunt, niet alleen als economische sectoren, maar ook als drijvende krachten voor sociale en culturele verandering.

Tot slot

In de afgelopen veertig jaar zijn de CCI geëvolueerd van louter entertainment naar krachtige motoren van verandering en ontwikkeling. Toch staan ze nog steeds voor blijvende uitdagingen, zoals de perceptie van cultuur als een kostenpost in plaats van een in-

vestering, en de opkomst van kunstmatige intelligentie die onrust in de sector veroorzaakt. Het versterken van culturele en creatieve ondernemers die een leidende sociale, culturele en economische rol op zich nemen op basis van immateriële activa, is essentieel voor de duurzame ontwikkeling van onze samenleving.

Gerardo Neugovsen woont in Panama waar hij adviseur en docent is met als expertise de creatieve economie. In Nederland heeft hij aan de HKU zijn masters Europees cultuurmanagement gehaald. Hij publiceerde eerder in het LGM, wintereditie 2022 nr. 2.

Verder lezen

- Bonatti, P. (coordinadora) et al; (2010) Teoría de la decisión. Buenos Aires. Prentice Hall – Pearson.
- Cunningham, S. (2007). A new economics for creative industries and development. WIPO, International conference on intellectual property and the creative industries. Centre of Excellence for Creative Industries and Innovation. Queensland University of Technology
- European Commission. (2020). Creative Europe Programme 2021-2027. Publications Office of the European Union.

- Hagoort, G. (1992). Cultureel ondernemerschap. FSAO press/Pheadon.
- Hagoort, G. (2000). Art Management, entrepreneurial style. Eburon – Utrecht School of the Arts.
- Howkins, J. (2001). The Creative Economy: How People Make Money from Ideas. Penguin.
- Kaplan, R. S., & Norton, D. P. (1992). The Balanced Scorecard: Translating Strategy into Action. Harvard Business School Press.
- Potts, J., Cunningham, S., Hartley, J. y Ormerod, P. (2008). Social network markets: A new definition of the creative industries. Journal of Cultural Economics, 32. pp. 166-185. Springer Science + Business Media.

- Sen, A. (1999). Development as Freedom. Oxford University Press.
- Throsby, D. (2001). Economics and Culture. Cambridge University Press.
- Villa Sánchez, A., & Poblete Ruiz, M. (2007). Competence-based Learning: A Proposal for the Assessment of Generic Competences. University of Deusto.

Actualiteiten

Neokoloniaal denken over de Brics-bijeenkomst in Rusland

John Huige

Er was van vele zijden kritiek op de in oktober gehouden bijeenkomst van Brics-landen in Kazan. De kritiek betrof de deelnemende landen die Rusland en daarmee Poetins politiek zouden ondersteunen. Die kritiek betrof ook Guterres, de secretaris-generaal van de VN, die de conferentie bezocht.

Om te beginnen is de bijeenkomst van de Brics-landen (met als kern Brazilië, Rusland, India, China en Zuid-Afrika) geen feestje van Poetin. Het is een jaarlijkse bijeenkomst die vanaf 2009 in steeds wisselende, deelnemende landen wordt gehouden. In de deelnemende landen woont een groot deel van de wereldbevolking. De deelnemende landen en de waarnemende landen samen vormen het grootste deel van de Global South. Natuurlijk geeft het ook Poetin de gelegenheid om positieve publiciteit te genereren, maar steun voor de Oekraïne-oorlog stond niet in de slotverklaring. Tegelijk moeten we oog hebben voor de kansen die deze ontmoeting geeft voor informeel overleg. Zo was er voor het eerst sinds jaren weer contact tussen Xi en Modi. Guterres benadrukte in een toespraak de noodzaak voor een rechtvaardige vrede in Oekraïne overeenkomstig het handvest van de VN en de resoluties van de Algemene vergadering van de VN. Dat is tenslotte ook zijn werk.

Machtsvorming tegenover het Westen

Ik veroordeel nadrukkelijk de nationale en internationale misdaden van Poetin maar formele en informele overleggen van de Global South kunnen bijdragen aan onderling begrip en uiteindelijk aan vredeskansen. Daarnaast is er zeker ook sprake van

machtsvorming tegenover de westerse landen. Vooral als het gaat om internationale financiële instituties is die machtsvorming erg begrijpelijk. Instituties als het IMF, de Wereldbank, worden sinds de oprichting (in 1944) gedomineerd door de VS en zijn neokoloniale instrumenten in westerse handen, waarbij de VS een feitelijk vetorecht heeft. In de leningsvoorwaarden aan derdewereldlanden staan stevast voorwaarden die de vrije markt moeten bevorderen en de betreffende overheid zo klein mogelijk moeten houden. De oorspronkelijke voorstellen van Keynes voor een nieuwe, internationale financiële wereldorde werden door de VS van tafel geveegd (zie *De macht van de megaonderneming* door Smiers, Pekelharing & Huige, 2016). Het Volkskrantcommentaar van 26 oktober 2024 heeft als kop: "de Brics-top is een pijnlijk signaal en laat zien hoeveel het Westen aan macht heeft verloren". Mijn eerste reactie is dan ook: het zou tijd worden om de macht in de wereld eerlijker te verdelen en om een einde te maken aan de neokoloniale dominantie van westerse landen. Dat het pijnlijk is om te zien dat Poetin internationaal niet geïsoleerd is, is een terechte constatering maar doet onvoldoende recht aan ontwikkelingen in de Global South.

Column

Niet de asielzoekers maar de rijken ervaren een asielcrisis

Habtom Yohannes

"Mensen ervaren een asielcrisis" riep onze partijloze minister-president Dick Schoof, die de 'schaduw minister-president' Geert Wilders en zijn minister Faber van Asiel en Migratie echode, om zo in Nederland de 'asielnoodwet' uit te roepen. Niet uit humaniteit maar omdat de 'dragende motivering' voor de asielnoodwet niet lukte, is er nu de 'asielnoodmaatregelenwet' gekomen met 'het strengste asielbeleid ooit'.

De vurig door Faber en c.s. gewenste borden "Hier wordt aan uw terugkeer gewerkt" op asielzoekerscentra komen er niet, maar vluchtelingen zullen wel teruggestuurd worden naar door het huidige kabinet 'veilig' verklaarde gebieden. Ik denk dan aan Palestijnen die op hun eigen grondgebied tot ontheemden zijn gedegradeerd en meer dan tien keer in twee jaar tijd verhuizen vanuit door de machthebbers veilig verklaarde gebieden, die vervolgens worden gebombardeerd omdat er Hamas-tunnels onder zouden liggen.

In het kabinet Lubbers III (1989-1994) was minister Hedy d'Ancona van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (WVC) verantwoordelijk voor asiel en migratie. Daarna, vanaf 1994, werden asielzoekers meer als veiligheidsrisico's gezien en ondergebracht bij het Ministerie van Justitie en Veiligheid. Ook in 1993 was er een opvangcrisis. Mevrouw D'Ancona verscheen op de televisie en riep de Nederlandse gemeenten en de samenleving op om als-

tublieft onderdak te bieden aan asielzoekers die tussen de regen en de modder op de maïsvelden van Luttelgeest en andere drassige waailanden moesten slapen. Als mestoverschot. Want er was toen (tweeduizend jaar geleden, tijdens de Tweede Wereldoorlog, in 1993) zoals nu, geen plaats in de herberg.

De Andere Wereld van Zondagmorgen

Ik werkte in 1993 voor de IKON. Wij gingen met een uitzendwagen vanuit de maïsvelden in Luttelgeest uitzenden voor het Radio-1 programma 'De Andere Wereld van Zondagmorgen', terwijl de keurige inheemse Nederlanders die 'de crisis ervoeren' naar de kerk gingen. Asielzoekers voelen nooit een crisis, althans niet zoals de rijke, halve-goden het voelen. De asielzoekers zijn zelf een crisis, uitgespuwd uit hun eigen grondgebied door een *man-made* crisis die wordt gevoed door geavanceerde wapens uit vooral Europa en de Verenigde Staten; wapens die de beurzen van het Westen doen stijgen en vluchtelingenstromen veroorzaken. Er is niets nieuws onder de zon, zegt het Bijbelboek Prediker (3:15). De rijken bezitten heel veel maar geen ruimte voor de minderbedeelden. De leegte in hun binnenste vullen ze liever met angst en crisis; het liefst met navelstaarderij. De armen en asielzoekers mogen niet bestaan, ook niet in de lege ruimtes. Zij mogen onze luxe niet verstoren. Onlangs fietste ik van Amersfoort naar Nijkerk langs rijke boerderijen en welgestelde wijken. Ik zag links en rechts banners met "Hier geen asielzoekerscentrum!"

Al in 1987 kwamen de bewoners van het Noord-Brabantse Stevensbeek in opstand tegen de komst van 600 asielzoekers op een bevolking van ongeveer 650 bewoners. Over goed bestuur gesproken. Of was het met opzet gedaan om van de onwil om goede opvang te regelen een asielcrisis te creëren? De asielzoekers waren hoofdzakelijk Tamils uit Sri Lanka. Zij zouden gehuisvest worden in het Eymard-Ville klooster. Zij zijn geloofsgenoten van de katholieke Brabanders, maar geen huidskleurgenoten. Zou de katholieke Piet Stevens wiens naam aan de beek is toegevoegd, de katholieke Tamils hebben verkozen boven [de] inheemse Nederlandse protestanten? Zijn slogan was: "het katholieke Zuiden moet te allen tijde katholiek blijven (...)". In zijn tijd mochten protestantse Nederlanders geen grond kopen in Sambeek, Stevensbeek. Uiteindelijk kwamen er geen 600, maar 100 asielzoekers, maar de onrust duurde voort. De vrouw van een aspergekweker - kweekvijver van asielzoekers en seizoen-migranten - riep in 1987 tegen Omroep Brabant: "Ik sta te trillen op mijn benen en voel me niet veilig." Over 'niet veilig', 'crisis' en 'veilige gebieden' in Syrië, Libanon, Gaza, Oekraïne, Soedan, Ethiopië, Iran, Congo enzovoorts gesproken: moeten wij dan Nederland onveilig verklaren vanwege de "gevoelde

crisis" en met z'n allen naar de "veilige gebieden" in de voornoemde conflicthaarden verhuizen? Het Westen, waar de halve goden leven met hun superieure waarden en normen, met hun richtsnoer voor mensenrechten, hebben geen schaamte meer om deals te sluiten met autoritaire en dictatoriale regimes om de asielzoekers, mensen van vlees en bloed zoals u en ik, daar te houden waar de mensenrechten met voeten worden getreden, of ze terug te sturen naar de crisis waarvan zij zijn gevlucht via erbarmelijke routes vanwege Fort-Europa. De Franse-Joodse filosoof Emanuel Levinas, overlevende van de concentratiekampen, zegt: "Ik ben pas vrij in het gelaat van de Ander".

Stuur niemand weg

Maar als je de ander tot een crisis bestempelt en miljarden besteedt om van de ander af te komen die aan je deur klopt, dan ben je allesbehalve vrij. Het eerste appèl wat de ander, de vreemde, bij een ontmoeting van gelaat tot gelaat doet is, volgens Levinas: "dood mij niet". Je moet wel vrij zijn om de ander te ontmoeten en niet weg te zetten als een crisis. Mijn ouders zeiden altijd tegen ons: "Stuur niemand weg die aan je deur klopt, want onze voorouders hadden zo Engelen verwelkomd" (Genesis 18). Wij claimen toch joods-christelijke wortels te hebben?

Habtom Yohannes is een Nederlandse journalist van Eritrese komaf. Voor zijn PhD aan de Nijmeegse Radboud Universiteit doet hij onderzoek naar de Ethiopische en Eritrese Orthodoxe Tewahdo Kerken in Europa.

Oproep: Jonge ontwerper gezocht

Loving Geopolitics Magazine (LGM) zoekt een jonge ontwerper die samen met Erik Uitenboogaard het blad zal vormgeven om het na verloop van tijd zelfstandig van hem over te nemen. Het is een inspirerende en kansrijke klus om het digitale magazine tweemaal per jaar vorm te geven, evenals de website en eventueel andere uitingen, zoals de podcasts. De realisatie van LGM wordt tot nu toe gedragen door het enthousiasme van enkele tientallen betrokken auteurs en redacteurs. Het streven is om in de toekomst de vormgeving tegen een vergoeding te realiseren. Heb je belangstelling en/of vragen, mail naar post@lovinggeopolitics.nl. We nemen dan graag contact met je op.

Your place

*You stood at the back
and did not speak a word*

*You seemed confused and
absent*

Why had you come anyway

You left the drink

You were visibly affected

No one could reach you

Your world was not theirs

And yet there you were

You left the room

*The signatures had been
signed*

The applause sounded weak

*Self-interest and not people
were the focus*

*You looked outside, the
weather was harsh*

*At least your coat gave a little
protection*

*You left your place that could
no longer be yours*

Unknown geopolitician
Met dank aan EP/PT

Feuilleton revisited

Eva ten Bruggelaer, buitengewoon hoogleraar Geopolitieke Betrekkingen

Vunzige smoesjes (afl. 1)

"Oh God, nee hè, wat een rottag en nou dit nog." Eva staat in het pikkedonker voor een gesloten deur en kan haar huissleutel niet vinden. De burens, die ook een huissleutel hebben, zijn niet thuis vanwege hun vrijwilligerswerk in het Amazonegebied in Brazilië. Ivan, haar latrelatie bellen? Geen denken aan. Hij zal dit gebruiken om weer eindeloos te zeuren dat ze nu echt moeten gaan samenwonen. Ze hoort Chomsky binnen miauwen. Het lieve beest mist natuurlijk haar Kitekat. Dan maar de truc toepassen uit haar Leidse studententijd: met een steen, gewikkeld in een sjaal, aan de achterkant van het huis zo zachtjes mogelijk een raam intikken zodat ze de knop kan ontgrendelen. Uitgerekend nu gaat Chomsky bij het raam op de vensterbank zitten. Dat wordt gevaarlijk want scherven kunnen haar bezeren. Of erger. Ze pakt een blikje Kitekat uit het schuurtje en probeert Chomsky uit haar positie te lokken. Dat lukt pas na diverse pogingen. Na de doffe klap met de steen belandt ze via een sprongetje op de vloer van de woonkamer. Ze geeft Chomsky haar eten en ploft doodmoe neer op haar designbank.

Wat een vre-se-lij-ke dag! Haar presentatie voor de staf van het instituut over 'Empathische expressies

in de geopolitiek van morgen' is totaal de mist in gegaan. John van Engelen, een collega die – na een beurs bij Harvard - vast ervan overtuigd was zelf benoemd te worden tot buitengewoon hoogleraar Geopolitieke Betrekkingen (GB), heeft haar tot op de grond toe afgebrand. "Tendentieus", "wetenschappelijk broddelwerk", "vooringenomenheid" en een "pro-Poetin narratief", waren zo zijn kwalificaties. En nagenoeg niemand van de vaste staf nam het voor haar op terwijl ze een eerdere versie aan enkele GB-collega's had laten lezen. Alleen Fatoumata, haar tijdelijke onderzoekscollega uit Mali, gaf een openlijke steunbetuiging.

Dan gaat haar mobiel. John van Engelen. "Oh God, hij probeert het weer", verzucht Eva. Iedere keer na een vervelende aanvaring belt hij op om het goed te maken, vaak met een vunzig smoesje. Wat een engerd. Tijdens Covid is ze enkele keren meegegaan met zijn smerige spelletjes. Ze drukt hem nu resoluut weg.

Fatoumata belt via de vaste lijn. Na de eerste zinnen barst Eva in huilen uit. Dat lucht op. Chomsky nestelt zich tegen haar aan. Uiteindelijk spreken Eva en Fatoumata af om door te zetten. De internationale erkenning van het werk van Eva vormt daartoe het fundament. "Als ze oorlog willen, kunnen ze die krijgen", al realiseren beiden zich heel goed dat zo'n oneliner niet strookt met de door hen gemunte 'Na-Denkende Geopolitiek'.

Eva weet nu wat haar te wachten staat. Dat geeft rust. Onder de heerlijke geuren van een paar Malinese Wousoulan wierookblokjes valt ze op de bank in een diepe slaap, te moe om nog even te werken aan haar debuutroman.

(Tekst: Giep Hagoort. Het vervolgverhaal over Eva wordt bij toerbeurt geschreven door leden van de redactie)

DE PEIGIES
CARTOON

Actualiteiten

What am I, a European?

Afstudeerdocumentaire HKU van Simmo Petersen

Première (besloten): 23 januari 2025, Kinopolis Jaarbeurs Utrecht

Logline

Simmo probeert de eenzaamheid van de coronajaren achter zich te laten en gaat op zoek naar verbinding. Per trein reist hij in 2023 naar het einde van Europa, in een poging vriendschap te vinden en de Europese identiteit te omarmen. Onderweg wordt zijn vertrouwen op de proef gesteld. Hij bezoekt de steden Brussel - Londen - Parijs - Munchen - Osijek - Belgrado - Boedapest - Craiova - Sofia - Istanboel.

De coronapandemie had een enorme impact op het leven van Simmo. Als voormalig aanhanger van Forum voor Democratie ervoer hij van dichtbij de toegenomen verdeeldheid in de samenleving, en na een conflict met zijn vrienden belandde hij in een sociaal isolement.

Alleen op zijn zolderkamer verloren de dagen hun betekenis, terwijl hij steeds meer vervreemd raakte van zichzelf en zijn plek in de wereld. Zelfs toen de coronamaatregelen werden opgeheven, bleef dat gevoel van onverbondenheid knagen. Simmo wist dat er iets moest veranderen. Toen ontdekte hij het verhaal van Europa. Een verhaal dat zijn perspectief op het leven radicaal veranderde. Het naoorlogse

ideaal van vrede, eenheid en verzoening inspireerde hem: vijanden die vrienden worden, en de keuze voor verbinding boven verdeeldheid, vergeving boven wraak. Dit verhaal gaf Simmo de moed om zijn leven om te gooien en opnieuw te beginnen.

In de documentaire *What am I, a European?* gaat Simmo op zoek naar de betekenis van dit Europese verhaal en de aantrekkingskracht die het op hem uitoefent. Tijdens zijn reis reflecteert hij samen met voorbijgangers en zijn filmploeg op zijn verleden, en zien we hem worstelen met zijn transformatie naar de open, verbindende en liefdevolle persoon die hij zo graag wil worden.

De film heeft een lengte van 40 minuten.

(Simmo Petersen is redacteur Young van LGM. Hij volgt momenteel een BA Europese Studies aan de Universiteit van Amsterdam).

Simmo studeerde op 4 oktober van dit jaar af bij de HKU-opleiding Audiovisuele Media mede op basis van zijn documentaire. De redactie feliciteert haar mede-redactielid van harte met dit resultaat.

Varia

Reacties van Erik van den Bergh en Simmo Petersen op essay Loving Geopolitics

Bij de start van LGM in 2021 heeft initiator Giep Hagoort een essay geschreven over het begrip loving geopolitics. Hij baseerde zijn essay – daarbij gesteund door mederedacteurs Hanke Drop en Nelly van der Geest - op het begrip amor mundi, zoals verwoord door Hannah Arendt. De in dit jaar tot de redactie toegetreden leden Erik van den Bergh en Simmo Petersen heeft Giep gevraagd een persoonlijke reactie te geven op het essay. Hun reacties zijn te lezen via de homepage van www.lovinggeopolitics.nl, waar het essay is weergegeven.

[Link naar het online essay](http://www.lovinggeopolitics.nl)

Thema zomernummer: De Lange Arm in Nederland

Het is van groot belang dat onze politici transnationale repressie en buitenlandse inmenging van autoritaire staten zoals Iran, Turkije, China, Rusland, Marokko, Eritrea, Rwanda en Belarus aanpakt. Er zijn voorbeelden te over – ook via de media – waarop deze repressieve regimes de diaspora, voormalige onderdanen en critici in de gaten houden, bespioneren en intimideren.

Veel mensen die wij kennen en spreken durven zich niet (meer) te uiten. Uit angst voor verlies van het eigen veiligheidsgevoel en dat van hun familieleden in Nederland, in het thuisland of elders, kiezen zij vaak voor het zwijgen en zelf-censuur. Deze impact op de vrijheid en veiligheid van Nederlandse burgers baart ons grote zorgen.

Dit schreven vertegenwoordigers van een tiental diaspora-organisaties in een ingezonden brief in de NRC van 1 november 2022.

Migratie breed wordt in Nederland de Lange Arm van herkomstlanden gevoeld. Dit onderwerp maakt nog te weinig deel uit van het publieke debat. Veel autoritaire regimes hebben politieke, militaire, economische en PR-motieven om tot beïnvloeding over te gaan. Soms wordt geweld daarbij niet geschuwd. Deze activiteiten beperken een veilig bestaan van veel (nieuwe) Nederlanders en zorgen voor onrust in de diaspora, niet alleen onder vluchtelingen. De dreiging betreft ook vaker Nederlanders met een dubbel paspoort. Zij vallen onder twee wetgevingssystemen hetgeen de mogelijkheid opent om controle over hen uit te oefenen.

In het komende zomernummer staan we stil bij diverse facetten van de Lange Arm. Naast interviews worden ook achtergrondverhalen geschreven. De vraag wat een effectief overheidsbeleid ter bestrijding van deze beïnvloeding en intimidatie moet zijn (ook in Europees verband) komt daarbij aan de orde.

Oproep: Lezers die aan dit themanummer willen meewerken wordt gevraagd te reageren via post@lovinggeopolitics.nl

LOVING GEOPOLITICS MAGAZINE

Jaargang 3

NR 6

winter 2024/25

Redactie: Erik van den Bergh, Hanke Drop (Hannah Arendt rubriek, eindredactie), Nelly van der Geest, Giep Hagoort (initiator), Simmo Petersen (redactie Young).

Vormgeving: Erik Uitenbogaard

Verspreiding: digitaal

Gratis abonnee worden via: [Opgaveformulier](https://lovinggeopolitics.nl/opgaveformulier)

Contact: post@lovinggeopolitics.nl

Website: www.lovinggeopolitics.nl

Teksten mogen met bronverwijzing worden overgenomen voor niet-commerciële doeleinden.

Het volgende nummer verschijnt in juni 2025.

Foto cover: via internet onder verschillende bronvermeldingen.

Deze editie van 'Loving Geopolitics Magazine' is mede mogelijk gemaakt door www.asom.org Redactioneel en/of financieel bijdragen aan de professionalisering van het magazine? Graag je reactie mailen naar ons adres.

© 2024 ASOM, auteurs

Herhaalde oproep: penningmeester gezocht

De kernredactie wil graag in contact komen met een lezer die mogelijk interesse heeft in het penningmeesterschap in het nieuw op te richten stichtingsbestuur. Heb je ervaring op het gebied van financiering van media en spreekt ons magazine je aan, dan gaan we graag het gesprek met je aan. Mail naar

post@lovinggeopolitics.nl Het bestuur zal tweemaandelijks bijeenkomen in het midden van het land.

Nog geen abonnee? Klik op de link hieronder om je (gratis) op te geven. Opzeggen kan op dezelfde manier.

